Barcode : 2030020024647
Title - goopa danpatula
Author - raavu venkata laqs-mii narasinha
Language - Telugu
Pages - 187
Publication Year - 1954
Barcode EAN.UCC-13
2030020024647

UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204205
UNIVERSAL
LIBRARY

గోపదంపతులు

(చరిత్రాత్మకనవల)

గ్రంథకర్త:

వింజమూరి వెంకటలక్ష్మీనరసింహారావుగారు

ఆంధ్ర బుక్ హౌస్
సుల్తాన్ బజార్, హైదరాబాద్

స్టాకిస్టు:

పెదమల్లు శ్రీరాములు

సింహా బుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.

1954 వెల రు 1-8-0

గోపదంపతులు.

౧ ఆకర్షణము.

ఆంధ్రదేశమునఁ జిరకాలమునుండి చారిత్రప్రాముఖ్యము వహించిన పట్టణములలో విశాఖపట్టణ మొకటి. దానికి రెండు క్రోసులదూరమున గోపాలపట్టణమను చిన్నగ్రామము గలదు. ఆగ్రామముగుండఁ జెన్నపురినుండి కలకత్తాకుఁబోవు నినుపదారి పోవుచున్నది. అదియుగాఁ గ్రామమేమైనను దానిసమీప మందున్న చిట్టడవులలోనికలప చింతకాయ మున్నగు వస్తువుల యెగుమతికొంతయందుజరుగుచుండును. కావున,నందొక రైల్వేస్టేషను నిర్మింపఁబడియున్నది. అది విజయనగర సంస్థానములోని పల్లెకావునఁ దఱుచుగాఁ దత్సంస్థానోద్యోగులు వచ్చుచుందురు. వారిలో నొకరిద్దఱందే కాఁపురముందురు. ఇనుపదారి దానిగుండఁబోవుటచేఁ దత్సంబంధోద్యోగులును గొందఱుందురు. అప్పుడప్పుడాప్రాంతములఁ బ్రయాణము సేయు వర్తకుల నరికట్టి పాటచ్చరులు కొందఱు బాధించుచుండుటయుఁ గలదు గావున, నందుఁ గొందఱు రక్షకభటులును దదధికారులు కొందఱునుగాఁపురముచేయుచుందురు. వీరుగాక కరణకరణకపరిభృతులే యందఱి ఘనుల సంఘములోఁ జేరి యుందురు.

1914 సంవత్సరమున గోపాలపట్టణపు రైల్వేస్టేషనునకు ఆర్మోగముపిళ్ళగారను తమిలదేశస్థుఁడొకఁడు మాష్టరుగా నుండెను. అతఁడు మిగులఁ బూర్వాచారపరాయణుఁడు, ప్రజ్ఞావంతుఁడు. అతనిభార్య సుందరమ్మాళు భర్త కనుగుణవర్తినియైయుండును. వారి మతము శైవమతము. వారు తఱచుగాఁ దమదేశాచారముల ననుసరించి యేవియో యుత్సవములు చేసికొనుచుందురు. ఆ యుత్సవ దినములలో నింటఁ బిండివంటలు మెండుగాఁ జేసికొని బంధుమిత్రాళితో భుజించుచుఁ దమకుఁ బరిచితులగు తద్గ్రామస్థులం గొందఱినిఁ గూడ విందునకు రమ్మని పిలిచి యాదరించుచుందురు. సుందరమ్మాళ వి[illegible]కణము చవిఁజూడని స్త్రీ లాజనపదమందు లేరు.

ఆగ్రామమున గొల్లలసంఖ్యయెక్కువ. వారిలో అప్పులయప్పలస్వామి యనఁబడువాఁడుమేటి. వానిభార్య గంగమ్మ వానికన్నివిధముల ననుకూలవతియై వర్తించుచుండును. ఆజాయాపతులు పాలవర్తకము చేయుచుందురు. అక్కడనున్న యుద్యోగులకెల్లఁ బాలును బెరుఁగును గంగమ్మయే యమ్ముచుండును. కొందఱు గొల్లలు అప్పలసామి యింటికివచ్చి పాలు పెరుఁగులు విరివిగాఁ గొని విశాఖపురికిఁ గొనిపోయి మరల నమ్ముకొందురు. ఈవర్తకములో నప్పలసామికాని యతనిభార్యగాని ప్రజల నేమియు మోసముచేసి యెఱుఁగరు. పాలలో నొక్క నీళ్ళచుక్కయైనఁ గలుపరు; పెరుఁగులోఁగూడ నెట్టి కల్తియు లేకుండును. ఇట్టులుండుటచే వారికి విశేషధనము

మిగులక సుఖజీవనము చేయుటకు మాత్రము మిగులుచుం
డును. అప్పలసామియు గంగమ్మయు బలముగలవారగుటచేత
దినమునకు మూఁడునాలుగు సేరుల పాలు త్రాగుదురు.

ఆయేఁటఁ దమిళుల యుగాదిపండుగువచ్చెను. నాఁడు
స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింట మరల నుత్సవము జరుగనున్నది.
వారినెయ్యురెందఱో విందారగింప రానున్నారు. దక్షిణదేశ
మునఁ బాలతోఁ జేసికొను పిండివంటలెన్నియో వారు చేసి
కొన నిశ్చయించికొనిరి. గంగమ్మను నాల్గుకుంచముల క్షీరము
లను దెమ్మని వారు నియమించిరి. సూర్యోదయమగుసరికి
గంగమ్మ తనపనులకాపరులచే నాపాలుపట్టించుకొని మాష్టరు
గారిగృహమునకేఁగెను. సుందరమ్మ గంగమ్మనుజూచి యత్యా
నందముతో శుభ్రముగాఁ దోమిన పాత్రలను దెచ్చి పాలనుబో
యించుకొని వానిస్వచ్ఛతను నిర్దుష్టతను నెంతోమెచ్చుకొ
నెను. గంగమ్మ తన యమాయకత్వమును వెల్లడించుచు
నించుక మాటాడి చెన్నపురిని పాలవర్తకులరీతి యెట్టులుండు
నని సుందరమ్మనడిగెను.

సుంద—మా చెన్నపట్టణములో నింట్లకాపులును దీసి
కొనివచ్చి పాలు పిదికియిత్తురు. మోసముచేయువారు తక్కువ
గానుందురు. పాలెదుటఁ బిదుకకున్నచో నీళ్ళు గలుపకమాన
రు. కాని మాయూరిపాలు నీవిచ్చుపాలంత రుచ్యములుగావు.

గంగ—పాలలో నీళ్ళు గలుపనప్పుడు వాని రుచియే

చెడును? నమ్మకముగా నిచ్చినప్పు డక్కడిపాలుసైతము నే నిచ్చు పాలరుచినే పొందియుండవలెను గదా?

సుంద—పాలరుచి యావులుతిను మేతనుబట్టికూడ నుండును గదా? ఇక్కడ మీగోవులకు మంచిపచ్చికమేత గలదు. చిట్టుపొట్టులు మీరు పెట్టునట్టులు వారు పెట్టరు. మీరు పశువుల కిడునాహారములోఁగల సత్తువ వారిచ్చు నాహారములో లేదు. అక్కడి యావులలో విశేషసంఖ్యలు ఆస్ట్రేలియా మున్నగు పరదేశములనుండి వచ్చినవే. అవికుంచముల కొలఁది క్షీరములనొసంగును. కాని యందు మనదేహమున కుపయోగించు వస్తుచయము చాల తక్కువగానుండును.

గంగ—అమ్మా! ఆయావులకు మనయావులకు రూపములో భేదము గలదా?

సుంద—రూపములోను భేదముగలదు. అరుపులలోను భేదముగలదు. అవి యిక్కడి గోవులవలె సంబారవములు చేయవు. కీచుకంఠములతోఁ గోయనికూయును. వానిదేహములిచ్చటివానికంటె మరిపులుగానుండును. వానిమొగములలో లక్ష్మీకళ తక్కువగా నుండును.

గంగ—అమ్మా! చెన్నపట్టణము చాలపెద్దది కాఁబోలును?

సుంద—గంగమ్మా! పెద్దదని నెమ్మదిగానందువా? విశాఖపట్టణము చూచితివిగదా? దానికిఁ బదంత లుండును.

అక్కడనొకపేటలోనుండి మఱియొకపేటకుఁ బోవుటకు నినుపదా రులఁగుండఁబోవు బండ్లు ''ట్రామ్సు'' అనఁబడునవి గలవు. ''మోటారుబస్సు''లకు లెక్కయే లేదు.

గంగ—అమ్మా! నేనాట్రాముబండ్లెప్పుడును జూడ లేదు. అవికూడ రైలుబండ్లవలెనే యుండునా? వానిలోనుండి పొగవచ్చునా?

సుంద—అబ్బే! అవి రైలుబండ్లలాగున నావిరిచే నడుపఁ బడవు. వానికి ''ఎలక్ట్రిసిటీ'' యనఁబడు నొకదివ్యశక్తి యాధారమైయున్నది. ఆశక్తిచేతనే పట్టణమంతయుఁ గాంతి వంతమగు దీపికలచే బ్రకాశించుచుండును. నగరములోని దీపములన్నియు నొక్కసారియే వెలిగింపఁబడునుజుమీ!

గంగ—సుందరమ్మగారూ! నేనాముచ్చటలన్నియుఁ జూచి మఱి చనిపోవలెనని కోరుచున్నాను. నాకోరిక యీడేఱు నో లేదో! విశాఘపట్టణములో గొప్పవారియిండ్లఁ బెండ్లిండ్లలో వెలిఁగింపఁబడు గ్యాసులైట్లకన్న నచ్చటిదీపము లెక్కువ కాంతితో నుండునా? అక్కడిబజారు మిగుల బాగుగనుండునుకాఁబోలు!

సుంద—గంగమ్మా! చెన్నపట్టణము వెళ్లుట యెంతపని! మీకొక నెలలో వచ్చునాదాయము వ్యయముచేసికొందురేని. మీదంపతులు ఆపురికిఁ బోయిచూచిరావచ్చును. నీవుచూచిన గ్యాసులైట్లకాంతి యక్కడి యెలక్ట్రిక్లైట్ల కాంతికో నాల్గవ వంతైన నుండదు. ఇఁకనచ్చటి బజారు మిక్కిలియానందదా యకముగానుండును. ఈరాష్ట్రములోఁగలవిన్నాణపువస్తువుల

లో మేలైనవానినెల్ల నందుఁజూడవచ్చును. నీవాపురమును జూచుట కంతగానిచ్చింతువేని రాఁగల డిశంబరునెలలో మేము వెళ్లునపుడు నిన్నుఁదీసికొని వెళ్ళెదములే. ఆనెలలో „పార్కుఫేర్,, అనఁబడు గొప్పసంతజరగును. దానినిజూపి నీముచ్చటదీర్తునులెమ్ము. మాకు „టిక్కెట్టు” లక్కఱలేదు. కావున మాతోఁబాటు నీవును రావచ్చును. మాయింటనే భోజనము చేయుచు నీవుందువు. నేనే స్వయముగా నీకావింతలన్నియుఁ గనఁబఱుతును.

గంగ—అమ్మా! తప్పకవత్తును. ఒకగిత్తనమ్మి యా సొమ్ముతో బయలుదేఱుదును. వింతసరకులేవైననున్నఁ గొని తెత్తును. నేనీపల్లెటూళ్ళ వెంబడినుంటినిగాని, మాపెద్దలు చెన్నపట్టణములోనేయుండెడివారు. మాతాత గొన్నాళ్లు చెన్న పట్టణములో నెలకు రు500ల జీతముమీఁదఁ బనిచేసినాఁడు. మాతండ్రికాలములో మాసంసారమంతయుఁ జితికిపోయినది. మాయమ్మకుఁ దినుటకుఁ దిండికూడలేనియవస్థ గల్గినది.

సుంద—అవునఁట. నీమగఁడాకథయంతయు నొక సారిచెప్పియున్నాఁడు. లక్ష్మి చంచలగదా! బండ్లోడలు నోడలుబండ్లునగునుగదా! అదృష్టము బాగుగనున్న నీవుమరల గొప్పదానవగుదువు.

గంగ—నిజమమ్మా! జమీందారులు ఫకీరులుగను ఫకీరులుజమీందారులుగను మాఱుచుండుట మనము చూచు చున్నాముగదా! దేవునిదయయున్న నైశ్వర్యమున కేమిలోప

ము? అమ్మా! చాలప్రొద్దెక్కినది. నేను బసకుఁబోవలయును. సెలవు దయచేయుఁడు

అనిగంగమ్మ వట్టిచెంబులు పనులకాపనిచేతికందిచ్చి యింటికిఁ బోవుటకై బయలుదేఱెను. ఆమె సుందరమ్మ చెప్పిన మాటలువిన్నతర్వాతఁ జెన్నపురిమీఁదనే మనస్సంతయు నిలిపి యుండుటచేతఁ దానాపట్టణవీథులలోఁ దిరుగుచున్నటులే భావించుకొని పరధ్యానముతోనే నడచిపోవుచుండెను. కొంత దూరమేఁగునప్పటికి నామెమగఁడు పొలములోనుండి వచ్చి వాఁడు దారిలో నెదురుపడెను. ఎదుట భర్తయుండుటయు గ్రహింపక యన్యాక్రాంతచిత్తయై గంగమ్మ పోవుచుండుట యప్పలసామిగని మెల్లఁగా వెనుకనుండివచ్చి యామెకన్నులు మూసెను. గంగమ్మ యులికిపడి తాఁకుడునుబట్టి తనప్రియుఁడే యని గ్రహించి "చేయితీయుఁడు. కఱ్ఱవంటి కాఠిన్యముగల మీచేతినిగుర్తింప నెట్టివారైన నేర్తురు. నేను గుర్తింపఁజాలనా?" యని మేలముగాఁబలికెను. అప్పలసామి చేతులఁదీసివైచి "మగవాండ్రయందు నాయొడలును, నాఁడువాండ్రలో నీయొడలును మిగులబలిష్ఠములగుటచే మనము తాఁకినప్పుడు మనలనుగుర్తింపనివారెవ్వరు నుండరు. నీవు నన్నాక్షేపింప నక్కఱలేదు." అని బదులుపల్కెను.

ఇట్టులాదంపతులు వేడుకనుడులాడుకొనుచు నొకపావుగంటలో నిలుసేరిరి. వారిరువురును స్నానములాచరించి ధౌత వస్త్రములఁగట్టి చల్దులు గుడువఁబూనిరి.

౨ స్వప్నములు

అప్పలసామి పూర్వికులెల్లరు విజయనగరములోఁ గాఁపురముండెడివారు. అతనితాత విజయనగరసంస్థానములో "మోతీమహాల్" దగ్గఱ కావలియుండువారిలో నాయకుఁడుగా నుండువాఁడు. అతఁడు మిగులబలాఢ్యుఁడు. అతఁడెందఱినో జెట్టిగాండ్రనోడించి ఖ్యాతిగాంచియున్నవాఁడు. వానికుమారుఁడు, అప్పలసామితండ్రి, శరీరబలమంతగాలేనివాఁడైనను దండిపేరినిజెప్పుకొని పోలీసుశాఖలో నొకయుద్యోగమును సంపాదింపఁగల్గెను. మొదట సామాన్యరక్షకభటుఁడేయైనను నతఁడు (వెంకటేశ్వరులువానిపేరు) క్రమముగా వృద్ధిఁగాంచి సబ్ ఇన్స్పెక్టరయ్యెను. వెంకటేశ్వరులాయుద్యోగము చేయుచు విశాఖపురిలోఁ జాలకాలముండెను. ఆపట్టణములోనే యప్పలసామి బాల్యము చాలవఱకుఁ గడచెను. ఆవయస్సులోనే యప్పలసామి విద్యనేర్వవలసినది. కాని యతనికి విద్యలో నభిరుచితక్కువగానుండి శరీరవ్యాయామపుఁగ్రీడలన్న మక్కువమెక్కువగానుండునది. ఆకారణముచేత నతనికిఁ జదువేమియు నంటలేదు. రెండవఫారములోఁ జదువుచు నతఁడుబడి మానివేసెను. నిరంతరమాతఁడు కలాశాలావ్యాయామోపాధ్యాయునికడ కరుగుచు నతనికడనెప్పుడు కసరత్తుచేయుచుండెడువాఁడు. ట్రిపీజ్ మున్నగువానిమీఁద వింతవింతపనులను

జేయుటనేర్చికొనెను. ఫుట్బాల్, టెన్నిస్, క్రికెట్ మున్నగు ఖేలనములలో దిట్టయనిపించుకొనెను. అతఁడొక్కఁడే కొడుకగుటచేఁ దండ్రి వానినేమియు ననెడువాఁడు కాఁడు. విశేషించి వాని వ్యాయామమున కనువగు సాత్త్వికాహారమునుగూడ వానికి సమకూర్చుచుండువాఁడు.

పట్టణమును దర్శించుటకు గవర్నరులుగాని మఱియే గొప్పయుద్యోగులుగాని వచ్చినప్పుడు, అప్పలసామినిరావించి యతనిచేఁ గొన్ని బలవినోదపరిదర్శనములు జరపించి యానందించుట యాయూరివారి యాచారమయ్యెను. ఇట్టు లప్పలసామి కీర్తివ్యాపించెను. అతఁడెన్నియో బహుమాన పదకములను బడసెను. వాని కిరువదియేండ్ల వయస్సున్నప్పుడు వానితల్లి మశూచికవ్యాధిచే మృతినొందెను. వానితండ్రి మరల నుద్వాహమాడనిచ్ఛింపక కుమారునితో నెటులో కాలముఁ బుచ్చుచుండెను. ఇంట వండిపెట్టువా రెవ్వరునులేమి నొకదూరంపుఁజుట్టమైన ముసలమ్మను దెచ్చికొని యామె యింతతిండి పెట్టుచుండఁ దనయుద్యోగధర్మమును యథావిధి నెఱవేర్చుచు వెంకటేశ్వరులు కాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఆయుద్యోగములోఁ జిల్లిగవ్వయైన లంచముపుచ్చుకొనకుండు స్వభావము గలవాఁడగుటచే, నతఁడు సుతునికి ధనమేమియు నిలువఁజేసి యీయఁ జాలకుండెను. వాని సంపాదనమంతయు సుఖజీవనమునకే వ్యయమగుచుండెను.

పోలీసుస్టైన్ను దగ్గఱ నొకచిన్న పెంకుటిల్లు గలదు. అందొక స్త్రీ ముప్పదైదేండ్ల యీడుగలది. నవయౌవనవతియగు కూఁతుతోఁ గాఁపురము చేయుచున్నది. ఆయీఁడుదానిమగఁడు దుష్టుల సావాసముఁ జేసి దుర్నీతిపరుఁడై పెద్దలార్జించిన ధనమంతయు వ్యయమొనర్చి కట్టఁబుట్టమును గుడువఁగూడునులేని యవస్థను దెచ్చుకొని గృహధనముతోఁ బాటారోగ్యధనము నైతము గోల్పోయి దుర్భరమైన క్షయవ్యాధికి లోనై మృతి నొందెను. భర్తగతింపఁగా నాయిల్లాలి కేదారియులేక మానముచంపుకొని గొడేవారనుజమీందారులయింట దాస్యమొనరించుచుఁ గూఁతునిఁ బెట్టుకొని యాయింటనొకభాగ మద్దెకుఁ బుచ్చుకొని కాఁపురముండెను. ఆకూఁతురే మనకథానాయికయగు గంగమ్మ. మనకథానాయకుఁడగు నప్పలసామి కండలు గట్టిన భుజదండములతో విశాలమ్మగు ఱొమ్ముతో నామె యింటిప్రక్క నుండి పోవునప్పుడు గంగమ్మ పెక్కుసారులు చూచి యట్టిబలాఢ్యుని వివాహమాడు భాగ్యము గల్గునాయని యూహించుచుండెను. గంగమ్మకూడఁ బచ్చనిమేనిచాయగలిగి సర్వాంగసౌష్ఠవముతో నొప్పుచున్న యువతీలలామయౌట, నప్పలసామియు వీథియరుఁగుపై నిల్చి తనవంక సానురాగమునఁ జూచు నామెను గాంచినప్పుడెల్ల నామె తనకర్ధాంగియగు పుణ్యమబ్బునాయని తలఁచుచుండెను.

ఇట్టు లాయువయువతీమణులు కొంతకాలముదాఁక హృదయగతానురాగములను వెల్లడింపఁజాలక యన్యోన్యవీక్ష

ణములతోను, మందహాసవిలాసప్రకటనములతోను నొండొరులఁ బరామర్శించుకొనుచుండిరి. గంగమ్మతండ్రి రామస్వామి నాయఁడు కూడఁ దనతండ్రి వెంకటేశ్వరులు నాయఁడువలెనే నాయుఁడని పిలువఁబడుచుండుటచేఁ దామొక్క జాతివారమే కావచ్చునని యప్పలసామి యూహించి యొకనాఁడు గంగమ్మ తలవిరియ నారఁబోసికొని యొక్కతె యేవీధియగుఁగుమీఁదఁ బ్రచారము చేయుచుండఁ జూచి, ,,అమ్మాయి! మీకులమేది?" యనియడిగెను. ఆమె ముసిముసినవ్వులు నవ్వుచు ,,మేము గొల్లలము. మీది యేకుల"మని తిరుగఁ బ్రశ్నించెను. అతఁడు ,,మనము భయులము నొక్క కులమువారమే"యని మాఱ్పలికి, యామెవంక సానురాగముగాఁ జూచుచుండెను. ఇట్లు ప్రేమైకవీక్షణములతోఁ గొన్నాళ్ళు గడచిన నొకనాఁడు ,,నీతోఁ గొంత ప్రసంగింపఁ దలఁచుకొంటిని. ఎప్పుడవకాశము చిక్కునో తెల్పెదవా?" యని యతఁడు గంగమ్మ యొంటిగ నున్నప్పుడడిగెను. ,,నాతో నీవు ప్రసంగింపఁదగిన దేమి యున్నది" యని పలుకక, యాతని యభిప్రాయము తానును గ్రహించి యందుకు లోనానందించుచున్నదే గావున, గంగమ్మ ,,రేపు మాయమ్మ దివాణములోనికి వెళ్ళిన తర్వాత నేనొక్కర్తుకనే యింటనుందును. మీ రెండవేళ భోజనమయిన తర్వాత మాయింటికి రావచ్చు" ననివచించెను. అప్పలసామి మోదమంది యింటికేఁగి మఱునాఁడు సంకేతసమయమునకు గంగమ్మ యింటికి వెళ్ళి తనకామె యందుఁగల ప్రేమను వెల్లడించి యామె సమ్మతించునేని తానామెను బెండ్లియాడి యావజ్జీవ

మామెతో సుఖింపఁగోరుచున్నానని తెల్పెను. ఆమెయు నునుసిగ్గుమూలమున మొదట మాఱ్వలుకనోడియువలనాతనిమనోహరాకృతియు విలాసచేష్టలును దన్నాకర్షింప నాతనియభిమతమున కియ్యకొనెను. కాని వారికాపరిణయము సమకూడుటెట్లు? గంగమ్మ తల్లిచాటునను, అప్పలసామి తండ్రిచాటునను బెరుఁగుచున్నారుగదా!

కొన్నాళ్ళా యువయువతీరత్నములు తమహృదయగతానురాగముల డాఁగురించుకొనిరి. వెంకటేశ్వరుఁడు తనకొడుకున కాస్తినచ్చు సంబంధమేదైనఁ జేయవలెనని యూహించుచున్నాఁడు. కానిగోపకులలో మంచియాస్తిగలుగు వారెవ్వరా ప్రాంతమునలేరు. గంగమ్మతల్లి మాణిక్యమ్మ బ్రదికిచెడినది కావునఁ దనకూఁతురు మిగులనందగత్తెయౌటచేఁ దమపూర్వఘనతను నిలువఁబెట్టఁగల గొప్పసంబంధమేదేని కుదుర్పవలెనని కుతూహలపడుచుండెను. జమీందారునిభార్యయు నామె కూఁతుపెండ్లికగు వ్యయము భరింతుననని వాగ్దానము చేయుటచేఁ దగినచుట్టఱికము కొఱకెదురుచూచుచుండెను. వధూవరుల పెద్దల కిట్టియభిప్రాయములుంటచేతనే వారు మనోగత భావములను వెల్లడింపక రహస్యముగాఁ గూడి మాటలాడుకొనుచుండిరి.

ఇట్టులొకయేఁడాది గడవఁగా వెంకటేశ్వరుఁడు హఠంబున వాంతిభేదిచే మరణించెను. కొంతపాత్రసామాగ్రియుఁ గొయ్యవస్తువులుకొన్నియు మాత్రమే యతఁడు కొడుకునకు

దిగవిడిచెను. రొక్కమేమియు లేదు. హఠాన్మరణమగుట
చేత నప్పలసామి మఱుచటిదినమునుండియే తిండికిఁ
దడుముకొనవలసివచ్చెను. పోలీసుసూపరింటెండెంటు అప్పలసా
మిపై ననుకంపఁబూని యతనితండ్రి యింతకుఁబూర్వము చే
ర్చిన సేవకై యొక వేయిరూపాయలుదొరతనమువారి చే నప్ప
లసామికిప్పించెను. ఆమొత్తము పెట్టుబడిగాఁ జేసికొని యప్పల
సామి యేదేని వ్యాపారము చేయవలెనని నిశ్చయించుకొనెను.
కానియన్నిటికన్న మున్ను తన పెండ్లిమాట తేల్చుకొనవలెనని
తలఁచి యతఁడు మరల గంగమ్మతో రహస్యముగా మాటా
డెను. తనవలపును దల్లితోఁ జెప్పిన నిఁకలాభము లేదనియూ
హించి, తనకు ధనముతోఁ బనిలేదనియు, బ్రేమయే ప్రధాన
మనియు నాలోచించి, యొంటరైన నప్పలసామినే వివాహ
మాడుట యుక్తమని నిశ్చయించుకొని, యతఁడురమ్మనిన చో
టికివచ్చి యతనిం బెండ్లియాడి యతనితోఁ గాఁపురముచేయ
వలెనని కృతనిశ్చయురాలయ్యెను. ఆమెయు నప్పలసామియు
సింహాచలమునకుఁబోయి, యచ్చటికొండమీఁద శ్రీనృసింహ
స్వామియెదుట వివాహవిధిజరపుకొని, యటుపిమ్మట గోపాలప
ట్టణములో నివసించుచు వ్యవసాయవృత్తిచే జీవింపవలయునని
యేర్పాటుచేసికొనిరి.

ఒకనాఁడప్పలసామి గోపాలపట్టణమునకుఁబోయి య
చ్చట పాటిగొల్లలయిండ్లలో నొకటి యద్దెకుఁదీసికొని యా
యూరి కరణముగారి భూమియొకటి సాగుచేయుటకును నేఁడా

దికి రెండువందలరూపాయల సిస్తు నిచ్చుటకును నొప్పుకొని ముచ్చిలిక వ్రాసియిచ్చి, యింటికివచ్చి, యొకశుభముహూర్తమునఁ దనసామగ్రియంతయుఁ దీసికొని గోపాలపట్టణమును జేరుకొనెను. అక్కడఁ బ్రవేశించిన యొకవారములోపుననే యతఁడు గంగమ్మను వెంటఁబెట్టుకొని సింహాచలమునకుఁ బోయి పెండ్లియాడి గోపాలపట్టణములో సుఖముగాఁ గాఁపురముచేయ మొదలుపెట్టెను. పాపము తనకున్న యొక్క బిడ్డయుఁ దన్నువిడిచివెళ్లుటచే మాణిక్యమ్మ మిగులదుఃఖపరవశయై యుండెను. కాని వలపువెల్లువ నాఁపుటకు నసాధ్యముకాదనియు, భగవంతునియిచ్ఛయట్లుండఁ దానుదుఃఖించిన లాభములేదనియుఁ దలఁచి యూరటవహించి తనయూడిగ మెప్పటియట్ల చేసికొనుచుండెను.

తనతండ్రికి వండిపెట్టుచుపలిని యింటిపాకకృత్యము లొనరించుచుండ, నప్పలసామి గంగమ్మతో గోపాలపట్టణమున సుఖముగా జీవయాత్రఁ జేయుచుఁ, బోలీసువారిచ్చు సొమ్ములోఁ గొంతపెట్టి మంచిపాఁడిపసువులనుగొని వానిని దానుసాగుచేయు పొలములో జాగ్రత్తగా మేపుకొనుచు, వానిపాలనమ్మి కొంతసొమ్ము సంపాదించుచు, నత్యంతానందముతో నుండెను. నానాఁట నతని గోధనము వృద్ధియై, వాని వర్తకము పెరుఁగుచుండెను. మనకథ ప్రారంభించునాఁటి కతనియొద్ద నిరువది యావులును బదిగేదెలును గలవు. వానికిఁ బుట్టు రకరకముల కోడెదూడల నతఁడు మిగులమురిపెముతోఁ బెంచి యావుమంద

లమున జరిగిన పశుపక్షిదర్శనములయందు రెండుసారులు బహుమానము లందెను.

అతఁడరుణోదయమున నేలేచి పొలమునకుఁబోయి యచ్చట నే శరీరవ్యాయామ మొకింత తడవు సలిపి వ్యవసాయపుబనులు కొన్ని చక్కఁబెట్టుకొని యేడెన్మిదిగంటలకిలు సేరును. ఇంటికి వచ్చుసరికి భార్యపసువుల మేఁతలు పెట్టి పాల్పెరుఁగులను సిద్ధపఱిచి యమ్మఁదగిన వానినమ్మి స్నానాదికృత్యములు గావించుకొని భర్తతోఁ జద్దిఁదినుటకు సంసిద్ధయై యుండును. అప్పలసామి పొలమునుండి వచ్చినతోడనే తానుమాడి మీఁదికిం ముసుగుదోవతులఁగట్టి యూర్ధ్వాంగితోఁ గూడి యుంచుకనేడు పుత్తడియిష్టదేవతయగు సింహాచలనృసింహుని బూజచేసి యవలఁ బాలలోఁ రాత్రితోడు పెట్టియుంచిన యన్నమును బ్రియురాలితో ముచ్చటలాడుకొనుచుఁ దినును. అనంతర నింటిపనులు కొన్నిసవరించుకొని పదిగంటలకుఁ బసువులను దోలుకొని పొలమునకేఁగి మరల వ్యవసాయకృత్యము లాచరించుచుండును. మధ్యాహ్నము పండ్రెండుగంటలకు గంగమ్మ యొకపసులకాపరిచే మగనికన్నముంబట్టించుకొనిఁ పొలముకోనికి వెళ్ళును. ఉభయులొకపాకలోఁ గూర్చుండి వేడుకలు చెప్పుకొనుచు నారగింతురు. తర్వాత నించుక సేపక్కడనే విశ్రమించి తెలుఁగుకథల పుస్తకములుకొన్ని చదువుకొందురు మూఁడుగంటలు దాఁటినతర్వాత గంగమ్మ యింటికిఁబోవును. అప్పలసామి తక్కిన కృషికార్యములు పూర్తిచేసికొని పసువులతోఁబాటు తానుగూడ సూర్యాస్తమయసమయమునకు గృ

హామంజేరును. రాత్రినాదంపతుల ల్పాహారముభుజించి రెండుసేరులపాలనుద్రాగి శయనింతురు.

ఇట్లు వారిదినచర్య కడుమనోహరమై యానందదాయకమై యుండెను. అప్పలసామి నానాఁట సముపార్జించిన విత్తముతోఁ దానుసాగుచేయుక్షేత్రమును విలిచి దానికిఁదగిన యెరువుఁబెట్టి బలపఱుచుచుండెను. గంగమ్మ కాఁపురమునకు వచ్చి యెనిమిదేండ్లయినను బిడ్డలు గలుగరైరి. పిల్లలులేరని యాదంపతులు విచారపడుటయునులేదు. గంగమ్మతల్లి నడుమ నడుమవచ్చి కూఁతునినల్లునిఁ జూచి కొన్నిదినములుగోపాలపట్టణములోనుండి మరల విశాఖపురికిఁ బోవుచుండెను. ఇంట వంటఁజేయు ముసలిది యొకనాఁడేవ్యాధియు లేకుండఁగనే మృతినొందె. భార్యాభర్తలు నౌకరిద్దరుసేవకురాండ్రు మాత్రమే యాయింటనుండిరి.

చదువరులారా! మీకీపూర్వగాథయంతయువిశదముగాఁ జెప్పి యించుకవినోదము గల్పించితిని. కాని వారిభావిస్వభావములను వెల్లడించునపు డీగాథలన్నియు మనకుపకరించును గావునఁ జెప్పకతీఱనివియయ్యెను. మరలమన మానాయికానాయకులతోనుండి సుందరమ్మతోఁ గూడి చెన్నపట్టణపుఁబ్రయాణమునుగూర్చి వారుచేసికొన్న సంభాషణ మాలకింతము రండు.

వారిరువురును గంచుఁగంచములలో నన్నముఁబెట్టుకొని యొక్కొక్కముద్దయెనోటనిడుకొనుచు నిట్లుమాటాడికొనిరి.

గంగ—నేఁడు సుందరమ్మగారివలనఁ జెన్నపట్టణపు ముచ్చటలెన్నియో తెలిసికొంటినిజుఁడీ!

అప్పల—అవియేవి? నాతోఁగూడఁ జెప్పుము.

గంగ—చెన్నపట్టణములో వీధులలోనే రైలుపట్టాలు గలవఁట. వానిమీఁదఁ బొగలేకుండ నొకదివ్యశక్తిచే నడుపఁబడుబండ్లు పోవుచుండునఁట. అచ్చటిదీపములన్నియు నొక్క సారియే వెలుఁగునఁట. డిశంబరునెలలో గొప్పసంతజరుగునఁట. దానినిజూచియేతీఱవలెఁగాని వర్ణింపనశక్యమఁట. సుందరమ్మగారాసంతకీయేఁడు వెళ్ళెదరఁట. వెళ్లునప్పుడు నన్నుఁగూడఁగొనిపోయెదమనిరి. అప్పుడుమనమిద్దఱము బయలుదేఱి వెళ్ళి యావినోదములన్నియుఁజూచిరావలయునని నాకోరిక. మీరేమందురు?

అప్పల—నేనుగూడఁ జెన్నపురి కెప్పుడును వెళ్లియుండక పోవుటచే నొకసారి చూడఁదగినదే. కాని యచ్చటి నాగరికతను జూచిన, మనముకూడ నటులే యుండవలయునని కోరి చెడిపోవుదుమేమో యని భయపడుచున్నాను.

గంగ—చూచి వచ్చినంతమాత్రముననే చెడిపోవుదుమా? మనకెంతో సొమ్ము వ్యయము కాదఁట. ముప్పాతిక రూపాయలతో నవియెల్లఁ దిలకించిరావచ్చునఁట. మనకట్టి గిత్త నమ్మిమైన మనమీయేఁడాసంతచూచుటకుఁ బోవలయును.

అప్పల—మనమంత వెళ్ళవలయుననియే నిశ్చయించుకొన్నచోఁ గట్టిగిత్తనే యమ్మవలయునా? అప్పటికి మన పంట యింటికిరాదా! అందుఁగొంతయమ్ముకొని వెళ్ళిరావచ్చును. సింహాద్రిప్పన్న దయవలన మనకు నొకనూఱు రెండునూర్లు కావలయునన్నఁ జిక్కుపడ నక్కఱలేదు. నీకంతగా వెళ్ళవలయుననియున్న నటులే పోదములెమ్ము. నీకోరిక యీడేర్పుటకన్న నాకేమి కావలయును?

గంగ—ప్రయాణమున కిప్పటినుండియు వలయు వస్తువులను భద్రపఱుచుకొనుచుండెదను. ఆ చెన్నపురినుండి కొన్ని యాత్రలుకూడఁ జేసివత్తము.

అని నాఁడుమొదలు పాలికాఁపులతో మాటాడినను నిరుగుపొరుగు వారితోఁ బ్రసంగించినను జెన్నపట్టణ ప్రయాణమును గుఱించియే యామె ప్రసంగించుచుండెను. రాత్రులందునిద్రలో నందునుగూర్చియే కలలుగనుచుండును. తాను వింతగా సింగారించుకొని పార్కుఫైరులోఁ దిరుగుచున్నటులే భావించుకొనెను. అచ్చటి నాటకములు సర్కసులు మున్నగునవి యెల్ల మగనితోఁ గూడి చూచుచున్నటులే యానందించుచుండెను. అందలి విపణివీధుల సౌరున కచ్చెరువొందుచున్నటులే తలంచుకొనుచుండెను. తానొక్కర్తుకయు నున్నప్పుడెల్ల నివియే తలంపులు. ఆతలంపులలో నొక్కొకనాఁడు తననిత్యధర్మములం దప్పాటయుఁ గల్గుచుండెను. దేనియందైన గాఢమైన వలపున్నప్పుడట్టులే కదా!

౩. వింతమార్పు.

చెన్నపట్టణములో నూతనముగా నొకసర్కసుకంపెనీ స్థాపింపఁబడినది. దానికి 'స్టార్ సర్కస్' అనిపేరిడిరి. దాని యాధిపత్యము వహించు భాగస్వాము లిరువురు, రామస్వామి మొదలియారు శంభులింగముపిళ్ళగారు లనువారు గలరు. వారు తమకంపెనీ వృద్ధిసేయుటకుఁ బలువితములఁ బ్రయత్నములు సేయుచుండిరి. శరీరమును స్వాధీనముఁజేసికొని తదవయవముల ననేకభంగులఁ ద్రిప్పఁగల దిట్టరులుకొందఱు, యోగాభ్యాసముఁజేసి యాపిరితిత్తుల నిచ్చవచ్చినరీతిగాఁ బెంచి యెంతటిబరువైన నెమ్ముపై మోయుచు నత్యాశ్చర్యకరములగు పనులుచేయువారు కొందఱు, ఏకచక్ర ద్విచక్ర శకటాదులపైఁ జిత్రవిచిత్రగతుల సంచారము చేయఁగల్గువారు కొందఱు, గుఱ్ఱములను నేన్గులను లోఁబఱుచుకొని పలురకములనడలను నడిపించువారు కొందఱు, హ్రస్వదీర్ఘాకారములు గలుగు గిత్తలమొత్తములచే నెన్నియో వినోదములు చేయింపఁగల్గువారు కొందఱు, ఇట్టులెంచలేని నేర్పరులు తత్సంఘమునఁ గలరు.

వారు చూపువినోదములలోఁ బొట్టిగిత్తలచే రేకలాబండ్లను బత్తెఱంగుల లాగించుటొకటి. అందునిమిత్తము కొన్ని బలిష్ఠములగు పొట్టికోడెదూడలు వారుసంపాదింపఁబూని

యొంగోలు నెల్లూరు మొదలగుతావుల జరుగుపశువులనంతలకుఁ బోయికొన్నిటినివిలిచిరి. కానియవియేవియుఁదృప్తికరముగాఁబని చేయఁజాలనందునఁ దమయాశయములకనుకూలములగునట్టుల కొఱకై తమబంధుమిత్రులపేర జాబులువ్రాసి యరయఁ జొచ్చిరి. ఆజాబులలో నొకటి గోపాలపట్టణము స్టేషనుమాష్టరు గారగు నారొమ్మగము పిళ్ళగారికిని వచ్చెను. శంభులింగము పిళ్ళయు నారొమ్మగముపిళ్ళయు జ్ఞాతివర్గము లోనివారు. అది గాక సర్కసుయొక్క యజమానులు, మనయావుల యప్పల సామి చక్కని పొట్టిగిత్తలను పెంచినందులకుఁ బశుప్రదర్శన శాఖవారిచే గొప్పబహుమానము లందియుండెనని, వార్తాపత్రికలలోఁ జదివియున్నారు. ఆయప్పలసామినింగూర్చి స్టేషన్మాష్టరునకుఁ దెలియకపోదని వారూహించియు జాబు వ్రాసియున్నారు. ఆరొమ్మగముపిళ్ళ యప్పలసామియొద్ద మంచి గిత్తలున్నవనియుఁ గావలసియున్న శీఘ్రముగా బయలుదేఱి రావలెననియు సర్కసువారికి బదులువ్రాసెను. ఆజాబు చూచుకొని యజమానులే బయలుదేఱి గోపాలపట్టణమునకు వచ్చి యారొమ్మగము పిళ్ళయింట బసచేసిరి. వారిలో నీతఁడు తానెఱిఁగినంతవఱకు నప్పలసామినిగూర్చియు నతనియొద్దనుండు పశువులనుగూర్చియు నాగోపదంపతుల సౌజన్యాదులఁగూర్చియు సవిస్తరముగాఁ దెల్పెను.

వారు స్టేషన్మాష్టరుని బురస్కరించుకొని నాఁటి సాయంకాలమున నప్పలసామియింటికిఁ బయనమైరి. సేవను

నకు నప్పలసామియింటికిని సుమారొకమైలు దూరమున్నది. ఈనడుమనుండుబాట నిర్మలమైఁ యిర్వంకల భూరివృక్షములతోఁ శోభించునదై, మనోజ్ఞముగా నుండును. ఒకప్రక్కఁ గొన్నికొండలునుగలవు. వారాప్రకృతిసౌందర్యముం దిలకించుచు నెమ్మదిగా నడచిపోవుచుండ బాట కెడమప్రక్కనున్న కొండ యేఱొకటి వారికి లోచనగోచరమయ్యెను. ఆయేఱుదాఁటి కొండలోయకుఁ బోవలయునన్న నొకవంతెనమీఁదినుండి పోవలయును. ఆకాలువ కీవలనుండు పొలము మనయప్పల సామిది. రాత్రులయందొక చిందుఁబులి కొండమీఁదినుండి యీవంతెనమీఁదుగా నప్పలసామిక్షేత్రములోఁ జొచ్చి యందున్న దుక్కిపశువుల నప్పుడప్పు డెత్తుకొనిపోవుచున్నది. ఆవంతెన యాతాయాతజనుల కుపయోగకరముగానున్నను మనకథానాయకునకు నష్టదాయకముగా నుండెను. ఆయేటి నిండ నీరున్నప్పుడు పెద్దవాండ్రుసైతము సులభముగా దానిని దరింపఁజాలరు. ఆచిందుగునుపద్రవముఁ దప్పించుటకై యప్పలసామి యీవంతెనను దెగఁగొట్ట నిశ్చయించి తా నొక్కఁడే యొకగొడ్డలి చేఁబూని దానిని ఛేదించుచుండెను. ఆసమయముననే సర్కసుకంపెనీవారితో స్టేషనుమాష్ట రా దారిని బోవుట తటస్థించినది. అతఁడు దూరమునుండి యప్పలసామి నానపాలుపట్టి యతఁడువచ్చువఱకు నాఁగుదమని బంధువులతోఁజెప్పి యాఁపి వాఁడుచేయు సాహసకృత్యమును దిల

కించుచుండెను. వాఁడొక పావుగంటలోనే యావంతెనను దెగఁగొట్టెను. తా నేటదిగి సుళువుగా నీఁది వచ్చెను.

అప్పుడా యేటికీవలియొడ్డు నం దొక గొల్లపిల్లవాఁడు మేఁతమేసి తిరిగివచ్చిన తల్లిమేఁక నొకచెట్టునకుఁగట్టి, తాను మధ్యాహ్నమే తల్లిపాలు త్రాగకుండ నావలిదరి నొకతరువునకుఁ గట్టియుంచిన మేఁకపిల్లను దీసికొని వచ్చుటకై విసవిస నడుచుచు వంతెనమీఁదఁ బోవుచుండెను. అప్పలసామి వానిపోకడఁజూచి యూఁగిపోయెను. వాఁడు పరుగుపరుగునఁ బోయి నడుమ వంతెన తెగియుంటఁ గాంచి నెత్తియు నోరును గొట్టుకొనుచు నేడ్వనాగెను. తల్లిపాల్గుడుచు వేళయగుట చేతను దన కెదురుగా వంతెనపై నిల్చియుఁ దన్ను బంధవిముక్తురాలినిఁ జేయఁజాలక తబ్బిబ్బుపడు తనకాపరిని గుర్తుపట్టినదగుటచేతను, మేఁకకిశోరము "మే" యని మూల్గఁజొచ్చెను. బిడ్డకేకవిని యదరిపడి యావలిగట్టునున్న తల్లిమేఁక యార్వ మొదలిడెను. దానినెల్లనుంగాంచి యప్పలసామి జాలిఁగొని, యాగొల్లపిల్లవానికిఁ దోడ్పడ నిశ్చయించుకొని తెగఁగొట్టఁబడిన వంతెనమీఁదికిఁ బోయి, యందలి చివరకొయ్య రెండు చేతులఁ బట్టి *వ్రేలాడుచు నొక్కయూఁపున రెండవవైపున విఱిగియున్న కొయ్యకొసనందుకొని, యవలీల నావలిఁగట్టుం జేరి, పిల్లమేఁక కట్టువదలించి, దానిని మూఁపునఁదాల్చి, మరల నా ప్రక్రియనే యీవలియొడ్డునకువచ్చి, గోపార్భకుని భీతిఁ బోఁగొట్టెను.

ఈవింతచర్య యంతయుఁ దిలకించుచు నాదాక్షిణాత్య సోదరులు బాటపై నట్టె నిలిచియుండిరి. అప్పలసామి బాహుబలసంపదకును దేహలాఘవమునకును వారు మిగుల నచ్చెరువొందిరి. అట్టి లాఘవస్ఫూర్తి గలుగువాఁడు తమ సర్కసులోనున్న నెంతలెంతలు వింతలైనఁ జేయఁగల వాఁడగునని తలంచిరి. అట్టివాని కెంతజీతమిచ్చినను నష్టములేదని యూహించిరి. ఆర్నోల్డగముసెళ్ళ యప్పలసామితో మాటాడి సర్కసులోఁ జేర్చు ప్రయత్న మొనర్తునని చెప్పెను.

ఇట్టులు వారు ప్రసంగించుచుండ నప్పలసామి బాట విూఁదికివచ్చి స్టేషనుమాష్టరుగారికి వందనమాచరించెను. అంతవారిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

ఆర్నోల్డు—అప్పలసామీ! వీరు నాసోదరులు. చెన్నపురినుండి వచ్చి యున్నారు. నీవలన నొకింత యుపకారము వారికిఁ గలుగ వలసియున్నది. నీతో మాటాడవలయునని తలఁచి నీయింటికే మేమెల్లరమును బయలుదేఱి వచ్చుచుండ దారిలో నీవే కాన్పించితివి. ఇంతకుముందు నీవువంతెనను దెగఁగొట్టుటయు నవలఁ జిత్రవైఖరిని నీవావలిగట్టునకుఁబోయి మేఁకపిల్లనుగొని తెచ్చుటయు మావారుచూచి యాశ్చర్యపడిరి. నీయట్టి శక్తిసంపన్నుఁడు మద్రాసులోనుంటయే తటస్థించునేని నెలకువేలు గడింపఁగల్గునని వారనుడివిరి. వారియభిప్రాయము సరియైనదేయని నేనును నమ్ముచున్నాను.

అప్ప—అయ్యా! మీకునాయెడఁగల వాత్సల్యముచే నట్లుపల్కుచున్నారు, గానినిజమూహించిన నేనంతశక్తివంతుఁడనా? వారికి నేనుజేయఁదగిన యుపకారమేదియో కలదంటిరి. అది యెట్టిదో సెలవిండు. మీయాజ్ఞ కెప్పుడును బద్ధుఁడ నేకదా?

ఆర్మ్—వీరిరువురును జెన్నపట్టణములోని స్టార్ సర్కసున కధిపతులు. వారు వార్తాపత్రికలలో నీకీర్తివిని నీయొద్ద మంచి పొట్టిగిత్తలు కలవని తెలిసికొని వానిలోఁ గొన్ని తమ సర్కసున కనుకూలములని తోఁచినవానిని గొని తీసికొనిపోవ లెనని వచ్చియున్నారు. వారు నాకింతకు మున్నెన్నియో జాబులు వ్రాసియున్నారు. వారేవచ్చి చూచుకొన్న బాగుగ నుండునని వ్రాసి వారినే రావించితిని. నీకడనున్న గిత్తలను వారికిఁజూపి వారుకోరునవి యర్హమైన వెలకు వారికిచ్చుటయే నీవిప్పుడు చేయఁదగిన యుపకృతి.

అప్ప—పొట్టిగిత్తలు నాకు వ్యవసాయమునకుఁ బనికి రావుగదా? వానిని బెంచుట కేవల వినోదమునకే యని తమ రెఱింగినదే. మీసెలవుప్రకారము వారుకోరిన నజ్జలను వారి కమ్మెదను. ఇఁక వెలమాటయందురా, వారికిన్యాయమని తోఁచినంత యీయవచ్చును. పాఁడిపసువులతోఁ బాటు పొట్టిగిత్తలును మాయింటికడనే యుండును గావున, మాయింటికి దయచేసి చూచికొనుఁడు.

రామ—అందునకేగదా మేమువచ్చితిమి ! తిన్నఁగాఁ బోదమా ?

ఆర్మో—పోదమురండు.

అని యందఱును గలసి పల్లెలోని కేఁగిరి. అప్పలసామి యిలు సేరునప్పటికి గంగమ్మ వానుకపాలమ్మి వేసి, పశువులకడఁ దగినంత పచ్చగడ్డి యున్నదో లేదో చూచి లేనిచోటఁ గొంత కొంత వేసి, యింట దీపములు వెలిఁగించి భర్తకై యెదురు చూచుచు వాకిటఁ గూరుచుండియుండెను. నాథుఁడు కొందఱు పెద్దమనుష్యులతో వచ్చుచుంట యామెగని ప్రక్కగది లోనికిఁబోయి తలుపించుక చేరవైచుకొనెను. అప్పలసామి దాక్షిణాత్యులను బెరటిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చి గిత్తలను జూపెను. వారాపశువుల సొబఁగుఁజూచి నివ్వెఱపడి చూచుచుఁ దమసర్కారుపని కుపయుక్తములగు వానిని రెంటి నెన్నుకొనిరి. వారారెంటికిని నూఱురూకలిత్తుమని చెప్ప నప్పలసామి సంతోషపూర్వకముగా సమ్మతించెను. కాని వానిని దిరుగ నమ్మివేయునెడల నావెలకే తనకే యమ్మవలెనుఁగాని యితరులకమ్మరాదనిపద్ధతియొకటి యేర్పఱిచి వారిచే సమ్మతిపత్త్రముఁగొనెను. ఆయెద్దులకే యప్పలసామి బహుమానము నందియున్నాఁడు. అట్లయ్యవి స్టేషనుమాష్టరుగారు కోరియుండిరి గావునను, వానిని దగురీతి నుపయోగించుకొన్న వానికీర్తి మఱియు వ్యాపింప వచ్చునని నమ్మియుండినవాఁడు గావునను, నతఁడు మాఱునా

టాడక వారియందలంచిన స్వల్పమూల్యమునకే యీయ కొనెను.

అంతవారు సావడిలోనికివచ్చి కూర్చుండి యిట్లు ప్రసంగింపఁదొడఁగిరి.

శంభు—మీధారాళమైన మనస్సును జూచి మేము మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాము. మీవంటివారు మాపట్టణములో నుండఁదగినవారు కాని యిట్టిపల్లెలలో నుండఁదగరు. మీవంటివారు గ్రామములో నుండిపోయిన, మీసహజశక్తులు తుప్పుపట్టి మీరు సలుపఁదగిన లోకోపకారము సలుపలేకుందురు.

అప్ప—అయ్యా! లోకోపకారము చేయఁబూనువారెక్కడనున్నను జేయవచ్చును. నేను కేవల ముదరపోషణార్థము వెదకికొనువారిలో నొకఁడనుగాని దేశహితకార్యములొనర్చి ప్రసిద్ధి కెక్కఁదగిన గొప్పతనము గల్గువాఁడను గాను.

శంభు—అయ్యా! మీశక్తి మీ రెఱుఁగరు. ఇందాఁక మీరావంతైన ఛేదింపనప్పుడును, బిల్లమేఁకను గొనితెచ్చి గోపబాలుని కిచ్చినప్పుడును, మీయద్భుతశక్తి మాకవగతమైనది. దానింగాంచినప్పటినుండియు మిమ్ము మాపట్టణమునకు దీసికొని పోవలయునని కుతూహల పడుచున్నాము.

అప్ప—తమకు నాయందుఁ గల్గిన యవ్యాజప్రేమకు నేను మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడను. కాని నాబోఁటివాఁ డీపల్లెటూరి

లోనె యుండుటొప్పు. ఒకవేళ నాకు గొప్ప పట్టణములకుఁ బోవబుద్ధిపుట్టినను నదిసాగుటెట్టులు? ఆపోలీసుసూపరింటెండెంటుఁ కృపవలన నేనింతకడుపునిండఁ దిండితిని నాభార్యను బోషింపఁ గల్గుచున్నాను. చెన్నపురికే పోవుదునేని మాబ్రతుకెట్టులు?

రామ—సామీ! మీరీడ నెలకెంత సంపాదింతురు?

అప్ప—ఆవులుగేదెలు మున్నగువానివలన దినమునకు రెండురూపాయలు గిట్టును. వ్యవసాయమువలనఁ దిండికిగింజలును, బశువులకుఁ గొంతసౌకర్యమును లభించును. నేను, నాభార్య, సుఖముగాఁ దినుట కాయాదాయము సరిపోవుచున్నది.

శంభు—మీరు చెన్నపురిలోనే యుండుటకు సమ్మతింతురేని మీకు నెలకు రెండువందలచొప్పున నేనే యీయఁగలను!

అప్ప—మీరు నాకు రెండువందలిచ్చి నావలన మీరుపొందు నుపకృతియేది? అంతజీతమునకుఁ దగిన సేవ నేను జేయఁగలనా?

శంభు—మాసర్కసుకంపెనీలో మీరుకూడఁ బని చేయుఁడు. మీకు మంచి ఫీట్సు, మేమునేర్పింతుము. మీవలన మేము కొన్నివేలు సంపాదింపఁగలుగుదుము. వానిలో మీకు రెండువందలిచ్చిన మాకేమియు నష్టముండదు.

ఈమాటలన్నియుఁ జాటుననుండి వినుచున్న గంగమ్మ, భర్తయెటులైనఁ దద్వేతనమున కీయకొని చెన్నపురికిఁ గాఁపుర

ముమార్చిన బాగుగనుండునని తలంచుచుండెను. ఆమెకు సుం దరిమ్మ చెప్పినమాటలన్నియు మరల జ్ఞప్తికివచ్చి పురసందరం నాభిలాష యభివృద్ధి కాఁజొచ్చెను.

అప్ప—నాకా రెండువందల జీతమెంత కాలమీయఁ గలరు? నేనక్కడికి వచ్చి యొకటిరెండుమాసము లున్నత ర్వాత మరల నుద్యోగమువదలి నావ్యవసాయపుఁ బనికి ర్వా గోరినఁ జిక్కులు పడవలసివచ్చును.

శంభు—మీకథమపక్షు మైదేండ్ల వఱకైన నాజీత మీయఁగలమని పత్రిను వ్రాసియిత్తుము. మఱియు మీజీత మేఁటేఁట నేఁబదిరూపాయల వంతునఁ బెంపుసేసెదము. మే మూహించినటులు మీరీ నూతనోద్యోగములోఁ బ్రవేశించిన తర్వాత మీకీర్తి దిగంతములదాఁక వ్యాపించునేని, మీకీర్తి తోఁబాటు మాకంపెనీయును శాశ్వతముగా నిలువఁగలదు. కావున మనయుభయులకీర్తికొఱకు మీరు మాకోరికయలు దే ఱుటకు సమ్మతింపుఁడు.

అప్ప—నాభార్యతో నాలోచించి మనవిచేసెదను. రేపు మాష్టరుగారియింట మిమ్ముఁ గలసికొందును.

ఆగ్నో—అటులే చేయవచ్చును. గంగమ్మకూడఁ దప్పక యనుమతించును. ఆమెకు నీకన్న నెక్కువ యభిలాష ము చెన్నపురపుఁ గాఁపురమందుండును. అది నేనెఱుఁగు దును. మీదంపతు లాలోచించుకొనుటకుఁ బూర్వము నేనొ

క్కసారి గంగమ్మతో మాటాడఁగోరుచున్నాను. ఒకసారి యామెను బిలువుము.

అప్పలసామి లోనికేగి భార్యను వెంటఁబెట్టుకొని యావలకువచ్చెను. గంగమ్మను దిలకించి సర్కసువారు తమ భాషలోఁ దమలోఁ దాము మాటాడుకొనిరి. భర్తవలెనే భార్యకూడ బలాతిశయము గలదనియు, నెటులో యప్పల సామి నొప్పించి యామెకుఁ గూడఁ గొన్ని 'ఫీట్సు' నేర్పించిన, నామెకూడఁ దమకుఁ జాలనుపయోగకారిణి కాఁగలదనియుఁ, గావున నెంతజీతమిచ్చియైన నీజాయాపతులను దమతోఁ గొని పోవుటే కర్తవ్యమనియు, వారుభాషించుకొనిరి. అంత నాదొరగ ముఖ్యుఁడిట్లనెను.

ఆరోమ్మ— గంగమ్మా! నీభర్తవలన వీరియుదంత మె ఱింగియే యుందువు. వీరు మిమ్ముఁ జెన్నపురికి రాఁగోరుచు న్నారు. మీరందుల కంగీకరింతురేని మీపేర్లు భూమిపై శాశ్వతముగా నిలుచు నేర్పాటు జరుగఁగలదు. మీరు సుఖ ముగా ఘనులసంఘములోఁ దిరుగుచు జమీందారులవలె జీ వింపవచ్చును. ఈ వ్యవసాయకష్టము లుండవు. "కార్యేషు మంత్రి" యనిభార్యనుఁగూర్చి పెద్దలుచెప్పినారు గావున, నీభర్తకు నీవుసదుపదేశ మొసఁగి మీసమ్మతిని రేపుమాకుఁ దెలియఁజేయుము. మీ శ్రేయస్సును గోరువారిలో నేనొ క్కఁడనని యెంచవలయును.

అనిపల్కి తమిళసోదరులతో లేచి యాగోపదంపతు లనువీడ్కొని పిళ్ళెగారు బసకేగిరి.

---

౭ ప్రయాణము.

నాఁటి రేయియెల్ల నాగోపాల దంపతులు చెన్నపుర ప్రయాణమును గుఱించియే మాటాడుకొనిరి. అప్పలసామి కా నవనాగరకప్రపంచకములోనికి వెళ్లుట కంతగా మనస్సు పోవులలేదు. గంగమ్మ యెటులేని చెన్నపురికేఁగి యందలి వినోదములం దిలకించుచు నుండవలయునని కోరుచుండెను. పురజీవనము వలన మానవులకు దుష్టత్వమున కెక్కువయువ కాశముండునని యప్పలసామినమ్మి వెనుకకు లాగుచుండెను. గ్రామములోనున్న మనుష్యుల సహజశక్తులు మొక్కవోయి వ్యర్థములగుననియు వానిని బెంపుచేసికొనఁగోరినఁ బట్టణజీవనమే ముఖ్యమనియు గంగమ్మతలఁచి చెన్నపురోద్యోగమును స్వీకరింపుమని భర్తను బురికొల్పుచుండెను. వారిరువురు చాల సేపు వాదప్రతివాదముల జరపిరి. గంగమ్మపూర్వులెల్ల నగరములలో నివసించువారగుటచే నామెకు నాగరకజీవనము నందు సహజాసక్తి గలిగెను. ఆయాసక్తిని బురస్కరించుకొని తన బుద్ధివిశేషమునుబట్టి కొన్ని హేతువాదములు కల్పించుకొని యామెవాదించెను. తనకు సహజముగా నుండు గ్రామజీ

వనమున కనువగు వాదము లప్పలసామి చేయుచుండెను. తుదకు గంగమ్మవాదమే గెలువ నప్పలసామి స్టార్సర్క్యస్ లోఁజేరుటకు సమ్మతించెను. గంగమ్మ యానందమునకు, మేరలేకుండెను.

మఱునాఁ డరుణోదయమున గంగమ్మ యెప్పటివాడుక పాలను నొకగొల్లకుఱ్ఱవానిచేఁ బట్టించుకొని స్టేషనుమాష్టరు గారి యింటికివెళ్ళి సుందరమ్మతో నత్యంతసంతోషమునఁ దన మగనిసమ్మతిని దెలియఁజేసెను. సుందరమ్మ పాలను బుచ్చుకొని భద్రపఱిచి భర్తతో గంగమ్మచెప్పిన యంశములం జెప్పెను. అతఁడా యుదంతమంతయుఁ దమిళసోదరుల కెఱింగించెను. వారు సంతోషాంచితస్వాంతులై తమయానందమును వెల్లడించుటకు నప్పలసామియింటి కేఁగిరి. అప్పలసామి యప్పుడె పొలమునుండి యింటికివచ్చియుండెను. తమిళదేశస్థులను జూడఁగనే యతఁడు చిఱునవ్వుతో ,, అయ్యా! నా భార్యప్రోత్సాహముచేత నేను జెన్నపురి కేఁగి మీకంపెనీలో నుద్యోగముచేయుటకు సమ్మతించితిని. మీరును నేనును మాటాడుకొన్న పద్ధతులన్నియు నొకయొడంబడిక పత్త్రముపై వ్రాసికొనుట మేలుగదా? నేఁడాపత్త్రము వ్రాయుపని ముగింతుమేని, రేపటినుండి నేను బ్రయాణప్రయత్నము లొనరించుకొందును. ఒకనెల గడువిత్తురేని యీలోపున నాదూడలన్నియు నమ్ముకొని, నేను నాగుచేయుభూమి యెవరికేని యమర్క్యముచేసి, నాయితర వ్యవహారములన్నియు సవరించుకొని

ప్రయాణమునకు సంసిద్ధుఁడనై యుందును. మేము బయలుదేఱుతేది తెలియఁ జేయుదును. నాఁటికి నీయనుచరులలో నొక్కని నిక్కడికిఁ బంపుఁడు. వానివెంబడి మేము చెన్ననగరమున కేతెంతుము.,, అనిచెప్పెను. వారందుల కంగీకరించి కొలఁదిమాటలతోఁ దమకృతజ్ఞతను వెల్లడించి బసకేఁగిరి.

నాఁటిసాయంకాలము గ్రామకరణమును మధ్యవర్తిగా నుంచుకొనియప్పలసామి తమిళుల కడనుండి నొక యొడంబడిక పత్రము వ్రాయించి పుచ్చుకొనెను. తమిళులు తాము విలిచిన గిత్తలం గైకొని యానందముతో నానాఁడే చెన్నపురి కేఁగిరి.

పత్రిక చేపడినదిమొదలు మనకథానాయకుఁడు చెన్నపట్టణ ప్రయాణమునకుఁ దగిన ప్రయత్నములు శీఘ్రగతిని జేయఁ దొడఁగెను. చుట్టుఁబట్టులనుండు గ్రామములలోఁ దన యొద్దనున్న పసువులనెల్ల విక్రయించెదనని చాటింపించెను. అవియాసీమలోఁగల పాఁడిపశువుల యందు శ్రేష్ఠము లగుటచేత నొకపక్షము ముగియులోపలనే ధనవంతులు వానికడకేతెంచి తగినవిలువనిచ్చి వానినెల్లఁ గొనిరి. కరణముగారికే తన మాన్యమును దానమునిచ్చు సిస్తుకే యమర్కముచేసి వారియొద్దనుండి సమ్మతిపత్రముం గైకొనెను. కరణముగారికి నప్పలసామివంటి రయితు మఱియొకఁడు దొరకునా యని గ్రామస్థులెల్లరుఁ బలుకుపట్టి సత్ప్రవర్తనముతో నతఁడు వ

ర్తించెను. కరణముగారునుదమకుంగూర్చుమంచిరయితుతప్పిపో
వుచున్నందుల కించుక వగచుచుండినను, వాని వున్నతోద్యో
గము తటస్థించి వాఁడున్నతిసంఘములోఁ జరింపనున్నందులకు
సంతోషించుచు ముచ్చిలకా పత్త్రిము నిచ్చెను.

ఈ పనులన్నియు ముగిసిన తర్వాత నప్పలసామి
సర్కసుకంపెనీవారికిఁ దాను బ్రయాణమునకు సంసిద్ధుఁడనై
యుంటినని తెలియఁజేసెను. వారు తమకడ లేఖకుఁడుగానున్న
యొక యాంధ్రుని చేతికిఁ బ్రయాణవ్యయమునకుఁ దగిన
మూల్యమొసంగి గోపాలపట్టణము పంపిరి. గంగమ్మ యూర
నున్న పేరంటాండ్రను, ముఖ్యముగాఁ దనజాతివారలనెల్ల,
రావించి వారికిఁ బసుపుకుంకుమలును బండ్లును రవికలగుడ్డలు
ను బంచిపెట్టి వారియొద్ద సెలవుఁ బుచ్చుకొనెను. సాధారణ
ముగా నట్టిజాతులవారు మత్స్యమాంసాదులు పుచ్చుకొని యిం
చుకనీతి తప్పి చరించుట గలదు. కాని గంగమ్మకట్టి దురభ్యా
సము లెవ్వియులేవు గావునను, చిన్ననాఁటినుండియు బ్రాహ్మ
ణులవలె శాకాహారాదులతోఁ బెరిఁగినది గావునను సురాపాన
మెవ్వరి కొసంగకుండెను. గ్రామములోఁ గాఁపురమున్న ద్వి
జులునైతము తమయాండ్రను గంగమ్మయింటికిఁ దగ పులిచ్చి
పంపి యాదరించిరి. ఆమెవియోగ మాయూరిస్త్రీల కెంతో
కష్టముగానే యుండెను. ముఖ్యముగా హెడ్మాష్టరుగారి
భార్యకు మతి యదుఃఖకరముగానుండెను. ఆమెగంగమ్మయా

హ్వానమందికొని రకరకముల పిండివంటలు గంగమ్మకుఁ గానుకలగాఁ దెచ్చి యామెనాశీర్వదించి బసకేఁగెను.

గంగమ్మవలెనే యప్పలసామియుఁ బురుషులనెల్ల నాహ్వానించి యల్పాహార దానములచేతఁ విందొనరించి, వారు తన్నింత కాలమాదరించినందులకుఁ దనకృతజ్ఞతనువెలిపుచ్చి యందఱికడ సెలవుఁ గైకొనెను. ఎవరికిఁదోఁచిన కానుక వారతనికిచ్చిరి. కొందఱుమంచిచేతికఱ్ఱలును, గొందఱుమేలివలువలును మఱికొందఱు ఫలాదులును వానికిఁ దిరుగ బహుమానములు గానిచ్చి గౌరవించి వీడ్కొనిరి.

ఇట్లు గ్రామస్థులనుండి గౌరవముంబడసి యా గోపాలదంపతులు తమయిలువేల్పగు సింహాద్రిప్పన్నను సేవించుటకు సింహాచలమేఁగి, స్వామినిసేవించి, మనసార నతనియొద్దఁ గూడ సెలవుఁబుచ్చుకొని, యింటికివచ్చి, యొక శుభముహూర్తమునఁ జెన్నపురికిఁ బయనమైరి.

నాఁడు గొల్లలందఱును రామభజనలతోను గోలాటములతోను, హరిబల్లాటలతోను గుంపులుగుంపులుగా వచ్చి తమమిత్రుని వీడ్కొలిపిరి. వీడ్కోలొసంగు మిత్రబృందములతో స్టేషనంతయుఁ గ్రిక్కిరిసిపోయెను. సర్కసుకంపెనీవారి యాంధ్రలేఖకుఁడు మన నాయికానాయకుల సామానంతయు జాగ్రత్తగాఁ దూనిక వేయించి యొకదినమునకుముందే రైలుబండిలోఁ బంపి నాఁడు వారిరువురకు రెండవతరగతి టిక్కెట్లు

పిలిచి యత్యంతగౌరవముతో వారిని బండినెక్కించెను. హిత వర్గము లెల్ల జయజయధ్వానములు చేయుచుండ మన గోప దంపతులు బండిలో నాసీనులైరి. ఆర్మోగముపిళ్ళెగారు వారి యొద్దికివచ్చి చెరికొక పూలమాలయు వైచిరి. అచ్చట గుమి గూడిన స్నేహితులెల్లఁ గరతాళధ్వనులచేఁ దమ యానందముం దెల్పిరి. నాఁడా యుత్సవముచే బండి నిర్ణీతకాలము దాఁటి కొన్నినిముసము లెక్కువగా నిలువవలసి వచ్చెను. అంత పొగ బండి కూసెను. ఎల్లరును బండికించుక యెడముగా నిలిచిరి. బండి కదలెను. మరల జయజయధ్వనులు చెలరేఁగెను. కను చూపుమేర దాఁటునంతకు జనసమూహము లొక్కముచ్చుననే గోపులవంకఁ జూచుచుండిరి. అవల నెవరియిండ్లకు వారేఁగిరి.

వారెక్కినబండి ప్యాసంజరగుటచేత నన్నిస్టేషనుల కడను నిలుచును. బండి వాల్తేరు వచ్చునరికి గంగమతల్లి వచ్చి కూఁతుని నల్లుని గలసికొని, వారు దారిలో భుజించుటకు రుచ్యములగు పిండివంటలు కొన్ని కొని తెచ్చియిచ్చి, కూఁతును కౌఁగిలించుకొని యది తనకుఁ గడుదూరస్థురాలగుచుండుటచే నించుకసేపు దుఃఖించెను. తల్లికూఁతులిరువు రొకకొంతతడవు కంటఁ దడిపెట్టుకొనిరి. కూఁతురు తల్లికొక నూఱురూపాయల నోటునిచ్చి "అమ్మా! నీకెప్పుడేకష్టము తటస్థించినను మాకుఁ దెలియఁజేయుము. మేము చెన్నపురి చేరినతోడనే మా చిరునామా తెలియఁజేసెదము" అని చెప్పెను. ఆయిల్లాలు కన్న బిడ్డనువీడి భారముగల్గు మనస్సుతోఁ దనయూడిగములోనికిఁ బోయెను.

గంగమ్మ క్రొత్తుగా నమాయిక యగుటచేత నామెకా ప్రయాణములోఁ నెల్లదృశ్యము లానంద దాయకములుగానే యుండెను. స్టేషనువచ్చి బండియాఁగునపుడెల్ల నామెలేచి యచ్చటఁ బండ్లమ్మువారి కేకలకును, దొందరపాటుతో బండినెక్కు పల్లెటూరివారి కలఁతకునుఁ యాత్రికులవంక విలాసముగాఁ జూచుచుఁ బ్రచారము చేయు యువకులఠీవికిని నానందమును నాశ్చర్యమును బొందుచుండెను. ప్రతిస్థలమునం దేదోయొక వింతవస్తువు గొనుచుండెను. బండిబండికడకువచ్చి తిరిపమెత్తు బిచ్చఁగాండ్రి కొక్కొక్క కాని చొప్పున దానము చేయుచుండెను.

వారు రాజమహేంద్రపురము చేరునప్పటికి మధ్యాహ్నకాల మగుటచేత వారి యనుచరుఁడు వారికిఁ దగిన యాహారముఁ దెప్పించి యిచ్చెను. వారాహారించి యించుక విశ్రమింపఁ బోవునంతకే గోదావరీనదిమీఁది వంతెన వారికి గోచరమయ్యెను. గంగమ్మ సంతోషమున కంతులేకుండెను. ఆమె పూర్వాచారపరాయణ యగుటచేతఁ బసుపు, కుంకుమము, పండ్లు, రవికలగుడ్డ, కొన్నిడబ్బులు, భక్తిపూర్వకముగా గోదావరిదేవి కర్పించి నమస్కరించెను.

ఇట్లు వారొక్కొక్క స్టేషనుకడనుండు వింతలంజూచుచుఁ బొద్దుకుంకు సమయమునకు బెజవాడఁ జేరిరి. వారచ్చట బండిదిగి యించుకసేపు నడయాడి యందుఁ గొన్నిపూవులును బండ్లను గొని మరల శకట మారోహించిరి. ఆంధ్ర

మిత్రుఁడు క్రమ్మఱ వారికాహారముం దెచ్చియీయఁగా వారు సుఖముగా భుజించి జాము రాత్రి మీఁదదాఁక మేలుకొని యవలఁ దమకై యమర్పఁబడియున్న మెత్తలపైఁ బండుకొని సుఖనిద్రఁగాంచిరి. వా రుదయముననే లేచి కాల్యాంబులఁ దీర్చి యందే యమర్పఁబడిన నీటిలోఁ దానమాడి ధౌతవస్త్రములం ధరించునప్పటికి వారు చెన్నపట్టణ మందలి 'సెంట్రల్ స్టేషన్' లోఁ బ్రవేశించిరి. స్టేషనులోనికి రైలు బండి పోవుటయు నందు మనోహరములైన గాలులు వీఁచు ఎలక్ట్రిక్కు పంకా లమర్పఁబడి యుంటయు గంగమ్మగాంచి యత్యాశ్చర్య పడుచుండెను. అప్పలసామికిఁగూడ నవియెల్ల యెఱుఁగని వింతలైనను నతఁడు గంభీరహృదయుఁడు గావునఁ బై కేవికారచేష్టయుఁ గన్పడనీయక నడచుచుండెను.

అక్కడికి సర్కసుయజమానుఁడు వచ్చి ఆదంపతుల కు స్వాగతమిచ్చి వారినొక మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొని హైకోర్టుభవనములకు నెదుటనున్న వై. యమ్. సి. యే. వారి యున్నతహర్మ్యమునకుఁ దీసికొనివచ్చి యందు మూఁడవ యంతస్తుమీఁద నొక విశాలాగారమందు విడియించిరి. దారిలో ట్రాముబండ్ల రాకపోకలు, మోటారుబండ్ల పరుగులు, రిక్షాల సందడులు, జనసమూహముల సంచలనములు, మున్నగువానినెల్ల గంగమ్మ గాంచి నిర్వచింపరాని యానందమొందెను. ఆమె యొక్కొక్క విషయముం గూర్చి సర్కసు

కంపెనీ యజమానులు విరివిఁగా దెలియఁజెప్పుచు బసతుం గొనిపోయిరి.

ఈరీతిగా నాగోపులోక కుగ్రామమునుండి మహానాగరకా ప్రభావముచే వెలయు పట్టణరాజములోనికిఁ గొంపోఁబడిరి. స్థలభేదము సంఘభేదము వాం భావములకెట్టి మార్పాటు గల్గించునో ముందు గమనింతము.

---

౫ నాగరకత.

గంగమ్మయు సప్పలసామియు గోపాలపట్టణములో నున్నప్పుడు ప్రాతఃకాలమున, రాత్రిపాలలోఁ దోడుపెట్టియుంచిన యన్నముం దినునలవాటుఁగల వారని మున్ను నచించియే యున్నాము. చెన్నపురికి వచ్చినతర్వాత వారాయలవాటు విడిచి వెన్నరాచిన రొట్టె యుంచుకతిని కాఫీ త్రాగ మొదలుపెట్టిరి. గంగమ్మ కింటిపనికొంత, వాడుకపాల్పెరుఁగు లిచ్చు పనికొంత, యుండుటచే దేహపరిశ్రమ యుంచుక గల్గుచుండెడిది. ఇప్పుడట్టి పనిలేకపోటచే సోమరితన మబ్బినది. పరిశుభ్రములైన నేయిమజ్జిగలతో నేపూఁట కాపూఁట కోసితెచ్చిన లేఁగూరలతో దంపుడుబియ్యపు టన్నముందిను నభ్యాసముగల్గువారలిప్పుడు రాలతోను గురుగులతోను గూడిన ఫాక్టరీ బియ్యపు టోగరమును గంపునేతితోను నీలువమజ్జిగతోను

రుచిలేని శాకాదులతోను దినవలసివచ్చెను. కాని వానిలోనే మేలిసరకును సేకరించుకొని వారు కాలక్షేపముఁ జేయుచుండిరి. వారికే నిత్యమును గాఫీక్లబ్బులలో లభించు హల్వాలు, సేమియాపాయసము, లడ్డువుండ్లు మున్నగునవి యచ్చటఁగలుగు నాహారలోపముం దీర్చుచున్నవి.

ఒకవారము దినములిట్టులా పట్టణజీవనమున కలవడిన పిమ్మట సర్కసుకంపెనీవా రప్పలసామిని సర్కసుశాలలోనికిఁ దీసికొనివెళ్ళి యతనిసోదరోద్యోగులతోఁ బరిచయముం గలిగించిరి. మొదట వ్యాయామక్రీడలం దారితేరినవారు చేయు కృత్యములన్నియు నప్పలసామి చూచుచుఁ గొన్నిదినములు గడపెను. ఆవల నొకనాఁడతఁడు తనసోదరులలో నొక్కొక్కఁడొనర్చు కష్టపుఁబనులనెల్ల నవలీలఁ గడులాఘవ మొప్పఁజేసి యందఱ నాశ్చర్యరసమగ్నులం గావింపఁజొచ్చెను. ఇట్టులాతఁ డచ్చటి మేటివస్తాదుల నతిక్రమించిన వార్త పట్టణమంతయు నలముకొని యతనింజూడఁ గొందఱును, నతనితోఁ బరిచయముగలుగఁజేసికొనఁ గొందఱును, నతనిబసకు రాఁజొచ్చిరి. పట్టణమందుఁ బ్రతిదినము వెలువడి వార్తాపత్రికలో స్టార్ సర్కసుకంపెనీవారి భావికార్యక్రమసూచికలో నప్పలసామి చేయు వింతపనులం గొండాడుచు వ్రాయఁబడిన ప్రకటనములెన్నియో పొడసూపఁజొచ్చెను. ఇంతకుమున్ను కంపెనీలోఁ బని చేయు వారొనరించు వ్యాయామఖేలనములందు మనయప్పల

సామికిఁ గ్రొత్తలేవియుఁ గన్పట్టలేదు. అవియెల్ల నింతకు ముందు తాను విశాఖపురిలో సాధన మొనర్చినవే. కంపెనీ వారు విదేశములలోని బలశాలులొనరించు వింతవింతచర్యలం దెల్పు పటములం దెప్పించి యప్పలసామికిఁ జూప నతఁడు వాని నెల్ల సులువుగా సాధనములోనికిఁ దెచ్చుకొనుచుండెను.

సర్కసుజమానులు తలంచినరీతిగా నప్పలసామి తమకు సర్వవిధముల ననుకూలుఁడయ్యెను. అప్పలసామి యాయాక్రీడలయందు నానాఁటఁ గౌతూహల మతిశయింపఁ దన పూర్వవృత్తి నెల్ల విస్మరించి యీనూత్నజీవనమునకే యలవాటుపడెను.

ఒకనాఁడు రామస్వామిమొదలియారు మనకథానాయకుని బసకేఁగి యిట్లు సంభాషించెను.

రామ—అయ్యా! మిమ్ముగురించి మేముతలఁచిన తలఁపులన్నియు నిక్కువములయ్యెను. తుప్పుపట్టియున్న మీయత్యద్భుతశక్తుల వాఁడి లోకి వెలుంగుకాలము నేఁటికిఁ జేకూరెను. మిమ్ముఁ దెచ్చుకొన్నందులకు మేమును, మాతోఁ వచ్చియుండుటకు మీరును సర్వవిధములఁ దృప్తిఁ బొందుచున్నామనియే మాతలఁపు. ఏమందురు?

అప్ప—నిజమే. మొదటఁ గొన్నాళ్ళు నూతనజీవనమించుక భారముగాఁదోఁచినను నానాఁట నాకెంతానందము పొందుపడుచున్నది. నాభార్యపట్టణవిశేషములందిలకించుటతోఁ

గొన్నిదినము లెటులో వెళ్ళఁబుచ్చినది. చిరంతనమైన తనకోరిక యీడేఱినదని మిగుల మురిసినది. కాని యామెకా యానంద మెంతకాలముండును? చెన్నపట్టణ మిప్పుడామెకుఁ బ్రాఁతవడినది. నేనింటలేని కాలమామెకు భారముగాఁ గనఁబడుచున్నది. దానినెట్లు సవరింపఁగలమో తెలియకున్నది.

రామ—నేనందునుగూర్చియే మీతోఁ బ్రసంగింపవలెనని తలఁచి వచ్చితిని. మాపట్టణములోని స్త్రీలెట్టులు యథేచ్ఛముగాఁ బాఠశాలలకుఁబోవువారుకొందఱు, క్లబ్బులకేఁగువారలుకొందఱు, ఉద్యోగములకరుగువారుకొందఱు పురుషులతోఁజేరి యుపన్యాసవేదికలపై నిల్చి ప్రసంగించువారుకొందఱు, కాన్పించుచున్నారో మీరును మీయర్థాంగియుఁ జూచియే యున్నారుగదా?

అప్ప—చూచితిమి. అట్టులేదేని నొకపాఠశాలకుఁ బంపి నాభార్యకు విద్యనేర్పింపుమందురా?

రామ—ఆమెకు విద్యనేర్పుటకు మీరామెను బాఠశాలకుఁ బంపనక్కఱలేదు. ఆమెకుఁ గావలయువిద్య యింటనే నేర్పింపవచ్చును. మీవలెనే యామెయు భగవంతునిచే శరీరబలము ప్రసాదింపఁబడినది. మీరుచేయు క్రీడలుకొన్ని యామెకు మీరేనేర్పి మీరును నామెయుఁగలసి రంగస్థలమునఁ గొన్నివింతయాటలం బ్రదర్శింతురేని మీకీర్తియు మాకీర్తియు నచిరకాలములోనే యాశాంచలములం దాకును.

అప్ప—అబ్బే! మాదేశమున నాఁడువారు బయటికే రారు. బీదవారు బయటికివచ్చినను నిట్టి నికృష్టకార్యమునకు సిద్ధపడరు.

రామ—ఇది నికృష్టకార్యమందురా? అంగడిలో దుకాణముంబెట్టి సరకులమ్ము స్త్రీలు మీలో లేరా? మీభార్య పాలవర్తకములో నట్టింటింటికిఁ బోయియుండలేదా? అంతకన్న నిందు దోషమున్నదా? దోషము గుణము ననునవి మనమనస్సులోనున్నవి గాని యాయాపనులలో లేవు. నిష్కల్మషహృదయములో దేశహితముంగోరి చేయు కార్యమెట్టిదియుఁ జెడ్డదికాదు.

అప్ప— ఇట్టిది దేశహితకార్యమెట్లగును?

రామ—స్త్రీలబలలనియుఁ బురుషులొనర్చు కార్యములు చేయఁజాలరనియు నొకదోషారోపణమును లోకులు చేయుచున్నారు. దానిని శ్రీమతి తారాబాయమ్మగారు మున్నగు మహనీయురాండ్రు కొంతవఱకుఁ బోఁగొట్టి, స్త్రీలకుఁగూడ దేహపరిశ్రమ మవసరమని నిదర్శనపూర్వకముగాఁ జూపియున్నారు. మీరియ్యకొందురేని గంగమ్మ యట్టిప్రసిద్ధ స్త్రీరత్నము కాఁగలదు. అప్పుడామె చేయుపని దేశహితకార్యముకాదా?

అప్ప—కావచ్చును. కాని యామెయందుల కొప్పుకొనునో లేదో!

రామ—ఒప్పుకొనకేమి! మీరే గట్టిగాఁ జెప్పితిరేని యామె తప్పక యొప్పుకొనును. మీకుఁ బ్రకృతమున నొకవంద రూపాయల వేతన మెచ్చుగా నిచ్చుచు, నామె రంగస్థలము నందుఁ బ్రవేశించుటాది మీతోఁ బాటామెకును రెండువందల జీతమిత్తును.

అప్ప—అంత జీతమామె కిచ్చినఁ, మీ కేమి లాభముం డును?

రామ—ఏమిలాభము గలుగునో ముందుముందు మీకే తెలియఁగలదు. నేనిప్పుడు చెప్పనేల?

అప్ప—సరియే. అటులే గావింతము. కొన్నాళ్ళు కొత్తగానున్నను, క్రమముగా నామెయే యందుల కిష్టపడు నేమో చూతముగాక!

ఇట్లు భాషించి మొదలియారు వెడలిపోయెను. అప్పలసామి భార్యనుబిలిచి యిట్లు మాటాడెను.

అప్ప—గంగా! చెన్నపుర వినోదములం జూచుటతోఁ దృప్తినొందితివా? ఇంకను వానిని జూడఁగోరుచుంటివా?

గంగ— వినోదములకేమి! ఎన్నెనిగలవు. ఎన్నాళ్ళు చూచినను దనివితీరదు. కాని మీరు వ్యాయామసాధనము కొఱకేఁగునప్పుడు నాకు నిమిషమొక యుగముగాఁ దోఁచును. మీరిచ్చిన కథలపుస్తకములతోఁ గొంతకాలముం గడుపుచుంటిని. కాని కొంతసేపు చదువుసరికి విసుగుజనించును. అప్పుడేమి

చేయుటకుం బాలునోదు. నాకేదేని కొంతపని కల్పింతురేని, యాహారము కలుగదు.

అప్ప — అదియే నేనును దలఁచుచుంటిని. నేనే ముందుగాఁ జెప్పఁబోవుచుండ నీవేయడిగితివి. నీవుకూడఁ గొంత శరీరపరిశ్రమ మున్న చేసియేయుంటివి. ఇటుపైని కొన్ని 'ఫీట్సు' స్త్రీలుచేయఁదగినవి, నీకునేర్పెదను. వానిని నేర్చికొందువేని, నీవు నాతోఁబాటు నెలకు రెండువందలు గడింపఁగలవు. అఁతనిపేరుకూడ తారాబాయిపేరువలెఁ జరిత్రయందెక్కును. ఇందునకు నీయభిప్రాయమేమి?

గంగ — నేనా? 'ఫీట్సు'నేర్చుకొనుటా? రెండువందల జీతముగడించుటా? క్రొత్తమాటలాడుచుంటిరి!

అప్ప — క్రొత్తమాటలేమైనను నేను సత్యమేపలుకుచున్నాను. నీవట్లు సాముగరిడీలు నేర్చుకొన్నఁ దప్పేమియులేదు. ఈచెన్నపురిలో గొప్పవారిస్త్రీలుకూడ సభలలో సంగీతము పాడుదురు, ఉపన్యాసములిత్తురు, ఉపాధ్యాయినీత్వముఁగైకొందురు, కర్మాగారములనేలుదురు, పురుషులతోఁ డెన్నిసు మున్నగు నాటలాడుదురు. అట్టిచో నీవేల గరిడీలనేర్వరాదు? ఈమహాపట్టణమం దాక్షేపణములుండవు. పల్లెటూళ్ళలో మాలవానికి మైలుదూరముగా నిలిచినడుచువారు, ఈపట్టణములోఁ బంచమునిపంక్తిని బంచభక్ష్యములును బాహాటముగాఁ గుడుతురు. అందున కెవ్వరును దప్పుపట్టరు? పైగా నది

యొుక సుగుణమందురు. అట్టి యీయాయూరనిన్ను, గేలిసేయు దురని వెఱవకుము.

గంగ—మనవైపువారలు విన్నసవ్వరా ?

అప్ప—మనవైపువా రచ్చటనున్నప్పుడుండు నునికి వేరు, ఇచ్చటికి వచ్చినతర్వాతి యునికివేరు. తాము తిన్నగా నున్నఁగద, మనల నాక్షేపించుట ! నీకాక్షేపముండదు సరి గదా, విశేషించి మెచ్చుగలుగును. నామాటనిజము.

గంగ—సరే. మీసెలవుప్రకారము నేర్చుకొందు ననుకొందు. శరీరమింత ముదిరినతర్వాత నాకావిద్యలన్నియు నలవడునా ?

అప్ప—అలవడునో, యలవడవో, నీవేచూచెదవు గాక. నీకు సమ్మతియేకదా ?

గంగ—ఆ ! సమ్మతియే. నాబాగోగుల భారమం తయుమీదేకదా !

అప్పలసామి మఱునాటినుండియే యాయాక్రీడ లకుఁ దగిన పరికరములన్నియు సర్కసువారినుండి పుచ్చు కొని బసకుఁగొనివచ్చి భార్యకుఁ గొన్నివింతక్రీడలను నేర్పఁజొచ్చెను. ఆమె వానినెల్ల ననాయాసముగా నేర్చికొని మగనిమెప్పొందెను. ఒకనాఁడా రామస్వామిమొదలియారు తనసోదరునితోను మిత్రులతోను నప్పలసామియింటికివచ్చి గంగమ్మచేయు సాముగరిడీల ప్రదర్శనముం గాంచెను. చూప ఱులెల్ల నత్యాశ్చర్యపడిరి. సర్కసుయజమానుల యానందము

నకు హద్దులేకుండెను. వారు గోపదంపతులుచేయు వింతపనులం దెలుపు పటములు వ్రాయించి ప్రకటనపత్త్రికలయందచ్చొ త్తించి పట్టణపుగోడల నలంకరింపించిరి. నూతనసభ్యులతో స్టార్ సర్కస్ మొదటియాట 1915 సం॥ రము జనవరి మొదటి తేదిని హైకోర్టుభవనములకు వెనుకనున్న మైదానమునందుఁ గ్రొత్తగా నిర్మింపఁబడిన గుడారమునందుఁ బ్రదర్శింపఁ బడు నని ప్రకటింపఁబడెను. ఆయాటలో గోపదంపతు లేయే వింత యాటలంజూపుదురో విరివిగాఁ దెలుపఁబడెను. ఆయేఁట నచ్చట హైందవదేశీయమహాజనసభ జరుపఁబడెను. తత్సభ కుఁ బ్రతిరాష్ట్రమునుండియు వేనవేలు మహాజనులు వచ్చి యుండిరి. వారిలో వ్యాయామవిద్యలయందుఁ గుతూహలితు లెల్లఁ దైతఱగతుల టిక్కెట్లను రెండుదినములకు ముందేకొ నిరి. పట్టణములో నెవరు మాటాడుకొన్నను సర్కసునుగూర్చి యే, యందలి ప్రధాన నాయికానాయకుల యాశ్చర్యకర ములైన చర్యలను గుఱించియే. ఆయేఁట ,,పార్క్ఫే"రనఁ బడు సంతకూడఁ గనుమనోహరలీల నేర్పాటుచేయఁబడెను. అనంతం జూచుటకేతెంచిన వారిలోఁ బెక్కండ్రాయాటను జూడనిచ్ఛించి టిక్కెట్లనుగొనిరి. మొత్తముగ నిరువదివేలరూ పాయల విలువగల టిక్కెట్లు ముందుగా నమ్ముడుపడెను.

క్రైస్తవసంత్సరాదినాఁడు మొదటిప్రదర్శనము కడు జయప్రదముగా జరిగెను. అందు మననాయికానాయకుల వింత చర్యలకు సంతసింపని వారులేరు. మనోజ్ఞవేషములం ధరించి

రంగస్థలము నలంకరించిన యా గోపదంపతులు రతీమన్మథుల వలె నుండిరి. అటం జూడవచ్చు ప్రేక్షకుల కధ్యక్షుండుగా నియమింపఁబడిన గవర్నరుగారు మన నాయికానాయకులను దదితరసభ్యులను గొనియాడుచు నొక యుపన్యాసమిచ్చిరి. ప్రేక్షకులలోఁ గొందఱు ధనవంతు లాదంపతులకుఁ బదకము లొసంగిరి, కొందఱు రంగస్థలముమీఁదికివచ్చి వారిం దారసించి కరములం గీలించి యాడించుటచేఁ దమమెప్పును తెలియఁ బఱిచిరి.

ఇట్లు లాపరిథమపరిదర్శనము ముగిసెను. కర్షకజీవన మొనరించు మననాయికానాయలకు నాగరకత మహోన్నతదశం జేకూర్చి దిగంతవిశ్రాంతయశంబును గల్గించెను. ఆహా! నాగరకతాప్రభావము !

---

౬ దుష్టద్వైతయము.

చెన్ననగరభాగ్యలక్ష్మియెల్ల 'చెట్టియార్' లనఁబడెడు జాతివారియందుఁ గలదని చెప్పవచ్చును. అచ్చట సెట్లని కొందఱుందురు. వారు వైశ్యకులజాతులు. వారిలో నాంధ్రులెక్కువ మందిగలరు. చెట్టియార్లనఁబడువారు వివిధజాతులవారగు శూద్రులు. ఈతెగవారిలో విశేషవిద్యావంతులును, నున్నతోద్యోగులును, గొప్పకర్మాగారముల కధ్యక్షులును బె

క్కొండ్రుగలరు. గొప్పగొప్పభవనములు, వనములు, సత్రములు, చావడులు, చెట్టియార్లవే. వితరణ విషయమునఁగూడ వారు విశేషకీర్తిఁ గాంచియుండిరి. దొరతనము వారేఁటేఁట ఘనబిరుదము లాతెగవారికే మిక్కుటముగా నిచ్చుచుండిరి.

వారిలో రామయ్యచెట్టియు నటేశముచెట్టియు మేటులనవచ్చును. వారిరువురును కోటికిఁ బడగనెత్తిన ధనాఢ్యులు. వారికన్యోన్యమైత్రిగలదు. రామయ్య పూనమల్లిబాటమీఁద నిర్మింపఁబడిన సుందరారామహర్మ్యమందు నివసించును. ఆ హర్మ్యమేకాక యతనికిఁ జెన్నపురిలోఁ బెక్కుమందిరములు గలవు. నటేశము నంగంబాకములోని సొంతభవనమందు నివాసముచేయును. ఒకరియింటికి రెండవవారు తఱుచుగాఁ బోయి ముచ్చటించుకొనుచుందురు. ఇరువురునుగలసి ప్రతిదినమునఁ గాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బు, నాఁబడు ఘనపౌరమందిరమునకేఁగి యందుఁ దమ కన్నిటనీడగు మిత్రబృందముతోఁజేరి వినోదనీలఁ గాలక్షేపము చేయుచుందురు. వారిద్దఱు వ్యసనలోలురు. రామయ్యకు భార్యగలదు. కాని యాదంపతు లొండొరులనుమించు నాత్మస్వాతంత్ర్యము నాభిజాత్యమును గల్గువారలగుటచేఁ బ్రకృతమునఁ బరస్పరవిరోధభావములొంది విడిపోయియుండిరి. ఇట్లాతఁడు మూఁడేండ్లనుండి యొంటిగానుంటచే దుర్వ్యసనములలో మొదటిదానికిలోనై చరించు

చుండువాఁడు. భార్యతోఁ గూడియుండునపుడుమాత్ర మాత నికా వ్యసనములేదు.

నటేశమునకు భార్యతోఁ గాఁపురముగలదు. అట్టులుం డియు నతఁడా ప్రథమవ్యసనమునకు మిక్కిలిచిక్కి పెక్కుతా వుల నవమానముంగూడఁ బొందియుండెను. రెండవవ్యసన మగు ద్యూతమం దిరువురును విశేషాసక్తి గలుగువారలే. క్లబ్బులో వారు ప్రత్యహముచేయు పనియదియే. ఆసమయ మందే నశుమునమునఁ బానవ్యసనమునకు లోపముచుందురు. మృగయావ్యసనము పూర్వపుమహారాజులకువలె లేదు. కాని వారమాయికాత్మలగు మృగీనయనల చంచలదృక్కాంతులచే నాకర్షింపఁబడి తదాకర్షణప్రియత్న మృగయావ్యసనమున కలవడినవారలే. ప్రధాన వ్యసనచతుష్టయములో నాఙితేరి నవారికిఁ దక్కుంగల వాక్పారుష్య, దండపారుష్యార్థ దూషణ ములను వ్యసనత్రితయ మప్రయత్నముగనే యలవడునను ట యతిశయోక్తిగాదు.

ఈరీతిగాఁ జరించువారు స్టాన్‌సర్కనువారి ప్రథమ ప్రదర్శనమునకుఁ బోయియే యున్నారని వేరుగ వక్కాణింపనక్కఱలేదు. నాయికా నాయకులకుఁ బదకము లిచ్చి, వారిరువుర పరిచయముంగ్లించుకొను నుద్దేశముతో గ్రీన్‌రూమనఁబడు నేపథ్యాగారములోనికేఁగి వారితోఁ గర చాలన వినోదమొఁదర్చిప ప్రముఖులలోఁ బ్రిప్రథములు వారే. ఆయిరువురిలో రామయ్యచెట్టి సుందరరూపుఁడు. 35 యేండ్ల

వయస్సువాఁడు. లోనియభిప్రాయము లెట్టులున్నను, ఘనులతో భాషించునపుడు మర్యాదగలిగి మాటాడువాఁడు. రెండవయాతఁ డంతయాంగఁగాఁడు గాఁడు. అతనివయస్సు సుమారేఁబది. అంతటి వయసుమీఱియుండియుఁ గుఱ్ఱవానివలెఁ బ్రసంగించుటయు నాటలాడుటయు జరిగించుచుండును. ఉభయులలో రెండవవానికి దుష్టబుద్ధి దురముగాఁబుట్టి కార్యరూపముం దాల్చును. మొదటి వానికట్లుగాదు. అతఁ డించుక యోజించి మఱి చేయును. కాని వానికిని యోజనవలని లాభములేదు. ఫలప్రాప్తికిద్దఱు సమానులే. ఇద్దఱు సమానముగానే మాయాదేవతపన్నిన వాగురలలోఁ బడుదురు.

ఒకనాఁడా మిత్త్రయుగళము మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండి సముద్రపుటొడ్డున వాహ్యాళికై తిరుగుచు నిట్లుమాటాడికొనిరి.

నటే—రామ్మఁడా! రేపుమరల మనస్టార్ సర్కసు వారి ప్రదర్శనము కలదఁట. మనము తిరుఁగ బోయి చూతమా?

రాము— తప్పకచూతము. నేఁడేయొక బాక్సు, నేర్పాటు చేసికొందము.

నటే—నేనిపట్టణములోఁ బ్రదర్శింపఁబడిన సర్కసుకంపెనీ పరిదర్శనములెన్నోని చూచితిని. కాని యూస్టార్ సర్కసు వారి ప్రదర్శనముల కవియెల్లఁ దీసిపోవునుజుమీ!

రామ—అన్నా! ఈకంపెనీలో సామిపిళ్ళయు గంగమ్మాళును లేకున్న, నిదియుఁ దక్కుంగల వానివలెనే సారరహితమై యుండునుజుమీ!

నటే—నిజమే. వారిరువురిలో గంగమ్మాళునుబట్టియే కంపెనీవారికి ధనము విశేషముగా లభించుచున్నది.

రామ—నీవు సర్కసు చూడఁగోరుటకూడ నామెను బట్టియే కాదా?

నటే—నేనేకాదు. అటుఁ జూడఁగోరువచ్చు వారిలో ముప్పాతికమువ్వీసము లామెను బట్టియే యాకర్షింపఁబడు చున్నారు.

రామ—అన్నా! వార్ధక్యదశలోనున్న గృహస్థుఁడవగు నీకే యట్టియాకర్షణము కల్గినపుడు, నేనన్నఁ దరుణవయస్కుఁడను బ్రకృతము బ్రహ్మచర్యావస్థయందున్నవాఁడనుగదా! ఇఁక నేనాసపడుటలో వింతయేమియు లేదుగదా?

నటే—ఇట్టి విషయములలో వయస్సుతోఁ బనిలేదు. వాంఛయే ప్రధానము. వాంఛ వ్యక్తినిబట్టియుండును. గాని వయస్సునుబట్టిగాదు.

రామ—వయస్సునకును వాంఛకును జాలసంబంధమున్నదనియే నానమ్మకము.

నటే—నీనమ్మకలకేమిగాని, గంగమ్మాళ్ళ కరస్పర్శ నాఁడొనర్చితివిగదా? అప్పుడు నీకెట్లుండెను?

రామ--మోటుఁబనులెన్నియో యామెచేయుచున్నను నామెచేయి బూరుగుదూదివలెఁ గడుమెత్తనై నా కనిర్వాచ్యమైన స్పర్శసౌఖ్యమునిచ్చినది. నేనెంత యనురాగపూర్వకముగా నామెవంకఁ జూచినను, ఆమెమాత్రము నావంక నిర్మలదృక్కులనే పఱపుచు వచ్చెను. నాచూపులయర్థ మామె గ్రహించినట్లు తోఁపదు.

సచే—అది పల్లెటూరుఁబడుచు. దానికి మనచూపుల చొప్పులేమి బోధపడఁగలవు? నీకు దానియం దంత మనస్సు నిలిచియున్న, నేను మధ్యవర్తినై యుండి మీయిరువురకు సంధాన మొనర్పఁగలను.

రామ—ఇంతకన్న నాకేమి గావలయును? నీవీకార్య మొనర్తువేని, నీప్రియమిత్రుని ముచ్చటఁ దీర్చినవాఁడవగుదువు. నేను దాఁపకచెప్పెదవినుము. ఏనాఁడు నేనాతినిజూచితినో, యదిదొరంకొని నాచిత్తమామెయందు హత్తుకొనిపోయియున్నది. రేయింబవలా మత్తకాశిని మనోహరరూపము నాకన్నులయెదుటఁ గట్టినట్లు కనఁబడుచుండును. ఎన్నివిధంబుల యత్నించినను, మనంబునకూరట కలుగకున్నది.

సచే—నీకంతవలపున్నటుల నింతకుముందే మొఱగించి యుంటివేని, నీసదనమునం దామదవతిని నీపాటికే యరిగాపుగా నిలుపకపోవుదునా? ఇప్పుడైన మించిపోలేదు. నా యొద్దఁగల వశీకరణమంత్రములన్నియుఁ బ్రయోగించి కొలఁది

కాలములోనే నీకామెను గూర్తునులెమ్ము. నీవుమాత్రము నేను జెప్పినటులెల్లఁ జేయుచుండ వలయును.

రామ—నీవు కూరుచుండుమన్నఁ గూరుచుండుదును. నిలువుమన్న, నిలుతును. నీవేమిచేయుమన్నను జేయుదును. మెలఁపుతోమాత్రము కార్యము సాధించుకొనిరమ్ము.

నటే—రేపురాత్రి యాటముగిసినతోడనే మనమిరువురము నేపథ్యాగారములోని కేఁగుదము. ఏఁగి సామిపిళ్ళను గంగమ్మాళును నభినందించి చెరియొక యుంగ్రమును బహుమాన మిచ్చివత్తము. వచ్చునప్పుడు నీవు నీచిరునామాచీటిని (అడ్రస్ కార్డు) సామిపిళ్ళ కిచ్చిరమ్ము. రేపటి కిదిచాలును. అటుపిమ్మట నేమిచేయవలెనో యాపలవచింతును.

రామ—అటులే గావింతును. నాకోర్కెఁదీర్చుభారము నీది.

ఇంతలో రామయ్యచెట్టి గుమాస్తా, యొకఁ డేదో తొందరపనిమీఁదఁ దన యజమానునితోఁ బ్రసంగింపఁ గోరి రాఁగా, రామయ్య యించుకతడవు నటేశమును సముద్రపు టొడ్డున 'అక్వేరియమ్' అనఁబడు మీనశాలకు సమీపస్థలంబున నిలిచియున్న 'మోటారు' బండికడ దిగవిడిచి తానొక కొంతదవ్వున కేగెను. అప్పుడు నటేశమిట్లు లనుకొనెను. ''వీనికి గంగమ్మమీఁద గట్టివలపు గలిగినది. వీనికిమించిన వలపు నాకును దానియందుఁ గలదని వీఁడెఱుఁగఁడు. కాని మాయుభయులలో నది వీనినే యెన్నుకొనునుగాని, నన్నెన్నుకొనదని నే

నెఱుఁగుకును. కానిమ్ము ముందుగా వానికై ప్రయత్నించి యవల నేదో విభేదముకల్పించి దానిని నే హరింపఁజూచెదను. నేనీయుపకృతి వీనికొనర్చితినేని వీఁడిఁక కుక్కవలె నా వెంటఁ దిరుగును. కొలఁదికాలము వానిననుభవింపనిచ్చి, యవల శాశ్వతముగా మన మనుభవింపవచ్చును." ఇట్టులూహించుచుఁ గొంతతడవు పరిచారము చేసి యవల నిట్లు వితర్కింపఁజొచ్చెను— "వీఁడనుభవించుటకో నేననుభవించుటకో యది మనము పన్నినవలలోఁ బడవలయుఁగదా. పైనైఖరిఁజూడ నొకపట్టున లొంగునని తోఁచదు. దానితో నిత్యముపరిసంగించుచు దానికిఁ బ్రియములైన వస్తువులను నిరంతరము బహుమానములుగాఁ బంపుచు దానిస్నేహము పూర్తిగా సంపాదించి యవలఁ గథకోనికి దిగవలయును. ఇందుకై మనము కూడ నొకగది వై. యమ్. సి. యే. భవనమునందుఁ దీసికొని కొంతనాటి మారవలయును. రేపే తన్మందిరాధికారి కొకలేఖ వ్రాసి మూఁడవయంతస్తులో నప్పలసామి వసించు గదులకెదురుగనుండు గదులనడుమనొకగది యద్దెకుఁ బుచ్చుకొనెదఁగాక."

ఈరీతిగా నతఁడు తనలోఁదాను బ్రసంగించుకొనుచుండ రామయ్య వచ్చి "అన్నా! నేను త్వరితగతిని బసకుఁ బోవలయును. కొంత తొందరపని యున్నది" యనెను. నరేశము, "తమ్ముఁడా! వెళ్ళుదము. కాని నొకటి చెప్పవలసియున్నది. రేపు 'కాఫీ'కి నివు మా బసకు రమ్ము. అచ్చటినుండి మన

మిద్దఱమునుగలసి యొకచోటికిఁ బోవలయు. ఎచ్చటికని యిప్పు
డునన్నడుగకుము." అనిపలికెను. రామయ్య 'సరే' యని సోద
రునితో మోటారులోఁ గూర్చుండి తనయింటివంకఁ బోనీమని
బండినడుపువాని కాజ్ఞయిచ్చెను. మనోవేగమున మోటారరి
గెను.

---

౨ అనురాగాంకూరము.

—(o)—

మఱుచటిదినమున ట్రాముబండ్లకెల్ల ముందువెనుకల
స్టార్ సర్కసు వారి ప్రదర్శనపత్రికటనముం దెల్పుపటము లమ
ర్పఁబడి యుండెను. వాడవాడలయందు వింతవింత వాద్యధ్వ
నులతోఁ గరపత్రములు పంచిపెట్టఁబడెను. ఒకట్రాముబండి
రంభాస్తంభములతోను జాతపత్రిమాలికలతోనుబుష్పదామ
ములతోను సింగారింపఁబడి యన్నివంకల నాఁటిప్రదర్శనము
లోఁ జూపఁబడు వంశములు వానిపటములు నంటింపఁబడి
యుండఁ బట్టణమంతయుఁ గలయఁదిరుగుచుండెను. సర్కసు
కంపెనీవా రింతకుము మైసూరు బెంగళూరుమున్నగు పట్టణము
లకేఁగి, యందు జయప్రదముగాఁ బెక్కుప్రదర్శనములంజల్పి
సుమారాఱుమాసములకు మరలివచ్చి, తమ కేంద్రస్థానమగు
చెన్నపురియందుఁ గ్రమ్మఱఁ గొన్నినెలలుండి, తా మీనడుమ
సేకరించిన క్రొత్తవిద్యలఁ బురియులకు వెల్లడింపఁగోరి కొన్ని

యాట లాడనిశ్చయించిరి. వారు మొదట రెండాటలాడిరి. కానియందు వింతలేవియులేవు. నేఁడు మూఁడవప్రదర్శనము. దీనియందు వారు తమ నూత్నవిద్యాప్రకటనముం జేయ సమకట్టిరి. మనచెట్టియూ గ్లారెండాటలకుంబోయి చూచిరి. నేఁడుకూడఁ జూడఁదలఁచికొనియుంట మున్నెఱిఁగించి యుంటి మిగదా!

నాఁటిప్రాతఃకాలమున రామయ్యచెట్టి కాల్యంబులం దీర్చి నిర్ణీతవేళకు నటేశముచెట్టి భవనమునకు 'కాఫీ'కి వచ్చెను. ఇడ్డెనలు, దోసెలు, రొట్టెముక్కలు మున్నగుపదార్థము లందిని యామిత్రద్వయము కాఫీపానముం గావించెను. అవల సువాసనగల తమ్మలము నములుచు, విలువగల 'సిగరెట్టు'లను వెలిఁగించి చిత్రవిచిత్రగతులఁ బొగవిడుచుచు, మెత్తలమర్పఁబడియున్న మేల్గురిచీలలో వ్రాలి యిట్లు ప్రసంగింపఁ దొడఁగిరి.

రామ—అన్నా! నీయాజ్ఞనువచ్చితిని. కాఫీపానకృత్యము ముగిసినది. ఇఁకమనము చేయఁదగినదేది?

నటే—నా 'కార్' సిద్ధముగానున్నది. దానియందుఁ గూరుచుండి యొకచోటికిఁ బోవుదము.

రామ—సరే. ఆచోటేదో యడుగవలదని ముందేయాజ్ఞాపించితివిగదా? నాకారుండగా మరలనీకారేల?

నటే—నిన్ననేచెప్పితినేని, నీవురాత్రి యందునుగూర్చియే కలలుగందువని యట్లంటిని. కాని మఱియొక రహస్యమే

మియులేదు. మనమిప్పుడు వై. యమ్. సి. యే. భవనము నకుఁబోదము. పోనీ నీకారే యుపయోగింతములెమ్ము.

రామ—పోయి యేమిచేయుదము?

నటే—అది యిచ్చటనడుగకుము. అక్కడికి వెళ్ళిన తర్వాత నేనెవచింతు.

ఇటులుమాటాడి కొన్నినిముసములలోనే వారుకారెక్కి పయనమై పోయిరి. వారు మఱికొన్ని నిముసములలోనే వై. యమ్. సి. యే. మందిరముకడకు వచ్చిరి. వారు తిన్నగా మేడమీఁదికేఁగి మందిరాధికారి కడకరిగిరి. ఆతఁడు వీరికి భక్తితో స్వాగతమిచ్చి సుఖాసనాసీనులం జేసెను. అప్పుడు నటేశము, „అయ్యా! ఇందాఁక నొకగంటక్రింద నేనొకజాబు పంపితిని. అదిచేరినదా?” యని మందిరపాలకు నడిగెను. అతఁడు జాబందినదనియు, వానికోర్కెప్రకారము మూఁడవయంతస్తులోనిగది ‘కాళీ’ చేయించియుంటిననియు, నెప్పుడుగావలసిన నప్పుడందుఁ బ్రవేశింపవచ్చుననియు, మార్వలికెను. ఒకకావలివాఁడు వెంటరా వారాగదియొద్దకేఁ జనిరి. అందుఁ దమకుఁ గావలసిన యాసనాదికములంగూర్చి యలంకరింపఁ గావలి వాని కాజ్ఞయిచ్చి వారు వెనుకకుమరలిరి. అప్పుడే గంగమ్మ యెదుటనున్న తనగదికిటికీలోనుండి వీరివంక నొకసారి చూచెను. వారును వారచూపులతో మరల నామెను జూచుచుఁ గ్రిందికిఁ బోయిరి.

ఆగది బాడిగకుఁ బుచ్చుకొన్నట్టులును, నందుండి తమ కార్యసాధనమునిమిత్తము నటేశము గొంతనాటకమాడింపఁదలఁచినట్లును, రామయ్య చెప్పకుండఁగనే గ్రహించెను. ఆగదులవరుస దాఁటిపోవునపుడు కతఁడు వెనుక వెనుకకుఁ జూచుచునే పోవుచుండెను. అద్దెకుఁ జెల్లింపవలసిన మొత్తము నటేశము చెల్లించి తమ్మునితో మరల మోటారుబండి కడకువచ్చి, సర్కసుశాల దగ్గఱకు బండిని బోనిమ్మని సారథికాజ్ఞయిచ్చెను. సర్కసుశాలయొద్దఁ గారునిలిపి, నౌకరుచే నాటకు దగ్గఱగా నుండు 'బాక్సు'నకు 'టిక్కెట్టు' వెలయిచ్చి తెప్పించికొని, యచ్చోటువాసి, వారు తమతమ యిరువులం జేరిరి.

సాయంకాలమున నెయ్యురిరువురును 'కాస్మాపొలిటన్ క్లబ్బు'లోఁ గలిసికొనిరి. అందు వారు కొంతసేపు వార్తాపత్రికలం జదివికొని, యవలఁ గొంతతడవు ద్యూతవినోదముం జల్పి, పిమ్మట నొక 'సెట్టు', టెన్నిసాటనాడి, యేడుగంట లగునప్పటికి 'క్లబ్బు'వీడి, సర్కసుసాల దగ్గఱకు వచ్చి తమ కేర్పాటు చేసికొన్న 'బాక్సు'నందలి కురిచీలలోఁ గూరుచుండి వేడుకనుడు లాడుకొనుచుండిరి.

నాఁడు సర్కసుశాలయంతయు జనసమూహములచే నిండిపోయెను. మితిమీఱిన జనముండుటచేఁ గలకలధ్వని మిక్కుటముగానుండెను. రక్షకభటుల యదలింపు లతిశయముగా వినవచ్చుచుండెను. నియమితకాలమునకు నాటమొదలు పెట్టఁబడెను. మొదట నల్వురుయువకు లొకబాలికతో

రంగస్థలమునకువచ్చి చిత్రవిచిత్రాకారములేర్పడునటు లొక రిమీఁదనింకొకరు నిలువంబడిరి. అవల, కొందఱుబాలికలు వచ్చి నాల్గుసీసాలమీఁద నొకబల్లకాళ్ళునాలుగును నిలిపి యాశ్చర్యకరముగా నటనముం జల్పిరి. ఈయాటలన్నియు నెంతనిపుణముగా నాడఁబడినను మనచెట్టియారు నెదురుకు రుచింపకుండెను వారుకాంక్షించు పదార్థమింకను వారికంటఁ బడకుంటచే వారు మిగులనాత్రపడుచుండిరి. తరువాత నప్పలసామివచ్చి మిగులబరువైన యినుపగుండ్లతోఁ జెండ్లాడియు నద్భుతమైఖరిని జేతులమీఁదను మెడమీఁదను దలపైని వానిని నడిపించియుఁ గొన్నిఫీట్లు నొనర్చెను. ఈయాట లించుక శ్రద్ధతో మనచెట్టియారులు చూచిరి. పిమ్మటఁ గొన్ని హాస్యప్రదర్శనములు, జంతుచర్యలు, మున్నగునవి జరిగెను. అంత గంగమ్మయు నప్పలసామియు వింతగా సింగారించుకొని రంగస్థలికివచ్చి నిలిచి సలాములు పెట్టిరి. చెట్టియారానందముతోఁ గరతాళధ్వనులు గావించిరి. శాలయంతయు సంతోష నినాదములచే సందడించెను. గంగమ్మ నొకపలకప్రక్క నిలిపి యామెదేహమునకుఁ దగులకుండ దగ్గఱగా వాఁడికత్తులను విసరి యప్పలసామి ప్రేక్షకుల మెప్పు దెప్పరముగాఁ బడసెను. తరువాత నతఁడు విల్లమ్ములనుబూని గంగమ్మ దేహభాగములందునుపఁబడిన క్రొవ్వువత్తిదీపములను గుఱిచూచి కొట్టి యార్పెను. అవల నాగోపదంపతులు (ట్రిపీజ్), నాఁబడు సాధన విశేషముమీఁద నత్యాశ్చర్యకరములగు (ఫీట్సు), చేసిరి.

గంగమ్మ యొడలికంటియుండు దుస్తులధరించుటచే నామె యవయవస్ఫూర్తి వెల్లడియయ్యెను. ఆమెచేయు వింతపనికెల్ల మనచెట్టియార్లట్టహాసముగావించుచు, ‹గూడ్›, ‚ఎక్సలెంటు‚, కాపిటల్, అని కేకలిడుచుండిరి. కడపటఁ గొన్ని క్రూరజంతువినోదములతో నాటముగిసెను.

అప్పుడు రామయ్యచెట్టిలేచి యాంగ్లభాషతో నాఁటి ప్రదర్శనముం గొనియాడుచు మననాయికానాయకుల ఖేలనానైపుణ్యమును శ్లాఘించి వారికిరువురకు స్వర్ణపదకములను గానుకలుగా నొసంగెను. ప్రేక్షకులెల్లఁ జప్పటులుగొట్టి యానందముతో నిష్క్రమింపఁగిరి. రామయ్యసహేశముగారులు మాత్రమాఁగి శంభులింగముపిళ్ళగారిని బురస్కరించుకొని నేపథ్యాగారములోనికిఁబోయి కథానాయికానాయకులనుసందర్శించిచెరికొకయుంగరముంగూడబహుమానమిచ్చివారి యత్యద్భుతపరిదర్శనమునకేమిచ్చినను దీఱదని కొనియాడి వారలపీడ్కొని యీవలకు వచ్చుచు రామయ్యతనచిరునామాగల ‹కార్డు› సామిపిళ్ళచేతికిచ్చి, గంగమ్మవంక సానురాగముగ వీక్షించుచు బయటికివచ్చెను. అంతవారిద్దఱుఁ దమబసలకరిగిరి. తనచేతి కీయఁబడిన ‹కార్డు‚ చూచి యచ్చెరువొంది యప్పలసామి యిల్లాలితో నిట్లులనెను.

అప్ప—గంగూ! ఇప్పుడువచ్చినవారు చెట్టియార్లు. గొప్పధనవంతులు. కోటీశ్వరులు. వీరు మనపరిదర్శనా కౌశలమునకు మెచ్చియే యిట్లు మనల బహూకరించుచుండిరో,

లేక మఱియొకయుద్దేశముతో నట్లుచేయుచుండిరో తెలియకున్నది. అంతటిధనవంతులు సాధారణముగా మనబోంట్లతోఁ మాటాడుటకేరారు. వీరిచర్య వింతగొల్పెడిని. ఇప్పుడు వీరిలో నాపనుచువాఁ డొకకార్డు నాకిచ్చినాఁడు. అందు వానిపేరు రామయ్యచెట్టియనియు వానిభవనము రామానందవిలాస మనబడునది పూనమల్లిబాటలో నున్నదనియు వ్రాయఁబడి యున్నది. దాని నతఁడేల నాకిచ్చెనో తెలియకున్నది.

గంగ—వీరారెవ్వఁడేని వానిబనకుఁ బోవఁగోరిన, దారి తెలియుట కట్టులిచ్చి యుండవచ్చును. ఇఁక వారు పదకములిచ్చుట కేవల సదభిప్రాయముతోనే యని నానమ్మకము.

అప్ప—వానియింటికిఁబోవ నాకేమిపని? కాదు. వానికేదోయితరోద్దేశము గలదు. దాని నారయవలెను.

గంగ—నేఁటియుదయమున నతఁడును రెండవవాఁడును మనగదుల కెదుటనున్న గదులలో నదుమదానిని బాడిగకుఁ దీసికొని యందేదో సామగ్రి యుంపించి వెడలిపోయిరి.

అప్ప—ఆలాగుననా? అటులేని గనుఁగొందము.

గంగమ్మ తనవేషము మార్చుకొనుటకు రహస్యాగారములోని కేఁగెను. ఆకోటీశ్వరులు తన్నుఁబట్టియేయట్లు బహుమానపరంపర లిచ్చుచుండిరని యామె తలంపకపోలేదు. ఆగోవాండ్ల కోరుచూపులయర్థమును గ్రహింపకపోలేదు. కాని యవియన్నియు ననుమానప్రమాణములు. ఆపురుషులు మహాధనాఢ్యులు. వారింగూర్చి చులకనగా నిందమోఁప

రాదు. ఆకారణముచే నామె వారింగూర్చి యేమియు భర్తతోఁ బలుకకుండెను. అప్పలసామికి వారిచర్యయం దనుమానము జనించినదనియు గంగమ్మ గ్రహించెను. కాని యేకారణముచేతనో తాను దాటష్థ్యము వహించియే మాటాడెను. ఆమెకా యిరువురిలో నెవ్వరియెందేని యనురాగ మంకురించెనందుమా? అందునకు సాహసింపలేము. వచ్చు కానుకలఁ గాంక్షించి యట్లుండెనందుమా? ఆమె యట్టియాసఁగలది కాదు. ఇట్టిదని చెప్పఁజాలని యొకభావవిశేష మామెనోటికిఁ దాళమువైచినది. అప్పలసామి తలపఁకించి భోజనాద్యకృత్యములతోఁ గొంత తడవు గూరుచుండి భార్య యొప్పటి వాడుకమ్ములతో నెమటికిరాఁగాఁ దానును దుస్తులమార్చుకొని లేచి సత్యానువారి బండిపై భార్యతో నాసీనుఁడై బసకేఁగి నిదురించెను.

---

౮ అనుమానము.

మఱునాఁడు తెల్లవాఱినది. కర్మాగారములలోఁ బనివాండ్రను బిలుచుటకు యంత్రములు పెట్టుకూఁతలు, పట్టాలమీఁద నొండొంటిని దప్పించుకొని భిన్నమార్గములఁ బోవు ట్రాముబండ్లుచేయు కిరకిరారవములు, ‘మోరో’, యని కీఁచు కంఠములతో మజ్జిగనమ్ముహారు వేయుకేకలు, మున్నగునవి వినవచ్చుచున్నను, మనకథానాయకుఁడు నిదురనుండి లేవ

లేదు. గంగమ్మ లేచి కాల్యంబులఁదీర్చి మగనితో గాఫీపు
చ్చుకొనుటకు వేచియుండెను. ,,గంగూ! భ్రష్టురాలవై
తివా?" యని యప్పలసామి వేసిన కేక పక్కగదిలోఁ గూర్చు
న్న గంగమ్మకు వినఁబడి యులికిపడి యప్పలసామికడ కేఁగెను.
అతఁడింకను నిదురించుచునేయుండెను. నిద్రలోనట్లు కలవరిం
చెను గాఁబోలునని గంగమ్మ యూహించి యతని కెట్టికల
వచ్చెనదో యని యనుమానపడుచు భర్తను జేతితో మెల్లఁ
గాఁదట్టి ,,చాలపొద్దెక్కినది లెండు" అని లేపెను. అతఁడు
తుళ్లిపడిలేచి కన్నులనులిమికొని భార్యవంకఁ దేఱిపాఱఁజూచి
కొంతతడవుండి ,,గంగూ! నాకు నీమీఁదఁ బాడుకల యొకటి
వచ్చినదిసుమా?" అనెను. ఆకల యెట్టిదని గంగమ్మ యడుగ
నతఁడిట్లనెను. నీవుసర్కసులో ,ఫీటు' చేయుచుండఁగా నిన్నొక
ధనవంతుఁడు చూచి కామించి యేమాయోపాయముచే
తనతో తనయొద్దకి రావించుకొనినట్టులును, నీవు వానివెన్నాడి
చనుచుఁ బోవుచుండ నాకింటఁ బడినట్లును, నేను నివ్వెఱపడి
నిన్నుఁజూచి ,,అయ్యో! ఇట్లు చెడిపోయితివా?" యని పల్కి
నట్లును, కలఁగంటిని. దానినెల్ల గంగమ్మవిని, ,,అందుచేతనే
కాఁబోలు మీరు, గంగూ! భ్రష్టురాలవై తివా?" యని పలు
వరించితిరి. మంచికలలే కనుచున్నారు. రాత్రి యీ చెట్టియా
ర్లను గూర్చి తలపోయుచు నిదురించితిరి కాఁబోలు. మీయభి
ప్రాయము తెలుసుకొందునో వానికనుగుణముగనే మీకుఁ
గలలును గల్గునుగదా?" యనెను. అప్పలసామి తలపంకించి

లేచి కాలకృత్యములను నెఱవేర్చుకొని భార్యతో కాఫీపుచ్చుకొని నాఁటియుదయమున వచ్చిన టపాయుత్తరములను వార్తాపత్రికలను జదువుకొనుచుఁ గూరుచుండఁగా శంభులింగము పిళ్ళగారు వచ్చి ,,సామిపిళ్ళే! మన మొకసారి సర్కసుశాలకుఁ బోవలయును. ఒకతొందరపని గల"దని చెప్పెను. అప్పలసామి దుస్తులుధరించి తనయజమానునితో బయలుదేఱి వెడలెను. వారు మేడదిగి వీధిగుమ్మముకడకు వచ్చుసరికి నటేశము రామయ్యచెట్టిగారులు మోటారుదిగి లోనికి వచ్చుచుండిరి. అప్పలసామి యించుకనిర్వేదముతో వారివంకఁజూడ, వారు తెచ్చికోలువికాసముతో ,,గుడ్మార్నింగ్ ప్రొఫెసర్!" అని సమీపించి కరముస్పృశించి, ,,ఇంత పెందలకడనే యెచ్చటికిఁబోవుచుంటిరి?" అని ప్రశ్నించెను. శంభులింగము పిళ్ళగారు సర్కసుశాలకొక తొందరపనిమీఁదఁ బోవుచుంటిమని మాఱువలికి చెట్టియార్లకు వందనమిడి తనకారుమీఁద నప్పలసామి నెక్కించుకొని వెడలిపోయిరి. అప్పలసామి వెనుక వెనుకకుఁ జూచుచునే పోయెను.

నటే—తమ్ముఁడా! నేఁడు నీరొట్టె నేతిలోఁబడినది. సామిపిళ్ళ యింటిలో నుండఁడు. గంగమ్మాళుతోఁ గొంతసేపు ముచ్చటలాడవచ్చును.

రామ—సామిపిళ్ళ మరల బసకు వెంటనేవచ్చునేని మనము కొంచెముసేపు వార్తాపత్రికలం జదివికొని పోవలసి యుండును.

నటే— వారింతలోరారని నానమ్మకము. నేఁడు మన ము బయలుదేఱునపుడు తెల్లనిపాలావును దోలుకొని యొక గొల్లది యెదురువచ్చినది. మన కార్యము జయప్రదముగా సాగుననియే నాకప్పుడు తోఁచినది.

రామ—తినఁబోవుచు రుచు లెందులకు? వెళ్ళుచున్నా ముగదా, చూతముగాక!

అని వారిరువురు మేడమీఁదికేఁగి తమగదిలోఁ బ్రవేశించిరి. గంగమ్మ యేదో గృహకృత్యవిశేషమందు నిమగ్నచిత్తయై యుంటచే వారిరాక గమనింపలేదు. తమరాక యామెకెఱిఁగించు నుద్దేశముతో రామయ్య కొంతసే పీలపాటఁ బాడియుఁ గొంతదడవు సోదరునితోఁ బెద్దగొంతుపెట్టి భాషించియుఁ బ్రయాసపడెను. కాని యామెవినలేదు. తుదకు వారేమార్గముఁ గానకపోవుటచే „సామిపిళ్ళే!" „సామిపిళ్లే!" యని పిలిచిరి. గంగమ్మ భర్తయెక్కడికో వెళ్ళెనని చెప్పుచుఁ దలుపుతెఱచి చూచెను. చిఱునవ్వుతో రామయ్య యామెవంకఁ జూచెను. ఆమె మరల „వారు శంభులింగముపిళ్ళగారితో నెచ్చటికో వెళ్ళిరి. వారితో నేమేని నుడువమందురా?" యని యడిగెను.

రామ—(సానురాగముగఁ జూచుచు) „అవును. మఱచిపోయితిమి. వారు మాకు దారిలోఁ గనఁబడియేయున్నారు. వారెంత సేపటికివత్తురు?„

గంగ—భోజనసమయమునకు వత్తురు. భోజనము పదిగంటలకు.

రామ—అలాగునా? గడచినరాత్రి మీపరిదర్శనము మిగుల మనోహరముగా నున్నది. దానిని గొనియాడుటకు నాభాషచాలదు.

గంగ—మీకందఱకు మాయం దవ్యాజకరుణ యుండుటచే శ్లాఘించుచుంటిరి. కాని మేముచేయు పను లంతవింతలుగావు.

రామ—మాయవ్యాజకరుణగాదు. మీయవ్యాజకరుణయే మీమీఁదఁ బ్రసరించుటచేత మేముకృతధన్యులమైతిమి. సర్కసుకంపెనీలలో స్త్రీలుచేయు వింతపనులెన్నోకాంచితిమి. కాని మీరుచేయు విన్నాణపుఁ జేష్ట లెచ్చటను జూచియుండ లేను. అందుచేత సర్వదా మీ సుందరవిగ్రహమే మాకన్నులఁ గట్టినట్లుండును.

గంగ—తమసదభిప్రాయమున కెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను.

రామ—కృతజ్ఞత మాటలతోఁ జూపరాదు.

గంగ—మఱి దేనితోఁ జూపఁగలము? మీరు కోటీశ్వరులుగావునఁ బదకములిత్తురు. మేమేమీయఁ గలము?

రామ—మీరు తలఁచుకొన్నఁ గోటిపదకముల విలువ గలుగు మీమనసే యీయవచ్చును.

అని మరల మందహాసమొనర్చి ప్రేమైకదృక్కులం బఱపెను. గంగమ్మ కిప్పుడు వారి యభిప్రాయము తెల్లఁగా బోధపడినది. ఇఁక వారితో మాటాడరాదని యూహించి, “అయ్యా! నాకు సెలవిండు. నేను బట్టలు చక్కఁబెట్టుకొన వలసియున్నది.” అని తలుపు గొండెము వైచుకొనెను. “ఇంకొకసారి మీదర్శనమునకు వత్తునులెం” డనుచు రామయ్య తనగదిలోనికిఁ బోయెను. సోదరుఁడు కడునిపుణముగా భాషించినందునకు నటేశము మిగుల సంతోషించెను. ఆమె తన మాటలకుఁ గోపము చేయలేదనియు, మనసిగ్గుచేఁ గడపటఁ దలుపువైచుకొన్నదనియు, ముందుముందు తనవశము కావచ్చుననియు, రామయ్య పలికెను. తనవంతుకూడఁ బ్రయత్నము చేసి చూచెదనని నటేశము పల్కెను. ఇట్లుసంభాషించుచు వారొక గడియదాఁకఁ గాలయాపన మొనరించి తలుపునకుఁ దాళము వైచి తమబసలకుం జనిరి. గంగమ్మ లోనికేఁగి గవాక్షరంధ్రములగుండఁ గోటీశ్వరుల చర్యలు గమనించి, వారిలోఁ దనతో భాషించిన యువకునకుఁ దనపై మోహము జనించినదని కనిపట్టి, తనలోఁదానిట్లు వితర్కింపఁజొచ్చెను:—

“ఆయువకుఁడు గడుసుందరాంగుఁడు. లక్ష్మి వాని యింటఁ గాఁపురమేయున్నదని తెలియవచ్చుచున్నది. అట్టివాఁడు నాపై వలపునిలిపినట్లు తోఁచుచున్నది. నన్ను వశమొనర్చుకొనుటకుఁ బలువితముల యత్నించుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. పాప మావెఱ్ఱిమోహము చేతనే కాఁబోలు మా

కంపెనీవారి యాటలకెల్లవచ్చి నా కేదోయొకబహుమానము ప్రతిపర్యాయమును ముట్టఁజెప్పుచున్నాఁడు ! నిన్నరాత్రియే యొకవిధమైన యనుమానము నాభర్తకు వారిమీఁదఁ బొడమినది. వారు నాతోనే కొంతసంభాషణము చేయుట గన్నను, దానింగూర్చివిన్నను, దదనుమానము వృద్ధియై యతనిమనస్సు చెడిపోవును. ఇప్పుడేమి సేయుదును? వారిరాకనుగూర్చి నాభర్తతోఁ జెప్పనా? మాననా? చెప్పిన, ననుమానము హెచ్చును. మానిన, వారే తమరాకనుగూర్చి నాభర్తతోఁజెప్పియుందురేని, నాభర్తకు నామీఁదఁగూడ నవిశ్వాసము గలుగవచ్చును. (కొంతతడ వాలోచించి) వారికి నామగనితో మాటాడు పనియేయున్నయెడలఁ దాము వచ్చినట్టులైన నా భర్త కెఱింగింపుమని నన్నుఁ గోరియేయుందురు. కోరలేదు. ఇఁక వారిరాక నాకొఱకే. వారు కేవలము నాకోసమే వచ్చిరి గావున, నాతోసంభాషించినట్లు తెలుపరు. కనుక నేను నా నాథునితో నేమియుఁ బ్రసంగింపకుండుటయే మేలు."

ఇట్లుభావించి యామె గృహకార్యములు చక్కఁబెట్టుకొనుచుండెను. కొంతతడవునకు నప్పలసామి బసకేఁగుదెంచెను. భార్యచూపులలోఁ గలఁత యేమేని పొడచూపునేమో, యాచెట్టియార్లనుగుఱించి యామె తనతోనేమేనిచెప్పునేమో, యని యతఁడు కొంతసేపు చూచెను. కాని యేమియు నామె నోటినుండి రాలేదు. ఆమెచూపులలోమాత్ర మొకవిధమైన కలవర మాతనికిఁబొడఁగట్టకపోలేదు. వారిరువురును భోజనము

నేయఁ గూర్చుండిరి. అప్పు డప్పలసామియే యిట్లు మా టాడఁదొడఁగెను.

అప్ప—గంగూ ! నిన్న రాత్రి మనకుఁ బదకములిచ్చిన చెట్టియార్లు నేఁడు తనగదిలోనికివచ్చిరా?

గంగ—(కలవరమించుక చెక్కుటద్దములఁదోఁప) వారు గదిలోనికివచ్చి కూరుచుండినటులే నాకుఁ దోఁచినది. వారి పకపకనవ్వులు, పెద్దగొంతుమాటలు కొన్ని వినఁబడినవి. వారు మిమ్ముఁబిలిచినట్లు ధ్వనివింటిని. కాని తలుపుతీయకుండఁగనే మీరింటలేరని జవాబిచ్చితిని. అంతియే.

అప్ప—(తలపంకించి) అటులైన వారు మరలఁ బిలిచిరా ?

గంగ—మరలఁ బిలుచుటేమి ?

అప్ప—వారు దాంలో నాకుఁగనఁబడిరి. నాతో మాటాడిరి. నేనింటలేనని యెఱింగియు మరల నన్నేలపిలువవలయు ? ఇచ్చట వారియుని కేదోదురాలోచన మున్నదనియే తలంతును.

గంగ—(మనస్సు దృఢపఱచుకొని) వారి దురాలోచనములు మనల నేమిచేయఁగలవు ? మీరేమియు భయపడనక్కఱలేదు.

అప్ప—ఏమో ! ఏమి తెలియును ? ఇట్టి మహానగర నివాసమెట్టి ముప్పునకు వచ్చినదో ! నెలకునాల్గువందలవంతునఁ

బుహ్కాలముగా ధనములభించుచున్నను గోపాలపట్టణమం దున్న మనశ్శాంతి యిచ్చటఁ గలుగకున్నది.

గంగ—మీరు వెఱ్ఱివెఱపులు పెట్టుకొనవలదు. వారు నాకేమియు నెగ్గుచేయఁజాలరని నమ్ముచున్నాను.

అప్ప—కానిమ్ము. రోటిలోఁదలఁదూర్చి రోకటిపోటు నకు వెఱవఁదగదుగదా? మొదట నేనిచ్చటికి రానియ్యకొంట యే తప్పు. వచ్చినతర్వాత నేమివచ్చినను సిద్ధపడవలెను. ఇప్పుడు గతిజలసేతుబంధన మొనర్చుటవలన లాభములేదు.

అని పలుకుచుఁ దిండిఁదని లేచెను. గంగమ్మమనస్సు కూడ నయ్యో! వీరిరాక డాఁగురించితిఁగదా, యని కుంచు చుండెను.

౯ పార్కుఫేర్.

ఇట్టు లనుమానమనస్సుతో నప్పలసామియు నానాఁట విశేషాదరభావముతో గంగమ్మయుఁ జెట్టియారుసోదరులను గాంచుచుండిరి. వారు ప్రతిదినము నాగదిలోనికివచ్చి యేవో ముఖ్యరాజకార్యములు కొన్ని సవరించుకొనుచున్నట్లు నటించి యప్పలసామి యింటలేని తఱిఁగని యిమకతడవు గంగాబా యితో ముచ్చటలాడుచు సరుదుగా నప్పలసామితోఁగూడఁ

కపటస్నేహవృత్తిని భాషించుచుఁ బోవుచుండిరి. వారికి గంగమ్మతోఁ బరిచయము, చనవు, క్రమముగా స్నేహము, కుదిరెను. వారిలో సతీశ మామెకుఁ గావలసిన పుష్పమాలికలొసంగుచు నామెకోరిన రవికలగుడ్డలను జీరలను దెప్పించి యిచ్చుచు నామెచేరికను సంపాదించెను. రామయ్య విలాసచేష్టలచేత వింతమాటలచేతను నామెకుహృదయరంజనముఁ గావించుచుండెను. ప్రతిదినమామె బజారునకుఁబోయి తనకిచ్చవచ్చిన వస్తువులను గొనితెచ్చుకొనుటకు భర్త మున్నేయామెననుమతించుటచేత, సతీశకి వానింగూర్చిన యనుమానము లేకపోయెను. ఆమె తనయెదుటనాడు కపటనాటకమంతయుఁగాంచి యతఁడు భాగ్యనిర్దోషినియేయనియు నామెంజెనకి నాదుష్టులవశము గాదనియు నమ్ముచుండెను.

ఈరీతిగాఁ గొంతకాలము గడచెను. డిశెంబరునెల వచ్చెను. ఆనెల పదేనవనాఁడు 'పార్కుఫే' రనఁబడు సంత గవర్నరుగారి గంభీర ప్రారంభోపన్యాసముతోఁ బౌరుల యుత్సాహాధిక్యముతో మొదలుపెట్టఁబడెను. ఆయేఁట నచ్చట దేశీయమహాజనసభ జరుగనుండుటచేత నేఁటేఁటకన్న నెక్కువ వినోదములు నిర్మింపఁబడుచున్నవి. ప్రతిరాష్ట్రమునుండియు మహాజను లెందఱో రానై యున్నారనియు, వారింజూచుటకును సభావిశేషములంగనుటకును జెన్నరాష్ట్రమునందు వివిధ మండలమునుండి పెక్కండ్రు ధనవంతులు వత్తురనియు నెఱింగి సమస్త వస్తువులయందును నాఁడెంపు సరకులన్నియుఁ

దెచ్చి వర్తకులు సంతవీధులలోఁ బెక్కుదుకాణములను నెలకొల్పిరి.

ఈసంత 'మూర్ మార్కెట్' అనఁబడు నంగడికి వెనుక నున్న మైదానములో నేర్పాటుచేయఁబడెను. సంతపట్టునకుఁ జుట్టును గట్టి దడిఁగట్టి కావలివాండ్రను నియమించియున్నారు. ఆయావరణములోఁ బ్రవేశించుటకొకయఱరూపాయ పురపాలకసంఘవారికిఁ జెల్లింపవలసియున్నది. దానిం జొచ్చు వారికిఁ దొలుత 'మేలైన మైసూరుపిత్తడిసామాను' విక్రయించు నంగడికనఁబడును. అందుఁ బలుకరముల పాత్రసామగ్రి పుత్తడినిగ్గులనుమించు మించులచే వెలయునవి కొన్నియు, వెండి పూఁతపూయఁబడి శుద్ధరజతపాత్రలేమోయను భ్రమంగొలుపునవి కొన్నియుఁ గననగును. అవల నెడమప్రక్కకేఁగ 'బీడీ' లనఁబడు చిఱుచుట్టలమ్ము నంగడి చూపట్టును. ఆయంగడి యింటికప్పుమీఁద నొకజంత్రపుబొమ్మ యమర్పఁబడెను. ఆబొమ్మ యొకపాశ్చాత్య నాగరకుఁడు మహాసంతోషముతో 'బీడీ'గాల్చుచు దానిపొగను విలాసముగా విడుచుచున్నట్లు కనఁబడును. విద్యుచ్ఛక్తిచే నాకీలుబొమ్మ బీడీ మొదట వ్రేళ్ల సందున నిరికించిపట్టును. దాని కాయంగడివాండ్రలో నొకఁడు నిప్పుముట్టించును. ఆబొమ్మ మెల్లమెల్లఁగా 'బీడి,ని నోటిదరికిఁజేర్చి నోటఁబెట్టుకొనును. అవల రెండుమూఁడుగ్రుక్కల పొగఁబీల్చి విలాసలీల దానిని వదలివేయును.

మఱికొంత దవ్వరుగ నొకకాఫీదుకాణము పలురకముల పటములతోను, నద్దములతోను నలంకరింపఁబడినది కన్పట్టును. దానికి ముంగలనే యొకబల్లమీఁద కాఫీ, టీ, కోకో, మున్నగు పానీయములయు, మిఠాయి, పకోడీ, మున్నగు తినుబడి వస్తువులయు వెలలు తెలుపుపట్టిక వ్రాయఁబడి యుండును. అందుఁజొచ్చువారికి హాయిగ గ్గించుటకు విద్యుచ్ఛక్తిచే వీవఁబడుతాళవృంతములు, చక్కని కురిచీలు, న్మైనమేజాలు గలవు. పైనిఁబేర్కొనఁబడిన పానీయములేకాక, యందు ఐస్క్రీమ్, నాఁబడు మంచుఁబొనకమును, నానాఫలరసాయనమగు ఫ్రూట్‌సాలడ్, అనునదియు, 'సేమియా' యనఁబడు పరమాన్నమును దొరకును. ధనవంతు లాపదార్థములను గొని ముదితహృదయు లగుదురు.

ఇఁకఁ గొంతదూరమేఁగ వివిధదేశములనుండి తెప్పింపఁబడిన బట్టలు విక్రయించు నంగళ్ళవరుస యుండును. అందొక్కొక్క నొక్కొకరీతి భావముం బ్రకటించు చిహ్నముల వ్రేలాడఁగట్టుకొందురు. మఱియుం గొంతమేరచన బంగారు వెండి వస్తువుల దుకాణములుండును. అవల గడియారముల యంగళ్ళుండును. అటుపిమ్మట నానాదేశములనుండి వచ్చిన జోళ్ళనమ్ము నాపణములుగలవు. విదేశములనుండి రావింపఁబడిన వింతవిన్నాణపు సరకులెన్నేని విక్రయించెడు దుకాణ

ములు పెక్కు గలవు. ఇట్టులా సంతపట్టు చుట్టు విపణివీధు లమర్పఁబడి యుండును.

మధ్యప్రదేశమందు శ్రీరోపలములచేఁ జిత్రింపఁబడిన మహారాజుల విగ్రహములు కొన్ని గలవు. అందు వేంకటగిరిమ హారాజుగారుతదుత్సవమునకు ఘనవిరాళము లిచ్చియుండెను గావున, వారి దివ్యరూపము ందెల్పు శిలావిగ్రహముండెను. అప్పటి గవర్నరుగారీసంత జయప్రదముగా జరుగుటకై చాలఁ బ్రోత్సహించిరిగావున వారి రూపవిగ్రహముం గలదు. ఇట్టు లుదారగుణాంచితుల దివ్యసుందరవిగ్రహము లెన్నో వారియౌ దార్యమును జిత్రకారుని రచనాసౌందర్యమును వెల్లడించునవి యుండుండెను.

వేరొకపట్టున దేశియ పారిశ్రామిక విద్యావైశారద్య ముందెల్పు కఱ్ఱవస్తువులు, నేఁతసరకులు, లోహమయపదార్థ ములు, వ్రాఁతపుల్లలు, (పెన్సిలుపు) సిరాబుడ్లులు, కాగిత ములు, మున్నగు వస్తువుల ప్రదర్శనశాలలు గలవు. అందెడ నెడ లలితకళలలోఁ జిత్రలేఖనమందు నైపుణ్యము గలవారు రచియించిన మనోహరపటము లునుపఁబడిన తావులును గల వు. అందందుఁ జూపఱుల నేత్రముల కానందముంగొల్పు జలయంత్రములు, కృత్రిమోపవనములు, నాటకములు, సినీ మాలు, మొదలగునవి యేర్పాటు చేయఁబడియుండెను.

రేల నాసంతసట్టునకుమ నొకగొప్పదివ్వె చంద్రకాం తుల నధఃకరించు కాంతులు గలది యెత్తైనతావున నిలుపఁ

బడును. దుకాణములయందే కాక యితరస్థలములయందును నడుమనడుమ బహుళదీపికలు తారానాథునిసేవించు నక్షత్రములవంటివి యనేకములు గలవు. దీపములన్నియు వెల్గింపబడినవెనుక దాని సౌందర్యము చూచితీరవలయును గాని వర్ణింప నశక్యము. జామురాత్రి మీఱినతర్వాతఁ గాల్పఁబడు బాణసంచులంజూడఁ గన్నులపండు వగును.

వానిలో నొకటివెల్గింపఁగా నాంగ్లభాషతో ప్రేక్షకులకు స్వాగతము, అను నక్షరశ్రేణి వింతరంగులైను కాంతులతో నేర్పడును. ఇంకొకటికాల్పఁగా రంగురంగుల ముద్దలను నల్దిక్కులకు వెదఁజల్లుచు గిరగిరఁ దిరుగు చక్రమొకటి చలించును. మఱియొకటి యగ్నిదరికొల్పఁగా వీణియవాయించుచుఁ బద్మాసనముపైఁ గూర్చున్న సరస్వతియగును. వేఱొకటి యంటింపఁగాఁ గమలాలయయగు లక్ష్మియు నామెకు క్షీరాభిషేకమొసఁగు గజద్వయమును నేర్పడును. మఱొకటి పూవులు కాయలు, పండ్లు, మున్నగువానిచే శోభించు వృక్షరాజమగును. ఇంకఁగొన్ని దశావతారములుగను, గొన్ని పురాణగాథాబోధకమగుదృశ్యములుగను, నేర్పడును. ఇట్టివి పత్తెఱంగుల బాణసంచులు కాల్పఁబడినపిమ్మటఁ గట్టకడపట శ్రీసార్వభౌమదంపతుల విగ్రహముల వెల్లడించునది వెల్గింపఁబడును.

ఇట్టు లాసంత యొకనెల జరగును. దానిం దిలకించుటకు సామాన్యజనులేకాక మహారాజులుసైతము తమతమ కుటుంబములతో వత్తురు. ఇతరసమయములయం దొరలకు

దర్శనమీయని ధరణీపాలు రాతిరునాళ్ళయం దెల్లరకు బాహా
టముగా దర్శనమిత్తురు. తమ యధికారగర్వమంతయు నుడిగి
సంచరింతురు. దుష్టులగు జారచోరకుల కట్టి మహోత్సవసమ
యము మిగుల నుపకరించునని వేఱుగ వ్రాయనక్కఱలేదు.
కాని వారిహోవడి మాన్పుటకు దొరతనమువారు నియమించిన
రక్షకభటులును,నైచ్ఛిక సేనాసంఘసభ్యులుకొందఱును జాలఁ
దోడ్పడుచుండిరి.

ఇట్టియుత్సవముం జూచుట కొకనాఁడు గంగమ్మయు
సర్కారుయజమానుల భార్యలును గలసివెళ్ళిరి. అప్పలసామి
ప్రతిదినము సాయంకాలమునఁ బోయి యూయూవినోదములం
దిలకించియే వచ్చుచుండుటచే భార్యతోఁ గూడి యేఁగలేదు. భా
ర్యకుఁ దోడుగాఁ దనమిత్రుల యాఁడువాండ్రు కలరుగదా
యని యెంచి యతఁడామెను నిర్భయముగా విడిచిపెట్టెను.
నాఁడే మనచెట్టియారులును సంతకేఁగుట తటస్థించినది. స్నే
హితురాండ్రతోఁ గూడిన గంగమ్మ రామయ్య కెదురుపడె
ను. అతఁ డులికిపడి యాఁగి యామె యేదుకాణమున కేఁగిన
నాదుకాణమునకుఁ దానును నవేశముతోఁ బోవఁజొచ్చెను.
ఒకయంగడికడ జనసమ్మర్దము విశేషముగా నుండెను. గంగ
మ్మ చెలికత్తె లెటులో లోనఁ బ్రవేశించిరి. కాని గంగమ్మ
మాత్రము మీవల నుండిపోయి యెదుటఁ గనఁబడు వస్తువుల
బేరము చేయుచుండెను. ఆమెతో మాటాడుట కిదియే తగిన
యదనని నవేశము సోదరునితోఁ జెప్ప, రామయ్య, ‹గంగా

బాయి! పార్కు—ఫేర్ చూడవచ్చితివా?' యని ప్రశ్నించెను. ఇంతవఱకు రామయ్య యామెను వెన్నాడుచుంట యామె యెఱుఁగదు. అతఁడట్లు ప్రశ్నింపఁగా నామె యులికిపడి యతని వంకఁజూచి, 'అవునండీ! తమరుకూడ నందుకొఱకే వచ్చితి రా?' యని తిరుగ నడిగెను. రామయ్య, 'అవునటులే' యని మాఱ్పలుకుచు గంగమ్మ దగ్గఱకు వెళ్ళి, "నీకొఱకె నీచుటనే ప్రతి దినము నేను సంచరించుచున్నను, నీతో సావకాశముగా భాషించుటకును నాహృదయ గతాభిప్రాయములన్నియు వెల్ల డించుటకును దగిన సమయము చిక్కుట లేదు. నేఁ డప్రయ త్నముగా నీ వొంటినుండఁ గాంచఁగల్గితిని. నీవు నాయందుఁ గృపవహించి నేఁటిరాత్రిమున నొంటరివై, బాణసంచులఁజూచు నెపమున, నిచ్చటికే తెంతువేని, నాహృదయమందుఁ జిర కాలమునుండి యిమిడియున్న నాకోరిక యొకటి నీతోఁ జెప్పి నాయాశయములన్ని నీకు నివేదింపవలయునని కోరుచున్నా ను. నామాటలు నీకు నచ్చునేని నన్ననుగ్రహింపవచ్చును; లేనిచోఁ ద్రోసిపుచ్చవచ్చును. వినినఁజాలు" నని పల్కెను. గంగమ్మ యంతయు విని కొంతతడవు పూరకుండెను. ఆమెహృ దయము డోలాందోళితమయ్యెను. కోటీశ్వరుఁడు తన్ను వలచి రమ్మనుచున్నాఁడు. రానా రాకుందునా యని యొకసారి తలఁచును. ఎంత కోటీశ్వరుఁడైనను నామగనికన్న నాకుఁ గూ ర్పువాఁడగునా యని యింకొకసారి యూహించును. "ఏల పలుకవు? మౌనమర్ధాంగీకారమని తలఁపవచ్చునా?" యని

యతఁడు మరలనడుగ నామె కాలోచించుకొనుట కవకాశము చాలమి నిట్టులనె. "అయ్యా! మీరు మాటాడఁదలఁచుకొన్న మాటలిప్పుడే చెప్పరాదా? రేయి నొంటికత్తైన వచ్చుటకు నామగఁ డనుమతించునా? నా చెలికత్తెలతో నేను దారిఁ దప్పితినందును. మీ రేదేని యేకాంతస్థలముం జూడుఁడు. అక్కడకేఁగి మాటాడుదము." ఈమాటలువిని రామయ్య నలువలంకులఁ జూచెను. ఎచ్చటఁజూచిన జనులు తండోపతండములుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. ఇప్పుడాడిన మాటలే యెవ్వరేని వినియుందురేమో యని యతఁడు మిక్కిలి మెల్లని కంఠధ్వనితో మాటాడెను. రామయ్య మహాధని యాటచేతను, గంగమ్మ వ్యాయామ క్రీడావిశారదలతో నగ్రగణ్య యాటచేతను, జెన్నపురియందు వారిరువురి నెఱుఁగని వారుండరు. వారొక యేకాంతస్థలమున భాషించుచుండుట యెవ్వరికంటనేని బడినయెడల నింద మోపకమానరు. దాన రామయ్యకుఁ గాకపోయినను గంగమ్మకేని చేటుగలుగును. కావున రామయ్య యేమియుఁ బాలుపోక మూగుచుండెను. అప్పుడు నటిక మిట్లనియె. "తమ్ముఁడా! మాతమ్ముఁడగు సుందరముచెట్టి పెట్టిన హార్మోనియముల, యంగడి యీప్రక్కనే గలదు. అందు జనులంతగా నుండరు. నేనక్కడికి ముందుగాఁజని యెవ్వరు లేకుండఁజూచి మిమ్ముఁ బిలిచెదను. అచ్చటికి రండు. మీరాయిచ్చవచ్చినంతసేపు మాటాడికొనవచ్చు" ననెను. రామయ్య ప్రముదితుఁడయ్యెను. గంగమ్మ వల్లెయనియె. మాయాపిశాచ

మాయామె నప్పుడే యావహించెను. కాని సహజసౌశీల్యము గల దగుటచే దానిని జయింప యత్నించుచుండెను. నలేశము తమ్ముని యంగడికేఁగి యొకరహస్యస్థల మేర్పఱిచివచ్చెను. రామయ్యయు గంగమ్మయు నందేఁగి యిట్లు సంభాషించిరి.

రామ—నీ విన్నినాళ్ళు నాయందు దయగలిగి నేను నీతోఁ భాషించుటకు సమ్మతించినందులకు నేను మిగులఁ గృతజ్ఞుఁడను. నీతో మాటాడినకొలఁది, నీ ముఖారవిందముం జూచినకొలఁది, నాకు నీకుపై నిగ్గులు మోహ మతిశయించుచున్నది. నాభార్యకు నాకును బడక, నేనామెను శాశ్వతముగా విడిచిపుచ్చితినని మున్నే ఎచియించి యుంటినిగదా? నా యపార ధనసంచయము లనుభవించుట కామె నోఁచలేదు. నా హృదయము నీయందు లగ్నమైయున్నది. నీవు నాదండనుండి నన్ను నిరంతర సౌఖ్యవీచికలం దేలించుట కంగీకరింతువేని, నాయాస్తియంతయు నీవశ మొనర్తును. నా దేహమేకాక నా సర్వస్వము నీకర్పించుకొందును. నా యంశుఁ గరుణించి యంగీకరింపుము.

గంగ—అయ్యా! మొదటినుండియుఁ దమచర్య గమనించుచుంటిని. తమవంటి యైశ్వర్యవంతుల స్నేహము నాకుఁ గల్గుట నా యదృష్టమే. కాని చిన్ననాఁటినుండియు మనసారఁ బ్రేమించి వరించిన నా నాథుని విడుతునేని నాయట్టి ద్రోహిని వేఱొక్కతె యుండునా? మీరిట్లు సాహసించి నన్నడిగినందు

లకు నేనన్యథా తలంపను. మన సమాగమము గుహ్యముగా నుంతును. తమరుమాత్రిము నాయెడ నాసవీడుఁడు.

రామ—నీవంగీకరింపకున్న నేనాత్మహత్య కావించుకొన వలసివచ్చును. నేను గన్నుగీటునప్పటికి నాపాదాంతికముునకు వచ్చివాిలు వన్నెండు రెందఱున్నను నేనొల్లను. నాకునీతోడి పొందే కావలయును. నీవు నిక్కముగా నాకోర్కెఁ దీర్పకుంచు వేని, నా ప్రేమచిహ్నముగా నాయాస్తియెల్ల నీపేరవ్రాసి యిచ్చి నేనాత్మహత్య చేసికొందును.

గంగ—మీ రంతటి తెగువకుఁ గడంగ నక్కఱలేదు. మీకు నాపయిఁ గల్గిన యకారణకరుణకు నేను గృతజ్ఞనని మరల వక్కాణింతును.

రామ—కృతజ్ఞత కార్యరూపముం దాల్పవలయుఁ గదా ?

గంగ—దానికిప్పుడు నేను జేయునదేమియు లేదు. నే నింకను గొన్నాళ్ళాలోచించినఁగాని మీతో నేమియు మనవి చేయఁజాలను.

రామ—ఎన్నాళ్ళాఁగుమన్నను నాగెదను. నీవుమాత్రము నన్నుఁ గైకొనకతప్పదు. నీదర్శనము ప్రత్యహముంజేయుచుం దును. ఏనాఁడు నీవంగీకరించి నావెంటవత్తువో, నాఁడుజన్మ ముతరించునని భావింతును.

గంగ—సరియే. చూతములెండు. ఇప్పుడుగాదు. ప్రతిదినము—

అని యింకను జెప్పఁబోవుచుండ నామె కేదో కంఠధ్వని, భర్తయెలుఁగువంటిది, వినఁబడ నాఁగిపోయెను. అదే మట్టులుంటివని రామయ్య యనఁగఁ దన యనుమానముఁ దెల్పెను. రామయ్య యించుక యీవలికి వచ్చిచూడఁ బ్రక్క గదిలోనప్పలసామియు రామస్వామి మొదలియారును హార్మోనియములను బేరమాడుచుంట గాంచెను. అతఁడు కలఁతపడి లోనికేఁగి "నీయనుమానము నిజమే. కిమ్మనక యుండు" మనెను. సర్కసు బ్యాండులోని శ్రుతికుపయోగించు హార్మోనియము వంటి వాద్యమొకటి చెడిపోయినది. వారు క్రొత్తదికొనఁగోరి యిందువచ్చి బేరమాడుచుండిరి. సుందరము చెట్టి లోన గంగమ్మయుంట మఱచి వారికా వాద్యములఁ జూపుచు మాటాడుచుండెను. రామయ్య యొకసారి యీవలకువచ్చి యేఁగుట యప్పలసామి కించుక పొడఁగట్టెను. అవల నతఁడా యగారమంతయుఁ గలయఁదిరుగుచుఁ దక్కుంగల వాద్యవిశేషములం దిలకించుచుండఁ దనభార్యచేతి గాజులచప్పుడు వినఁబడెను. అది భ్రమయని తలఁచెను. రెండవ యగారములోనికిఁబోయి చూడఁగోర, సుందరము చెట్టి 'యవల దండెవ్వియులేవు. నామిత్రులు మాటాడుకొనుచున్నా' రనెను. అప్పలసామి దానిం జూడక మొదలియారుతో నాయుంగడివిడిచి యీవలకువచ్చెను. అప్పుడు 'సామి పిప్ప చెప్పినాఁడు. ఇఁకభయములే' దనుమాటలువినఁబడెను. అప్పలసామి కాశ్చర్యముతోఁ జెను. మోజ నాదృష్టితో నతఁడు మొదలియారుతో మోటారెక్కిపోయెను

గంగమ్మ బ్రతుకుజీవుఁడా యనుసి యీవలఁబడి నెయ్యురాండ్రకై నెమక నారంభించెను. వారును నీమెకొఱకు వెదకుచుండిరి. తుదకు మూర్మార్కెట్టులో నందఱుఁ గలసికొనిరి. కొనఁదలఁచుకొన్న సామాగ్రి కొని గంగమ్మ హితురాండ్రతో నింటికేఁగెను.

---

౧౦ సమ్మతి

—(o)—

ఇంతకుఁ బూర్వ మప్పలసామి కాచెట్టియార్లమీఁదనే కాని తనభార్యమీఁద నెట్టియనుమానమును లేకుండెను. వారెట్టి కూళలైనను దనభార్య యగ్నిహోత్రమువలెఁ దాఁకరానిదని యతని నమ్మకము. తనపై నామెకుఁగల ప్రేమ కెట్టిభంగమును గలుగదని యతని దృఢవిశ్వాసము. ఇట్లుండ, నేఁడతనికి గోచరించినవానిం బట్టిచూడ నతనిహృదయము పరిపరివిధముల నాందోళింపఁజొచ్చెను. అతఁడు బస కేఁగి దుస్తులు మార్చుకొని కాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బున కేతెంచెను.

కాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బు చెన్నపురిలోఁగల ఘనులెల్లఁ గూడి వినోదలీలఁ గాలముంగడపు భవనరాజము. స్టార్ సర్కాసు యజమానులందుసభ్యులు. వారు మన కథానాయకునిఁ గూడ సభ్యునిం గావించిరి. అతనికిఁ బౌరులలో నున్నత స్థితియందున్న వారితోనెల్ల నీసభ్యతవలనఁ బరిచయము గలి

గెను. అతఁడు తఱుచుగా నక్కడికిఁబోయి 'పెన్ని'సో, 'బిలియర్డు'సో యాడి, కొంతతడవు ఘనులతో నిష్టగోష్ఠిఁ బ్రసంగించి వచ్చుచుండును. అతని కీపురము చేరినతర్వాత నాంగ్లభాషతో భాషించుట లెస్సఁగా నలవడినది. గంగమ్మకుఁగూడ కొంచెముగా నింగ్లీషుభాషయందుఁ బ్రవేశముగలిగెను. సూర్యాస్తమయవేళ కాదంపతులు సముద్రపుటొడ్డునకు వయ్యాళికిఁ బోవుచుందురు.

నాఁడుకూడ నప్పలసామి కడలిదరి కేఁగి యొక యేకాంతస్థలమునఁ గూరుచుండి తలపోఁతకుం జొచ్చెను. "గాజుల చప్పుడునుబట్టి మనుష్యులను గుర్తుఁబట్టుట కెందఱికి యట్టి గాజు లుండవచ్చును. రామయ్యచెట్టి భార్యకుఁగూడ నట్టి యాభరణములే చేతికుండఁబోలు. కాని యాధ్వనితో నించుకంతయు భేదములేదుగదా! పోనీ; ఆచప్పుడు మఱియొక వనిత వలనఁ గల్గినదనుకొందము. 'సామిపిళ్ళ' వెళ్ళినాఁడు. ఇఁక భయములే' దని నాకు వినఁబడిన మాటల కర్థమేమై యుండును? నేను గాక మఱియొక సామిపిళ్ళ యుండునా? నాకీ పిళ్ళబిరుద మీ దాక్షిణాత్యు లిచ్చినది. నాకుఁ బిళ్ళశబ్దము చేర్చి వారుమాత్రమే వ్యవహరింతురు. దాక్షిణాత్యులలో సామిపిళ్ళ మఱియొకఁడు గలఁడేమో! ఎవ్వఁడెఱుంగు? కాని యప్పుడు వచ్చిపోయిన సామిపిళ్ళను నేనొక్కఁడనే గదా? సరియే. నన్నూహించియే వారు పలికిరందము. నావలన

భయమెవరికి? ఆమాటలవలన లోపలనున్న స్త్రీ నాభార్యయే కావలయును? అదియే వచ్చిన దనుకొందను. దానితో నాయజమానుల భార్యలు తోడుగా నున్నారుగదా? వారెట్లు దానినొంటిమై విడుతురు? విడిచినను నది బరితెగి నిండుసంతలోఁ బరపురుషునితో నెట్లు మాటాడ సాహసించును. ఆదుష్టుఁడు నాబసకెదుటనే వాస మేర్పఱచుకొని యుండఁగా, వారికొఱకది యీసంతపట్టున కేలవచ్చును? అదియు నమ్మఁదగదు. దైవము నామనస్సు కలఁచి నన్ను శోధించుటకిట్టి వింతచెయిదములం జేయుచున్నాఁడు" అని తనలోఁదాను బల్కుకొని భోజనమువేళకింటి కేఁగెను. గంగమ్మ చూపులలో నెప్పటి శాంతభావము కన్పట్టుచుండెను. ఆమె కపోలదర్పణములందు లజ్జాజనితారుణ్యము మాటిమాటికిఁ బొడసూపి మాయమగుచుండెను. అప్పలసామి. ,,గంగా! పార్కుఫేర్ వింతలేవేని గలవా?,, యని యడిగెను. ,,మీరెఱుఁగని వింతలేవియుండు" నని యామె బదులుచెప్పెను. ఆమాటకూడనప్పలసామికనుమాన హేతువేయయ్యెను. అతఁడు తలపంకించి, ,,నీవు సంతలోఁ దిరుగునప్పుడు మనయజమానుల యిల్లాండ్రుకూడ నుండిరా?" యనెను. ,,ఉండకేమి! ఒక్కచోటమాత్రము దారిఁదప్పితిమి. మరలఁ గొలఁది కాలమునకే కలసికొంటిమి" అని గంగమ్మ పలికెను. ఈమాటలు కూడ వానిసందేహమునకుఁ దోడ్పడుచునే యుండెను. ఇఁక మనసుండఁబట్టక ,,నీ వాహార్మోనియముల యంగడికడ నుం

టివా?" యని యడిగెను. గంగమ్మ మొగము వెలవెలఁబోవఁ దలవంచి, "నే నా యంగడికే చూడలే" దని జవాబిచ్చెను. అప్పలసామికి సందేహ నివృత్తి కాలేదు. అతఁడు విశేషముగాఁ బ్రసంగింపక భార్యతోఁ గూడ భుజించి చాలసేపు యోజించుచుఁ గూరుచుండి యవల నిద్రించెను.

ఆమఱునాఁటి రాత్రి మరల సర్కసుప్రదర్శనము గలదు. మన నాయికానాయకు లచ్చెరువుగొల్పు సాముసను లెన్నియో చేసి మెప్పొందవలసియున్నది. మున్నొక ప్రదర్శనమున కొక జమీందారుఁడు చూడవచ్చి గోపదంపతుల నైపుణ్యమునకుఁ గడుమెచ్చి వారికి సనువగు విన్నాణపు జలుఁగు వసనములు బహుమానముగా నిచ్చెను. వానిని ధరించి నేఁడు మనకథానాయకుఁడును నాయికయు రంగస్థలమునకు రాఁదలఁచిరి. వారావేషములతో వారికై యేర్పఱుపఁ బడిన గదిలోఁ గూరుచుండిరి. ఆగదినుండి ముందుగా నప్పలసామి యీవలకువచ్చి కొంతమంది బాలకులతోఁగూడి చేయు 'ఫిట్సు' చేయుచుండెను. ఇదియే సమయమని తలఁచి, నటేశమొక గులాబీపూలగుత్తి చేతఁబట్టుకొని, యాంను రామయ్య చెట్టి వ్రాసియిచ్చినలేఖను భద్రపఱిచి, దానిని బట్టుకొని గంగమ్మ గదిలోనికిఁ బోయి, "మా రామయ్య దీనిని నీకిమ్మని నన్నుఁ బంపినాఁ" డని చెప్పుచు నిచ్చెను. ఆపుష్పగుచ్ఛము జరీతో మిగుల సుందరముగాఁ గట్టఁబడియుంటఁజూచి, గంగ

మ్మ సంతోషించి, దానిని దసకరకమలమునం గీలించి, యా
ఘ్రాణించుటకై నాసినాపుటముల దరికిఁ జేర్చునప్పు, డందు
నడుమఁ గర్ణికాశోభ నలరు కాగితపు మడత యామెకుఁ గనఁ
బడెను. ఇంతలో నప్పలసామి తన 'షీట్' ముగియుటచేత
లోనికివచ్చెను. నటేశము మిగులఁ గలవరపడెను. "నీవేల
మారహస్యాగారమున కనాహూతుఁడవై వచ్చితి"వని మన
గోపశ్రేష్ఠుఁడు నటేశమునడిగి యతనితో వాదప్రతివాదములు
జరుపుచుండ, గంగమ్మ యించుక గుండె నిబ్బరపఱచుకొని
కుసుమగుచ్ఛ మధ్యమందున్న లేఖను మెల్లఁగాఁ బైకిఁదీసి
రైకలోపల దాఁచెను. క్రమముగా నాపురుషులిరువురు వా
క్కలహములోనికి దిగిరి. పూలగుత్తి యిచ్చుట కెట్టివానికేని
హక్కుగలదని నటేశము మొండివాదముగాఁ బలుక, నప్పల
సామి మిగులఁగినిసి, యాగుత్తినెత్తి ముక్కలుముక్కలుగాఁ
జీల్చి, నేలఁ బాఱవైచి, నటేశమును మెడఁబట్టి, యొక్కత్రో
పుత్రోసి గెంటెను. అతఁడు చాఁపచుట్టగా నేలఁబడి లేచి
యొడలుదులుపుకొని చప్పుచప్పున నావలికి జాఱెను.

అప్ప—గంగూ! నీచర్య నాకుఁ గడు వింతగానున్న
ది. నీవు మేఁకవన్నె పులిలాగునఁ దోఁచుచుంటివి. నాయెడ
నకలంకప్రేమ నటించుచు నీవు దుష్టులగు చెట్టియార్లతో
మంతనము సల్పుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. నిన్న సంతలో నీవు
దారిఁదప్పునపుడా రామయ్యతోఁ గూడి హార్మోనియముల దు
కాణములో నున్నట్లు నాకనుమానము గల్గినది. అది నిజమే

యని తోఁచుచున్నది. క్రమముగా నిట్టిస్థితికివచ్చితివా? నీహృదయము దాఁపక తెలుపుము.

గంగ—నామీఁద నిట్టి యపనింద వైవఁదగవా? ఒక గొప్పవాఁడేవో పూలనిచ్చినఁ గైకొనుట తప్పా? నలువురిలో దొమ్మరివిద్దెలం జూపుటకు సిద్ధపడినప్పుడితప్పు తమకుఁ దోఁపలేదా? మీరకారణముగా నన్ను నిందావాక్యములాడిన నే సహింపఁజాలను. మీరెక్కడెక్కడికో పోయి వచ్చుచుండ నే ననుమానపడుచుంటినా? మిమ్ము నే నెట్లు గౌరవించుచుంటినో, నన్ను మీరును నారీతిగౌరవింపవలసియున్నది.

అప్ప—చెన్నపట్టణపుఁగాఁపురము నీకెట్టి తెగువఁగల్గించినది! ఇంట నొకమూలఁ బడియుండవలసిన నిన్ను బయటికి రానిచ్చుట నాతప్పే. నీ కెంతస్వాతంత్ర్యము నే నిచ్చియున్నను, నీవెన్నఁడేని నన్నెదిరించి మాటలుపలుకఁ దెగుదువా? మనకాఁపురమున కేదియో కీడు మూఁడనున్నది కనుకనే నీవిట్టి నుడు లాడుచున్నావు.

గంగ—మీరు నన్నిట్టు లవమానముచేయుట న్యాయమా? నే నాడినమాటలలోఁ దెగువమాటలెవ్వి? నేను దిన్నఁగాఁ బలుకుచుంటిననియే నా నమ్మకము. దోషవాక్యములే నానోట వెలువడెనని మీకుఁ దోఁచిన, నన్నుక్షమింపుఁడు. నేను క్షంతవ్యురాలనుగదా!

అప్ప—క్షంతవ్యత కేమిలెమ్ము. నీవిఁక నాచెట్టియార్లతో నెట్టిసమయములయందైనను బ్రసంగింపరాదనియు,

నాయాజ్ఞలేనిదే నీ యిల్లువిడిచి వెడలరాదనియు, నెవరేబహుమానమిచ్చినను స్వీకరింపరాదనియు, నిన్ను శాసించుచున్నాను. నాయాజ్ఞమీఱెదవేని, నిన్నుఁ గఠినముగా శిక్షింతునని నమ్ముము.

గంగ — పంజరములోఁ జిలుకవలె బంధింపఁబడి, మీరు దయాపూర్వకముగా నిచ్చునాహారముం దినుచు మీ కింపుగల్గుటకు మాటలాడుచు నుండవలసిన నికృష్టజీవనమా నాది? నాయెడఁ దమకుఁగల గాఢానురాగమున కీ కఠినశాసనములు తగవు. ఆలోచించుకొనుఁడు

ఇత్తఱి రంగాధ్యక్షుఁడువచ్చి యప్పలసామి ‹ఫీట్సు› చేయవలసిన వంతు వచ్చినదని తెలియఁజేసెను. వెంటనే యతఁడు తనయగారమును విడిచి యరిగెను. గంగమ్మ చప్పున దివ్వెదగ్గఱ కేఁగి నటేశము తన కందిచ్చిన కమ్మనిప్పి చదివెను. అందిట్లు వ్రాయఁబడియుండెను.

‹‹ప్రేయసీ! నీమగనిరాక మన సంభాషణమున కడ్డంకి యౌటచే నిన్న నిన్నర్థించిన వరమనుగ్రహింప నంగీకారముం దెల్పుటకు నీకవకాశము లేకపోయినది. కాని నీ దయార్ద్రహృదయమునుండి యొకటిరెండు ప్రేమామృతశీతలతకరములు నాపరితప్తహృదయముపైఁ బడి యించుక యుపశమన మొసంగకపోలేదు. నేనింక మిక్కిలిగా వక్కాణింప నక్కఱలేదు. నీవు నాకోర్కె యీడేర్చి నాతనువు నిలుపకతప్పదు. సమ్మతిని దెల్పుట కేనంపిన కుబ్జాకకుసుమములలో నొకటి ధరించి రేపు రంగస్థలమునకు రమ్ము. ఏకారణముచేతనైన

నేనంపిన కుసుమము లుపయోగార్హములు కాకున్న, మఱి యొక గులాబిపువ్వేని ధరించిరమ్ము. నీకొఱ కొక మోటారు కారుతో మీ పరిదర్శనశాలయొక్క ప్రాగ్ద్వారముకడ వేచి యుందును. నాకింకను భూమిమీఁద నన్నమేయున్న యెడల, నీకు నాపైఁ గరుణ గలుగకపోదు.

ఇట్లు నీదాసుఁడు,
రామయ్య చెట్టి."

ఈ జాబనెడు సూదంటురాయి మనకథాయిక మనస్సను నయన్ను నవలీల నాకర్షింపఁగలిగెను. తన్నారీతిఁ బతిగద్దించుట, పోటుమాటలాడుట, యామెకు గిట్టకుండెను. తాను జేసినది తప్పైనను, తన్నొరులు తప్పఁబట్టునప్పు డభిమానవతియగు యువతి సహింపక మఱియుం దప్పుదారులఁబడి చరించుట లోకస్వభావమే కదా! "నేనొనరించినతప్పు నాకే తెలిసి నేనే దానిని సవరించుకొనవలెఁ గాని, యెంతపతియైనను దానిం బురస్కరించుకొని నన్ను నుమానముతోఁ జూచుటా! నేనోర్వఁ జాల. ఇఁక నెట్టులును మాకాఁపురము సరిపడదు. బందీకృతనై యెట్లుజీవింతును? నేను నిలుచుటకుఁ గూర్చుండుటకుఁ గూడ శాసనములేయఁట. అందునకు నే నొడంబడుదునేని నా కాఁపురము దినదినంపుగండము వేయేండ్లాయువన్నట్టులుండును. రేపు మరల నాభర్తతో గట్టిగా వాదించి నాకు బానిసతనము రాకుండఁ గాపాడుకొన యత్నింతుఁగాక. అది తప్పక

నన్నాశ్రయించునని తోఁచునేని, నేనాసుందరాంగుని యాహ్వాన మంగీకరించి సుఖింతుఁగాక." యని యామె తనలోఁ దాఁ బల్కికొని యవ్వలఁ దానాచరింపవలసిన సేవాధర్మమును యథావిధి నెఱవేర్చెను. ప్రదర్శనానంతరమున దంపతులుగృహమున కేఁగిరి. ఒకరభిమానపూరితహృదయులు. రెండవవా రనుమానపూరితహృదయులు. ఏదేని భావోద్రేకము గల్గినపుడు మాటలు మిక్కుటముగా రావు. కావున వారు దారిలోఁగాని నింటి కరిగినతర్వాతఁగాని. నాఁటికేమియు సంభాషించుకొనకుండిరి. అప్పలసామి యనుమానము మిన్నుముట్టి వింతవింతరూపములం దాల్చుచుండ, గంగమ్మ యభిమానము బహుమార్గములం జరింపఁ జూచుచుండ, రాత్రి చాలవఱకుఁ గడచెను. తెల్లవాఱజామున వారించుక కన్మూసి నిదురించిరి.

---

౧౧ పలాయనము.

ఉదయభానుని కవోష్ణకరస్పర్శచే నప్పలసామి మేల్కాంచెను. అతఁడు పడకపైఁగూర్చుండి తనయిష్టదైవమును ధ్యానించి కన్నులు తెఱచునప్పటి కెదుటఁ గిటికీప్రక్క నొక పురుషవ్యక్తి నడచిపోవుచుండెను. ఆతఁడు ధరించిన పుట్టములంజూడ నచ్చము రామయ్యచెట్టి తాల్చువానివలెనే తోఁచి యప్పలస్వామి యులికిపడిలేచి తలుపుతెఱచెను. కాని

యా పురుషుఁడు తన్మందిరాధికారియని తెలిసికొన్నతర్వాత నతఁడించుక లజ్జితుఁడై పెడమొగముఁబెట్టితన యేకాంతాగార ములోనికేఁగి యొక వాల్గురిచీమీఁద నాసీనుఁడై తలపోయఁ జొచ్చెను. తనమనస్సును బరిపరివిధముల బాధించు నాచెట్టి యారు స్మృతికివచ్చి యట్టులుండెను. దంతధావనాది కృత్య ములు చేయలేదు. కాఫీ త్రాఁగలేదు. ఊర్ధ్వముఖముగాఁ గొంతసేపు, తిన్ననిచూపుతోఁ గొంతతడవు, అధోముఖము గాఁ గొంతకాలము, మన యప్పలసామి కూర్చుండువాఁడు. కన్నులొక్కొకతఱి మూసికొనుచుండువాఁడు. ఏదోతలమీఁదఁ బ్రాఁకుచుండఁ దుడుచుకొనునట్లు తలఁ దడవుకొనుచుండు వాఁడు. నిబ్బరంపు దృక్కులతోఁ జూచుచు నప్రయత్నము గాఁ గుడిచేతి బొట్టనవ్రేలి గోటిని గొఱుకుకొనుచుండువాఁడు. నడుమనడుమ దీర్ఘనిశ్వాసములం బుచ్చుచుండువాఁడు.

అట్టులున్న మగనిస్థితి గవాక్షరంధ్రములగుండఁ జూచి గంగమ్మ డాయనోడుచుండెను. ఆమెయు నేమిచేయుటకుం దోఁపక కాల్గాలిన పిల్లివలెఁ దిరుగుచుండెను. ఆమెకూడఁ గాఫీ ముట్టలేదు. ఒకసారి పశ్చాత్తాపము, మఱియొకసారి రామయ్య యెడ వ్యామోహమును, నాపెకుఁ గలుగుచుండెను. పండ్రెండు గంటల పిరంగిదెబ్బ వినఁబడెను. ఇంకను నాయకుఁడు లేవ కుండెను. అప్పుడు గంగమ్మ సమీపించి ‘‘యేమి యట్టులా లోచనానిమగ్నులై యుంటి” రని యడిగెను. అప్పలసామి

యొక్కనిట్టూర్పు విడిచి "గంగూ! కూర్చుండు" మని తనదగ్గ ఱనున్న కురిచీనిజూపెను. అప్పుడు వారిట్లు మాటాడికొనిరి.

అప్ప—గంగూ! నిన్నరాత్రి నిన్ను శాసించుచుఁగొంత పల్కితిని. నీయందు నాకుఁగలప్రేమ నీకుఁగఠినశాసనములు విధించుటకును సమ్మతింపకుండెను. నీవు నాహృదయశల్య మూడఁబెఱుకవా?

గంగ—ఏమాహృదయశల్యము? అది యూడఁబెఱు కుట యననేమి?

అప్ప—ఏమో నీవేయెఱుఁగుదువు. మరల నానోటఁ బల్కించుచుంటివి. నీకును రామయ్యకును సంబంధమేమని కలదా?

గంగ—మీరు క్రమక్రమముగా మితిమీఱి మాటా డుచుంటిరి. నిజముగా మాకు సంబంధమేయున్న మీరు పట్టుకొనఁగలరా?

అప్ప—లేకున్న, వాఁడును వానిస్నేహితుఁడును నీ వెంట సదా తిరుగుచుండు టేమి? వారెందులకిందు గదివుచ్చు కొనియుంట? నీకొకవేళ వానిపై మోహమేయున్న, వాని యం దేగొప్పతనముచూచి దానింగాంచితివి? నీవు కోరునది ధనమా, యకల్మషప్రేమయా?

గంగ—మీప్రశ్నల కన్నిటికిని నేను జవాబుఁ జెప్పఁ జాలను. మిమ్మనుమానపిశాచ మావహించినది. ఇప్పు డేజ వాబుచెప్పినను మీకుఁ దృప్తికలుగదు. నాయునికి మీమన

శ్శాంతికి భంగకరమని తోఁచునేని, నేను మాయమ్మగారి యింటికేఁగెదనులెండు. నా చర్యలెల్ల మీకవమానహేతువులే యగునప్పుడు, మీతోఁ గాఁపురముసేయుట కష్టమే.

అప్ప—నాకు నీతోడిదే లోకమనుకొనుచుంటిని. స్వర్గసౌఖ్యము నీపొందునందే కలదని యనుకొనుచుంటిని. నీయెడ నాకెట్టి భావముకలదో, నాయెడ నీకును నట్టిభావమే కలదని దృఢవిశ్వాసముతో నుంటిని. అట్టివిశ్వాస మొక్కమారు చెఱిచివైచుటయే కాక, నన్నొక్కసారి నరకమునకుఁ ద్రోయఁ జూచుచుంటివే! నే నొనరించిన యపరాధమేమి?

గంగ—మీకుఁ బిచ్చియే యెత్తినది. ఇఁక మీతోఁ బ్రసంగింపఁ జనదు. మీకున్న సందేహము లావలఁ దీర్పయత్నింతును. ఇప్పటికే చాలపొద్దుపోయినది. భోజనమునకు లెండు.

అప్ప—సరియే. అటులేగావింతును. నీవులోనికేఁగి యన్నియు నాయత్తపఱుపుము.

గంగమ్మ లోపలికిఁ బోయెను. భర్త పలికిన జాలిమాటలామె గుండెఁ గరఁగించినవి. తాను జేయునది దోషమని తోఁచినది. ఎటులేని తన మనస్సు గట్టిపఱుచుకొని రామయ్యను నిరాకరింప నిశ్చయించుకొన్నది. కొంతసేపటికి నప్పలసామి దంతధావనాదికములం దీర్చికొని భుజింపనేఁగెను. ఇరువురును భుజించి యొకింత తడవు విశ్రమించిరి. మధ్యాహ్నము 'టీ' పుచ్చుకొన్నవెంటనే యతఁడు రంగస్థలికిఁ బోవలసిన పని

వచ్చినది. అతఁడొంటిగా నెప్పుడు బయటికిఁబోవునా యని కనుపెట్టుకొని చూచుచుఁ దద్భవనప్రాంతముల సంచరించు చున్న నరేశము, సామిపిల్ల వెళ్లుటయే తడవుగఁ దాను దన గదిలోఁ బ్రవేశించి గంగాబాయిని బిలిచి రామయ్య పంపి నాఁడని చెప్పుచు నొకవిలువగల మణిమాలను నామెచేతికి చ్చెను. ఆసరము చీఁకటింటఁ బెట్టినను బాలసూర్యునివలెఁ బ్రకాశించు నత్యద్భుత తేజస్సుగలది. కన్నులు మిఱుమిట్లుగొల్పు దానికాంతి కాయింతి యత్యంతాశ్చర్యసంతోషములఁ గాంచెను. ఒక్కనిముస మాదామమువంకఁ జూచెను. ఇప్పుడే యింతటి వలువగల కానుకలిచ్చువాఁడు చేపట్టునేని యెట్టిసొమ్ములనిచ్చునోయనియూహించెను. తా నమూల్యరత్నాభరణాలంకృతయై, చీనిచీనాంబరధారిణియై, బహుదాసదాసీజనంబులుతన్ను సేవించుచుండ, సమస్తవస్తుసంపదలతోఁ దులఁదూఁగు నొకదివ్యమందిరమున రామయ్యతోఁ గూడి యున్నట్లు తలంచికొనెను ఇందాఁకటి జాలి నొక్కయూఁకువఁ బాఱఁదోలెను. మాఱుమాటాడక యాసరముంగైకొనెను. చెట్టిగారికిఁ గృతజ్ఞతావందనము లిడితినని మనవి చేయుమని నరేశముతోఁ జెప్పి వాఁకిలిమూసి లోనికరిగెను. ఇఁక నీపిట్ట దొరికినట్టేయని తలఁచి నరేశ మీశుభవార్త సోదరునకుఁ దెలుప నేఁగెను.

నాఁటిరేయి జరుగు సభకు సుబ్బప్పలస్వామికి “ప్రొఫెసర్” అను బిరుదమునీయఁ బౌరులలో ముఖ్యులు కొందఱు నిశ్చ

యించుకొనిరి. కొందఱు చెట్టియార్లు తనికిని గంగాబాయికిని గాంచనపాత్రిల నొసంగ సమకట్టిరి. కావున నాఁటిప్రదర్శనము మిగుల దర్శనీయమై యుండెను. సాలయంతయుఁ జూపఱులతోఁ గిక్కిరిసిపోయెను. అప్పలసామి తనకుఁగల యను మానబాధ లోనడఁచుకొని, లేని యుత్సాహముం దెచ్చుకొని తానొనర్చు వింతసాముఁబనులెల్ల మనోహరలీలఁ గావించెను. అతఁడు కొందఱు యువకులతోఁ జేయుపనులు ముగిసిన తోడనే యప్పటి మైసూరు రాజ్యాధిపతులలో నొకఁడగు నొక మహామ్మదీయుఁడు పౌరుషకౌంకపై సామిప్లిం గొనియాడుచుఁ గొన్నిమాటలాడి యతనికి 'ప్రొఫెసర్' బిరుదము నొసంగెను. ఆబిరుదచిహ్నముగా నున్నయుద్యోగులలోఁ గొందఱి చేవ్రాల్లచే నొప్పునొక యోగ్యతా పత్త్రముకూడ నతనికిచ్చెను.

అవల దంపతులు కలసిచేయు సాముఁబనులు వచ్చెను. ఒక్కొక 'ఫీట్' నకును సభ్యులు జడివానవలెఁ జప్పట్లుం గురియించుచు వచ్చిరి. ఆవింతపనులన్నియు ముగిసిన తర్వాత వర్తకసంఘమువారు స్వర్ణపాత్రిలను బహుమానములుగా నిచ్చి యాదంపతుల గౌరవించిరి. భర్తతోఁ గలసి చేయు గరిడీల సమయమున గంగమ్మ గులాబీపూవు ధరించి, రంగస్థలమునకు రాలేదు. రామయ్యచెట్టి మనస్సు చివుక్కుమనెను. పదివేలవిలువగల రత్నాలదండయు వృథయేయగునా యని యతఁడు భయపడుచుండెను. అతనిమనస్సు మనస్సులో లేదు. గడియగడియ కావలికిఁబోయి వచ్చి కూర్చుండు

చుండెను. మీసములు దువ్వుచుఁ దల పంకించుచుండెను. అత్తరువాసనచే శోభించు జేబురుమాలు మాటిమాటికి బయటికిఁ దీసి వాసనఁజూచి జేబులోఁ బెట్టుకొనుచుండెను. తఱుచుగా జేబుగడియారముం దీసి గంటలెన్నియయ్యెనో యనిపరికించుచుండెను. అంతెకాని ప్రదర్శనాకౌశలమేమియుఁ బరిశీలింపఁడయ్యెను. అతనియాందోళనము గంగమ్మ కనిపట్టెను. మొదటిదాని కర్థము గ్రహింప లేకపోయెను. అవ్వల గులాబీపూవుమాట జ్ఞప్తికిరాఁగా, నతని మనోవైకల్యమునకు హేతువూహించెను.

పిమ్మట గంగాబాయి యొక్కతెయే కొన్ని 'ఫీట్సు' చేయవలసి యుండెను. ఆమె తనగదిలోకికేఁగి యందు బల్లపై నలంకరింపఁబడియున్న గులాబిపువ్వులలో నొకదాని నూడఁబెఱికి, దానిని వక్షోమధ్యంబున ధరించి రంగస్థలంబున కవతరించెను. ఆమెను జూచినతోడనే రామయ్య నటేశము గారులు కరతాళధ్వనులు చేసిరి. గొప్పవారు చప్పటులు గొట్టినప్పుడు మనమూరకుండరాదని యెంచి తక్కుంగల గతానుగతికులగు లోకులు కరతాళధ్వనులు గావించిరి. ఆమె యప్పుడు ధరించిన విలువవలువల చెలువముం గాంచి చెట్టియారులట్లు చప్పటులు గొట్టిరని జనులూహించిరి. గొప్పవారు చేయు ప్రతిస్వల్పకార్యమున కేదో మహత్తరార్థము గొలఁదివారు కల్పించి వారిననుసరించుట లోకసామాన్యమే కదా!

హరాయలుమీఁద నామె తీఁగపై నేకచక్రశకటమును బలువితముల నడిపించి యెల్లరమెప్పును గాంచి లోనికేఁగెను. అదియే యామెయొనర్చిన కడపటి బలవినోదప్రదర్శనము. ఆమె లోపలికేఁగుటఁ గాంచి చెట్టియారుసోదరులిరువు రావలికిఁ బోయిరి.

గంగాబాయి తవరహాస్యాగారములోనికేఁగి కాగితమును గలమును దీసికొని వేగముగా నొకకమ్మ యీక్రిందిరీతిని వ్రాసి భర్తయలంకారములుగల బల్లపై నుంచెను.

"అయ్యా! (మిమ్ముఁ బ్రాణనాథా యని పిలువఁజాలను.) మీకు నాయందున్న యనుమానము నన్నేకాక మిమ్ముఁగూడ సర్వకాలసర్వావస్థలయందును బీడించుచుండును. మనయిద్దఱిలో నెవ్వరో యొకరు తెగినఁ గాని యాపీడవదలదు. మీచెట్టఁబట్టి యెంతో సౌఖ్యము పొందఁగలననియు నెంతోగౌరవము గాంచఁగలననియుఁ దలఁచితిని. కాని నాతలఁపులన్నియు నాకాశహర్మ్యములయ్యెను. నేనిఁక మీదండ నుండఁజాల. ఎందేనిపోయెదను. నాకై మీరు వెదకవలదు. వెదకినను మీకునేను దొరకను. మరల నీశ్వరాదేశమగునేని యెప్పుడో యెక్కడో మనము కలసికొందుము గాక. మీకు సకలసుఖములొసఁగి దేవుఁ డాశీర్వదించుఁగాక.

ఇట్లు నిందితురాలు,

గంగాబాయి."

ఆజాబక్కడనుంచి యామె సర్కసుదుస్తులుసయితము విడువక త్వరితగతిని బాణిద్వారము కడకరిగి, యందుఁ దనకై యాత్రముతో నెదురుచూచుచున్న రామయ్యచెట్టిని గలసికొని, యచ్చటఁ దనకై ద్వారము తెఱువఁబడి నిలుపఁబడియున్న మోటారుబండినెక్కెను. ఒక్కక్షణములోనే కారుకదలెను. ఈలోపుననే యప్పలసామి తమగదిలోనికి వచ్చిచూడ గంగమ్మ గన్పట్టదయ్యె. విశేషించి యతనిబల్లపై నొకకమ్మ కాన్పించెను. దానిని బ్రచలితహస్తములతో విప్పి చదివెను. ఆతనిగుండెలో నొక్క పాషాణపాతమైనట్టు లయ్యెను. ఆమె యిప్పుడే యేఁగియుండఁబోలునని యూహించి పాణిద్వారము దగ్గఱకరిగి చూడ నప్పుడే సాగమొదలిడిన మోటారుబండియు నందు రంగస్థలాలంకారములతోనేయున్న గంగాబాయియు నామెచెంతనున్న మఱియొక వ్యక్తియు నతనికి గోచరించిరి. రామయ్యచెట్టి ముసుంగు వైచికొనియుంటచే నతని నానవాలు పట్టలేకపోయెను. ఆమోటారు సర్కసుశాలనుజుట్టి పెద్దబాటకు రావలెను. ఆరాక యొకింతతడవు పట్టునని యెంచి మనకథానాయకుఁడు దుస్తులుమార్చుకొనకుండఁగనే ప్రేక్షకులేఁగుదారిని బరువెత్తి వచ్చెను. అతని వైఖరిఁజూచి సర్కసు యజమానులు, ప్రేక్షకులు, నెల్లవా రాశ్చర్యపడిరి. కాని యతఁడు సింహద్వారముచెంతకుఁ బోయిచూడ, వాయువేగమున మోటారుబండి సాలదాఁటి పోవుచుండెను. అతఁ డందాసీనులై యున్నవారి నించుకంతయు గుర్తింపఁజాలకుండెను.

అతనియొడలు నిలువున నీరై యతఁడొక్కసారి కూలఁబడిపోయెను. ద్వారరక్షకులువచ్చి యతనింబట్టుకొని లేవనెత్తి లోనికిఁ గొనిపోయిరి. అతఁ డాఁడుదానికన్నను మిన్నగ నొకమూలఁ గూర్చుండి రోదనము చేయఁదొడంగెను. కారణమేమని యడుగ నతఁడెవ్వరికి మారుపల్కఁడయ్యె. యజమానులు గంగాబాయిని బిలిచి యడుగుదమన్న నామె కన్పట్టకుండెను. వారికిఁ బూర్వవృత్తాంత మేమియుఁ దెలియదు. నేమితలఁచుటకును బాలుపోకుండెను. ప్రేక్షకులలోఁ గొందఱు గోపదంపతుల ప్రదర్శనములందెక్కు డభిరుచిని సూచించుచు వారిని దఱుచుగా బహూకరించుచు వారిబసకెదుటనే తాము బస కుదుర్చుకొనియున్న చెట్టియార్ల వైఖరి కనిపట్టి యిప్పుడు జరిగినదెల్ల నూహింపఁగల్గిరి. చెట్టియార్లవలెనే గంగాబాయి మీఁదఁ గన్నువైచిన యువకులు కొందఱును నెవఁడో యామెను లంకించుకొని పోయెనని గ్రహింపఁగలిగిరి. ఆనోట నానోట నీవార్త ప్రేక్షకులలో నెల్ల వ్యాపించెను. వారినుండి విన్న సర్కసుయజమానులును నివ్వెఱపడి చూచుచుండిరి.

సర్కసు నిలిపివేయఁబడెను. జరిగిన వృత్తాంతముం గూర్చి పౌరులు పలుతెఱంగులఁ జెప్పికొనుచు బసలకేఁగిరి. సకలవిషయాన్వేషణ తత్పరులు కొందఱందేయుండి సర్కసు వారి నేవేవో ప్రశ్నలువైచుచుండ, శంభులింగముపిళ్లగా రీవలికివచ్చి వారికేదో సమాధానముచెప్పి వారిని వదల్చుకొనిరి. దుఃఖప్రవాహము కొంత యాఁగినతర్వాత నప్పలసామి

తనయుపస్థను యజమానులకు నివేదించెను. „అయ్యలారా! పట్టణజీవన మెట్టిచెట్టలం బట్టించునో చూచితిరా?” యని యతఁడనెను. తెల్లవాఱువఱకెవ్వరును గన్మూయ కుండిరి. వెలుఁగు రాఁగానే యెవరియిండ్లకు వారేఁగిరి. శంభులింగము పిల్ల యప్పలసామిని దీసికొని తనగృహమున కరిగెను.

---

౧౨ నూత్నజీవనము.

రామయ్యచెట్టి గంగాబాయిని దీసికొని పల్లవరమునకుఁ బోయెను. పల్లవరము చెన్నపురికి సమీపమందున్న చిన్నపట్టణము. అది సముద్రముకన్న నించుక యున్నతస్థలమున నుండి వినిర్మలమైనగాలితో నుండుటచేత క్షయాది రోగపీడితు లచ్చటికిఁబోయి వైద్యము చేయించుకొందురు. అదిగాక యందుఁ దెల్లవారివి కొన్ని హైందవులవి కొన్ని సుందరమందిరములు గలవు. వానిలో మనరామయ్యచెట్టికి 'రతివిలాస' మనఁబడు సుందరమందిర మొఁడుగలదు. అపరమన్మథుఁడగు రామయ్య రతీదేవ్యవతారము లనఁదగు నవయువతీరత్నములతోఁగూడి యిందే కొన్నిదినము లుండుచుండును. ఇప్పుడతనిపాలిట రెండవరతి యనఁబరగిన మనకథానాయికతో నతఁడందే విడిసెను.

ఆభవనము సింగారంపుఁబోత్రివని చెప్పఁదగును. దాని చుట్టును విశాలమగు సుందరారామము గలదు. అందు ముందుగాఁ గొన్ని పలురకములగు పూలమొక్కలు గలవు. కొన్ని

కుసుమవిరహితములై చిత్రవర్ణ శోభిత పత్త్రములతోఁ బ్రకాశించునవై మట్టికుండ్లయం దమర్పఁబడియున్న పశ్చిమదేశంపు మొక్కలు గలవు. అవియెల్ల సంతస్తులుగ సమరింపఁబడియుండెను. శైవాలజాతిలోఁ జేరిన కొన్ని చిట్టిమొలకలు 'భూలోకస్వర్గమునకు స్వాగత' మను నర్థమిచ్చు నాంగ్లపదామ్నాయమువలె నాఁటఁబడియుండెను. సింహద్వారమునుండి భవసముద్రాఁకఁ దిన్నని బాటయు దానికిరుప్రక్కల సమోన్నతములగు తరురాజములును గలవు. పుష్పవనమునందుఁ జొచ్చుటకుఁ జిలుక బాటలును, నందు విశ్రమించుటకుఁ జంద్రకాంత శిలావేదికలును గలవు. మందిరమునకు వెనుకటితట్టున వివిధఫలవృక్షములు బారులుతీర్చి నాఁటఁబడియుండెను. అందును విశ్రామవేదికలును వానిపై లతాచ్ఛాదనములును బెక్కులు నిర్మింపఁబడి యుండెను.

భవనమునందలి గోడలన్నియు క్షీరోపలములచేఁ గూర్పఁబడెను. నేలరంగురంగుల స్నిగ్ధములచే నలంకరింపఁబడెను. ఇంటికప్పునకు వేసిన బల్లకూర్పు, దానియందుఁ జేయఁబడిన నగిషీపనులు మిగులఁజోద్యములుగ నుండెను. ఆమందిరమందు నిలుపఁబడియున్న పర్యంకములు, తల్పములు, చిత్రవిచిత్రాసనములు, మున్నగు వస్తుజాలమంతయుఁ జాలవిలువగలదై కన్నులకింపగు కాంతులఁ గ్రిక్కుచుండెను. సౌందర్యము, లావణ్యము, విలాసము, మొదలగునవెల్ల ముద్దగాఁజేసి

యిందుంచిరేమో యనునట్టి శృంగారముతోఁ దన్మందిర ముండెను.

గంగాబాయికిఁ దనచేయందిచ్చి రామయ్య మోటారు నుండి దింపెను. చేసినది మహాదోషకార్య మగుటచేతను, సత్కృత్యములకామె యింతకుముందలవడి యుండకపోవుట చేతను, నామె తనులత కంపింప శకటమవరోహించి ప్రియుఁడు దారిఁజూప లోనికేఁగెను. హృదయావేగము క్రిమక్రమముగాఁ బెంపగుటచేత నామె యొక కురిచీలోఁ గూలఁబడి వెక్కి వెక్కి యేడువసాగెను. "గంగాబాయి! నేను నీకై సర్వము ధారపోయుచుండ నీకేల యీదుఃఖము? ఈరతీవిలాసము నీది. నేను నీదాసుఁడను. నీవెట్టి యపురూపవస్తువుఁ గోరినను నుత్తరక్షణమున నీకుఁ దెచ్చియిచ్చుటకు దాసదాసీజనులను బెక్కండ్రను నియమించియున్నాను. నీవింకను ఫాలాక్షుఁడైన నిన్నుఁ గనుఁగొనలేఁడు. నీవుబయటికిఁ బోవనుంకింతువేని యొరులకంటఁ బడకుండ 'ఘోషాకార్' లో నిన్నుఁ గొనిపోవు నేర్పాటులు గావించియున్నాను. నీమగఁడుగాని యతని మిత్రులుగాని నిన్నన్వేషింపయత్నించినను లాభముండదు. కొంతకాలమిట్లు రహస్యముగా నుందువేని, పిమ్మట నీవు బాహాటముగా బయటికి రావచ్చును. ఒకవేళ నితరులు నిన్నుఁ జూచినను నీకేమిభయము? 'నాయిష్టము. నేనుజెట్టిగారిని వరించి వచ్చితి' ననుము. ప్రకృతమునమాత్రము గుప్తజీవన మొనర్పు" మని యామెను సమీపించి తన చేరుమాలుతో

నామె కన్నీటిని దుడిచి యామె నక్కునఁజేర్చి ముద్దాడి లాలించెను. ఈమాటలచేతను, లాలనములచేతను, మరల నామె పశ్చాత్తాపము పలాయనమొందెను. మనస్సు కుదురుపఱుచుకొనెను. నూత్న ధవునివంక సానురాగముగ వీక్షించెను. అతఁడు మరలఁ జుంబనమొసర్చి బుజ్జగింపఁగా వానికిఁ బూర్తిగా వశమై పోయెను.

నాఁటఁగోలె నామె యందే నివసించుచు రామయ్యతోఁ గాఁపురము చేయుచుండెను. రామయ్య తా నేయపరాధ మెఱుఁగనివానివలె నటించుటకు మఱునాఁడు కొంతసేపు వై. యమ్. సీ. యే భవనములోనికివచ్చి కూరుచుండి సోదరునితో నేదోప్రసంగము జరపి యేఁగెను. ఆనాఁ డప్పలసామి బసకు రానేలేదు. ఆతఁడా సాయంకాలమున 'కాస్మోపోలిటన్ క్లబ్బు' లో రామయ్యను గలసికొనెను. రామయ్యను జూచిన తోడనే సభ్యులలో గుసగుసలు బయలువెడలెను. కాని యతఁడెప్పటివలెనే యుండెను. అప్పలసామి కొంతసేపు రామయ్యవంకఁ గోరచూపులుచూచి, యవల ,,నయ్యా! మీతోఁ గొంతమాటాడవలెను. అవకాశమిత్తురా?" యని యడిగెను. రామయ్య ప్రహర్ష సూచకవదనముతో, ,,ప్రొఫెసర్! మీకవకాశమీయనా? ఏందువిషయమై నాతో మాటాడఁ గోరుచున్నారు? ఎప్పుడు? ఎక్కడ?" అని యాత్రముతో నడిగెను. వారు సంభాషించుకొనుట చూచి మరల మర్మరధ్వనులు బయలుదేఱినవి. రహస్యమనిచెప్పి సామిపిల్ల వాని గొంతు

పిసికి చంపుదుని యొకరును, దన యనుమానముఁ దీర్చుకొను టకు సంభాషించును గాఁబోలునని కొందఱును, భార్యను వాని కప్పగించి సిగ్గులేక యింకను వానితోఁ బ్రసంగమా యని కొందఱును, ఆగంగాబాయి నెత్తుకొనిపోయినవాఁడు రామ య్యకాఁడు కాఁబోలునని కొందఱును, బలువురు పలుతెఱం గుల భాషింపఁ దొడఁగిరి. రామయ్య యప్పలసామిని దన మోటారుబండిలోనికి రమ్మని పిలిచెను. ఇరువురును గలసి సముద్రపుటొడ్డునకుఁ బోయిరి. అతని వెనువెంటనే కొందఱు జెట్టికాండ్రతో నరేశము మఱియొక కారెక్కి బయలుదేఱె ను. వారొకచోట నాఁగి యిట్లు ప్రసంగింప మొదలుపెట్టిరి.

అప్ప—అయ్యా! నిన్నటిరాత్రి జరిగిన ఘోరకార్య ముంగూర్చి వింటిరిగదా?

రామ—విన్నాను. మిగులదుఃఖించితిని. నేఁటియుదయ మున నావ్యవహారములు సవరించుకొను నిమిత్తము నరేశము పుచ్చుకొన్న వై. యమ్. సి. యే భవనాగారములోనికి వచ్చి కొంతతడవు గూర్చుంటిని. అప్పుడు మీబసకుఁ దాళ ము వైచియుండెను. అదేలయని యచ్చటివారినడుగ వారా వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పిరి.

అప్ప—నిన్నటి సర్కసునకుఁ దమరు రాలేదా?

రామ—(అనుమానించుచు) వచ్చితిని. కాని చివర దాఁక నుండలేదు. నిద్దురవచ్చినట్లైనందున ముందుగనే బసకుఁ బోయి తిని.

అప్ప—తమకుఁ గోపమువచ్చునేమో యని శంకించుచున్నాను. అయినను జెప్పెదవినుఁడు. నాభార్యగుణము చెడఁదీసినవాఁడు మీసోదరుఁడగు నటేశము చెట్టియే. లోకులందఱును దామే వానిని బురికొల్పి యిట్టి ఘోరకార్యము లెన్నియో చేయించుచుంటిరనియు నిన్నటి దుర్నీతికూడఁ దమదే యనియుఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. మీరే యాదుష్టకార్యమొనర్చినను, మిమ్ము నే నేమియుఁ జేయఁబూనలేను. కాని, మీవంటి వారికట్టిది తగదని మాత్రము మనవి చేయఁదలఁచుకొని మిమ్ము నిటకు రావించితిని.

రామ—సామిపిళ్ళా! మీరు చాలఁ బొరపాటు పడుచున్నారు. మాగుణము మీరుగాని లోకులుగాని కనిపట్టి యుండలేదు. లోకులు కాకులు. వారాడుమాటలకు మేముత్తరవాదులము గాము. మిమ్మెంతగాఁ గొండాడుచు మీదంపతుల నన్నివిధముల బహూకరించిన మేము, మీ కెగ్గు దలఁతుమా? అదివట్టిమాట. ఈపురమున దుష్టులెందఱో కలరు. వారిలో నెవ్వరీపని చేసిరో కనుఁగొనవలసి యున్నది. నేను నా మిత్రులతో మీకు సర్వవిధముల సాయపడెదను. రామ రామ! ఎంతమాటాడితిరి! నేనా? ఇట్టి పనిచేయుటా? నాభార్యలేదా? ఆమె నొరులు గొనిపోయినచో నాకెంత కష్టముగా నేనుందునో నెఱుఁగనా? అమ్మతోడు. నేనెట్టి పాపకార్యమును జేసి యెఱుఁగను.

అప్ప—(నొచ్చుకొని) అయ్యా! అటులేని క్షమిం పుఁడు. నే నీవియోగదుఃఖమును శాంతచిత్తముతో ననుభవిం తును. పూర్వజన్మమున నే నేదంపతులనో విడఁదీసితిని. ఇప్పు డు దానికిఁ బ్రతిఫల మనుభవింపక తప్పదు. నా గృహమం దలి యీదుశ్చరిత మొరులతోఁ జెప్పికొనుటయుఁ దగదు. నే నీపుడికి నీవియోగదుఃఖ మనుభవించుటకే వచ్చితిని. (అని కంటఁ దడిపెట్టెను.)

రామయ్య యాఱితేరిన దుష్టుఁడు. వానికేమియు జాలి కలుగలేదు. అప్పలసామి భుజముమీఁదఁ దట్టుచు లేవనెత్తి మరల నతనిని బండిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని యతఁడు బ యలుదేఱి దారిలో సామిపిళ్ళను వానిబసకడ విడిచి తాను మిత్రబృందముతోఁ గూడి పల్లవరమునకుఁ బోయెను.

అప్పలసామి నాల్గుదినములవఱకు బయటికిరాకుండ నింటిలోనే కూర్చుండి దుఃఖించుచుండెను. సర్కసుకంపెనీ వారు సామిపిళ్ళకేకాక తమకుఁగూడ గొప్పనష్టము సంభవిం చినదని చెప్పి యతనిని బలువిధముల నూరార్చి, మఱియొక స్త్రీ కంగా బాయిస్థానముగోఁ బనిచేయుటకు దొరకునేమో యని ప్రయత్నము చేయుచుండిరి. ఈపని జరిగినతరువాత నొకనెలదాఁక సర్కసే పడలేదు. సామిపిళ్ళకు మునుపటి చుఱు కుఁదనమే పోయెను. పిచ్చివానివలె నతఁడు కనఁబడుచుండె. అతఁడింతకుమున్ను సంపాదించుకొన్న మొత్తమెదువేలుగలదు. దానినతఁడు 'బ్యాంకు'లో వేసికొని యుండెను. అతఁడు ప్రతి

దిన మొకింతసేపు 'క్లబ్బు' లోనికిఁబోయి యచట నొక్కఁడును సందడిపుటొడ్డునఁ గూరుచుండి యేదో తలపోయుచుండెను.

ఒకనెల యైనతర్వాత మరల సర్కసు మొదలుపెట్టిరి. కాని సామిపిళ్ళకు మునుపటిసొగసు లేదు. అతఁడు 'ఫీట్సు' చేసినపుడు జనుల కరతాళధ్వను లంతగా లేవు. అతనిని జూచి సర్కసునకువచ్చువారు లెక్కకుఁ దక్కువగా నుండిరి. సర్కసువా రతనిపై ఖరిఁజూచి యించుక విసుగుకొన నారంభించిరి. అతనికిఁగూడ నాసేవ మిగుల భారముగాఁ దోఁచుచుండెను.

ఇట్లుండ స్టార్ సర్కసు కంపెనీవారు నిజాము రాష్ట్రమునకుఁబోయి కొన్నియాట లాడఁ దలఁచినట్లు సామిపిళ్ళకుఁ దెలియవచ్చెను. స్థలము మార్చుటచేఁ గొంతమనశ్శాంతి గలుగునని సామిపిళ్ళ యూహించి మొదట సంతోషించెను. కాని మరల దీర్ఘముగా నాలోచింపఁగాఁ దనప్రియురాలు తాను బరస్థలముననున్న దొరకుట యసంభవమనియు, నిందే యున్న నేనాఁటికేని లభింపవచ్చుననియు నతఁడూహించి, తాను హైదరాబాదునకుఁ బ్రయాణము కాఁజాలనని యజమానుల కెఱింగించెను. వారు రాకతప్పదని నిర్బంధ పెట్టిరి. అప్పలసామి యెంతకును సమ్మతింపక, తుదకు వారితో వాగ్వాదముకూడఁ గొంతసలిపి తనయుద్యోగమును వదలుకొనెను.

తమిళులు కేవల స్వార్థపరులు. తమ కుపయోగించు నంతవఱకే చేతనాచేతనపదార్థములపట్ల వారాదరముఁ జూపు

దురు, కాని యవలఁజూపరు. ఆపత్తులో నున్నవారిని జూచి జాలిపడి యాశ్రయమిచ్చువారు వారిలో స్వల్పసంఖ్యాకులు మాత్రమేయుందురు. ధనమే పావనముగాఁ దలఁచిచరింతురు. తమ కంతకీర్తిఁదెచ్చి, ధనముం గూర్చియున్న సామిపిళ్ళ, ప్రకృత మేకారణముచేతనైన వారినీవయుం దించుక యౌదాసీన్యము వహించినంతమాత్రమున, వారారీతి నతనిఁ జెందనాడుట తగదు. కాని యది వారిలోపముగాదు. ఆలోపము వారి సంఘమందే గలదు. మనపిళ్ళ వై. యమ్. సి. యే. నుండి (ఆంధ్రభవన్'అనఁబడు పూఁటకూళ్ళయింటికి బసు మార్చి యందే భుజించుచుఁ బ్రతిసాయంకాలమున క్లబ్బునకు మాత్రము పోవుచుఁ గాలక్షేపము చేయుచుండెను.

---

౧౩ ఆర్తరక్షణము.

గంగాబాయి యఖండవైభవ మనుభవించుచు రామయ్యచెట్టితోఁ గాఁపురము చేయుచుండెను. మొదటఁ గొన్నినాళ్ళామె కప్పలసామి కెట్టికష్టములు వచ్చియుండునో యనుజాలియుఁ దనదుర్నీతికి లోకులెట్లు నిందింతురోయను సంకోచమును, బాధగల్గించినను, గ్రమముగా నామె కాభావములన్నియుఁ దానుబొందు నపూర్వసౌఖ్య స్వాతంత్ర్యములవలన మాఱిపోవుచుండెను. ప్రతిమానవునకును గల వ్యక్తిస్వాతంత్ర్యము తనకును గలదనియుఁ బురుషుఁడు తనకిష్టములేని

స్త్రీ నేరీతి విసర్జించునో యట్లే స్త్రీయుఁ దనకిష్టములేని పురుషుని విసర్జింప వచ్చుననియు, భూమిపై జన్మమెత్తినందునకు సార్థకతసౌఖ్య మొందుటగాని బానిసయై నికృష్టత యనుభవించుట గాదనియు నామె నేర్చుకొని యప్పలసామి విషయమైన చింత నానాఁట విడిచిపెట్టెను.

ఉదయమున గంగమ్మ లేచుసరికిఁ బైఁడిపాత్రలో నిర్మలోదక మందిచ్చునదియొకతె, పండ్లుదోముకొనుటకుఁ గుంచెయుఁ బండ్లపొడియుఁ జేతికిచ్చునది యొకతె, కూర్చుండుటకాసనమమర్చునది యొకతె, తలకుఁ బరిమళింపుఁ దైలము నిచ్చునది యొకతె, స్నానమునకు నీళ్ళిచ్చి యొడలుసబ్బుతోఁ దోమి తడియార్చునది యొకతె, కట్టుటకు మేల్దుకూలముల నొసంగునది యింకొకతె, కాఫీమొదలగు నాహారవస్తువుల నిచ్చునది వేఱొకతె, ఇట్టులెందఱో సేవకురాండ్రామెను సర్వదా సేవించుచుందురు. భోజనమునం దామెకుఁ బ్రీతిదిన మెన్నియో యపూర్వ భక్ష్య విశేషములఁ దయారుచేసి బంగారు పళ్ళెరములం బెట్టి యిత్తురు. ఆమె నూత్నధవునితో నున్నపుడు తప్ప నితరసమయములం దెల్ల నామెకడిగప్రత్తై వర్తించు దాసీజనములు పెక్కండ్రుందురు. సాయంకాలమునం దామెచేటికలతోఁ దద్భవనావరణమునందే నిర్మింపఁబడియున్న 'బాడ్మింటన్' 'టెన్నిస్' మొదలగు నాటలు కొంత తడవాడి యువల 'ఘూసాకా' రెక్కి వారిధితీరమునకు 'షికారు'గాఁ బో

వును. ఆమె మేనునిండ రత్నాభరణములే; యామె కట్టుబట్ట లన్నియు బంగారు జరీతో నిండినవే!

ఈరీతిగా గంగాబాయి యొక మహారాజ్ఞివలె ననంతైశ్వర్య మనుభవించు చుండుటచేఁ దాను మొగటదైనసాక్షిగాఁ బెండ్లియాడిన మగనిమాటగాని, కని పెంచి పెద్దదానినిగాఁ జేసిన తల్లిమాటగాని యామె స్మృతికిరాకుండెను. భాగ్యదేవత నిముసములో నెట్టివారి కన్నులైనఁ గప్పివేయునుగదా?

రామయ్యచెట్టితోఁ గాఁపురము చేయుటకు మొదలిడిన యొకయేఁడాదికి గంగాబాయి కొక కూఁతురుపుట్టెను. గంగమ్మ గర్భవతియై యున్నప్పుడు రామయ్య యనేకవిధములైన నూడిద లామెకుఁ గొని తెచ్చి యిచ్చుచుండువాఁడు. ఏడవమాసమునఁ దమిళాంధ్ర దేశాచారములనుబట్టి చేయు సీమంతోత్సవ మత్యుత్సాహముతోఁ జేయించినాఁడు పురిటికిఁ బ్రసిద్ధివహించిన యాంగ్లేయ వైద్యురాండ్రను బిలిపించి చికిత్సఁ జేయించినాఁడు. బిడ్డపుట్టిన తర్వాతఁ దల్లిబిడ్డల కేలోపమును రానీక కాపాడినాఁడు. జాతకర్మాదికముల నత్యంత వైభవముతో నడిపించినాఁడు. బిడ్డకు ముద్దుముచ్చటల నెన్నివిధములనో తీర్పించినాఁడు. శిశురక్షణమునందుఁ గ్రిమశిక్షనొందిన దాదుల నెందఱినో తనశిశువును బెంచుటకై నియమించియున్నాఁడు ఆబాలిక కొఱకు రకరకముల దుస్తులు, తొడుపుబంట్లు, అలంకారములు, ఆహారపదార్థములు, ఆటవస్తువులు, మున్నగునవి తెప్పించినాఁడు. మూఁడవనెల ముద్దకుడుములనియు,

నాఁడవనెలయరిసెలనియుఁ, దొమ్మిదిపనెలతోఁటవిందులనియుఁ బండ్రెండవనెల పంక్తిభోజనములనియుఁ, బేరులఁబెట్టి యెన్నెన్నో పిండివంటలతో మిత్రబృందమునకు విందులు సలిపించినాఁడు.

ఇట్టులా నూత్నదంపతులు రతీమన్మథులవలె, రంభానలకూబరులవలె, నూర్వశీపురూరవులవలె, వసంతవిలాసముతో, నత్యంతప్రేమతో, మహానందముతో రెండువసంతములు గడపిరి. వారిబిడ్డకు మొదటియేఁడు నిండఁగానే వారు వర్ధంత్యుత్సవమని పేరుపెట్టి 'కాస్మాపోలిటన్‌క్లబ్బు' సభ్యులనెల్లఁ దోఁటవిందునకుఁ బిలిచిరి. దానికెల్లరును వచ్చిరి గాని యప్పలసామి రాలేదు. అతఁడేయుత్సవములోనుం బాల్గొనుట మానెను.

అప్పలసామి ఆంధ్రభవనములో 'గాఫీ' భోజనము, మున్నగునవి గావించుచు, మధ్యాహ్నము మూఁడుగంటలకే క్లబ్బునకుఁ బోయి యేదోయొక క్రీడలోఁ బ్రవేశించి ప్రొద్దు క్రుంకువఱకు నాడి యవలఁ గడలియొడ్డునకుఁ బోయి చల్ల గాలిననుభవించి యెనిమిదిగంటలకిలుసేరును. తఱుచుగా క్లబ్బులో నేవియో విందులు వచ్చుచుండును. వానిలో నొక్కదానియందును సహితము పాల్గొనకుండెను. వానికి నేఁటికిని దన భార్య రామయ్యకొద్దనే యున్నదనిగాని, యొకస్త్రీశిశువును గన్నదని గాని తెలియదు. నానాఁట వాని కామెయెడ

నాసయుఁదగ్గుచుండెను. ఎప్పుడేని కనఁబడదా యని యతఁడూ
హించు నూహాలన్నియు వట్టివగుచుండెను.

గంగమ్మశిశువునకు శకుంతలయని పేరిడిరి. ఒకనాఁడు
బిడ్డకు సుమారు పదునెన్మిది మాసముల యీడు వచ్చినప్పు
డు, రామయ్య ప్రియురాలితోను బిడ్డతోను బిడ్డదాదితోను
బట్టణములో 'వైట్వైడ్లాఁపి. ఆర్, అండ్ సన్సు, అనుసం
గళ్ళలోఁ గొన్నివస్తువులు కొనుటకును, అనియుండవలెను.
'డియాంజలిస్,లోఁ గొందఱుమిత్రులతోఁ గూడి యల్పాహార
ములు పుచ్చుకొనుటకును బయలుదేఱిరి. వారు కొనఁదగిన
వస్తువులు కొనుచుండఁ బిడ్డపోరుపెట్ట నారంభించెను. దాని
నూరార్చుటకు వారొక వింతత్రోపుడు బండిని గొనియిచ్చి
దానియం దాశిశువును గూర్చుండఁబెట్టి యొకగంటదాఁక
నందందుఁద్రిప్పి తీసికొనిరమ్మని దాదితోఁ జెప్పి, తాముకావ
లయునవెల్లఁగొని 'హోటల్' లోనికి విందుఁ గుడువఁ
బోయిరి.

ఈలోపున దాది బిడ్డబండి త్రోసికొని 'మౌంట్రోడ్'
లో నొకప్రక్కగాఁ బోవుచుఁ గొంతదవ్వేఁగి 'స్పెన్సరు'
వారి యంగడికి దగ్గఱనుండు వంతెనకడఁ దనప్రియుఁ డొకఁడు
కనఁబడఁగా, బిడ్డను బండినుండి క్రిందికిదించి, యొక చెండు
చేతికిచ్చి యాడుకొమ్మని చెప్పి, తానును దనప్రియుఁడును సమీ
పముననే నిలిచి, సరసాలాపము లాడుకొనుచుండిరి. వారావే
దుకమాటలలో లోకమే మఱచియుండిరి. బిడ్డ బంతిని దొర
లించుకొనుచు దవ్వేఁగియుంటయు వారు గ్రహింపకుండిరి.

ఆబంతి వంతెన కొకప్రక్క నడుగుననున్న యినుపకమ్ములకు నడుమఁ బడినది. శిశువు నిలువుఁ గమ్ములలోనుండి తూఁటి యడుగునఁ బడియున్న కందుకము నందికొన యత్నించుచుఁ గాలుజాఱి క్రిందిప్రవాహములోఁ బడిపోవుచుండెను. కాని యది తొడుగుకొన్న చొక్కా,యందొక యినుపకొమ్మునకుఁ దగులుకొనుటచే, నది క్రిందికి వ్రేలాడుచుఁ గారు కారున నేడ్చుచుండెను. పిల్లయవస్థ కొంచెమేని దాదిగాని దాని యుపనాయకుఁడుగాని యెఱుంగకుండిరి. బిడ్డ విలవిలఁ దన్నుకొనుటలోఁ జొక్కా యంతకంతకుఁ జినుఁగుచున్నది. దానిని బోవువారెందఱో యాశిశువును జూచి గుంపుగూడి చూచుచుండిరి. కాని యొక్కరును సాహసించి దానిని రక్షింపరైరి. క్రింది ప్రవాహముఁజూడ నగాధజలమయమై యున్నది. బిడ్డను గాపాడఁజూచినఁ దమప్రాణముకూడఁ గోల్పోవలసి వచ్చునేమో యని వారిభయము. ఇట్టులుండ నాదారిని మనయప్పలసామి పోవుచుండెను. అతఁడాగుంపును జూచి యందేమున్నదో కనుఁగొనఁ బోయెను. ఆపదయందున్న బిడ్డనుజూచి యు_త్తరక్షణముననే ప్రవాహములో దుమికి యీఁదుచు బిడ్డ వ్రేలాడుచున్న వంతెనకంబము కడకు వచ్చి, కంబముపైకిఁ జేతులతో నెగఁబ్రాకి, యొకక్షణములోఁ బడిపోనున్న బిడ్డను పైకిఁదీసి, వినోదముఁ జూచుచు నిలిచియున్న వారిలో నొకని కందిచ్చి, తాను మరల సురక్షితముగా నీఁది బయటికి వచ్చెను. ఇంతలో దాదియు నెత్తియు నోరును గొట్టుకొనుచు వచ్చి, మృ

త్స్యముఖఁబునుండి వెలువడిన బిడ్డనెత్తుకొని లాలించి దాని ప్రాణముం గాపాడిన యాపురుషునిఁ గొనియాడి, దానిని దల్లిదండ్రులయొద్దకుఁ గొనిపోయి యప్పగించి, జరగిన కథయంతయుఁ జెప్పెను. వారును దాము లేచిన వేళ మంచిదగుటచే నాపత్తునుండి వెలువడి తమబిడ్డ తమకు దక్కినదని సంతోషించుచుఁ దమ శిశువునకుఁ బ్రాణదానముచేసిన యపూర్వపురుషుని వేనోళ్లఁ బొగడుచు నింటికేఁగిరి.

ఆర్తసంరక్షకుఁడగు నప్పలసామి నెవ్వరును గుర్తింపలేదు. అతఁ డాంతరంగికదుఃఖముచేఁ గుంగి కృశించిపోయియుండెను. అతఁడును దానొక సత్కార్యమును నాఁడు చేయఁగల్గితిని గదా యని సంతసించుచుఁ దనదారిని బోయెను. కాని యతఁడా బిడ్డ యెవరిబిడ్డయో యరయనేలేదు. రక్షణోద్దేశము గలవారికి రక్షించుటే ప్రధానముగాని యితరవిషయములారయఁ బనిలేదు. ఆర్తియందున్నవారు శత్రువులైనను మిత్రులైనను వారికొక్కరూపే. అట్టి యకారణకారుణ్యము గల యార్తత్రాణపరాయణులు తమనామరూపములు గోప్యములుగా నుంతురు. అప్పలసామిని ,,నీపేరెవరు? మాబిడ్డను గాపాడినందులకు నీకుఁ దగిన బహుమాన మిప్పింతును. నీవేవీధినుందు"వని దాది యడిగినప్పు డతఁడు ,,నేనెవఁడనైననేమి? ఒకమానుష్యుఁడను నోరెఱుఁగని కూనయొకటి యాపద నొందుచున్నది. దానిని గాపాడ యత్నించుట మానవమాత్రునికెల్లఁ గర్తవ్యమే. కావున నాకును గర్తవ్యమే యైనది. నాథ

ర్మము నేను నెఱపితిని. ఇందుఁ గొనియాడఁదగినదేదియులేదని నాకేమియుఁ బ్రత్యుపకారము వలదు." అనిపలికి తనదారిం దానుబోయెను.

ఆహా! యట్టి సౌశీల్యముగల పురుషపుంగవుని వీడి కేవల బాహ్యాడంబర పరుఁడగు నొకధనికుని మాయలకులోనై గంగాబాయి తనకుఁ దనజాతికిఁ దుడిచివేయరాని మచ్చఁ దెచ్చినదిగదా! ఆతని తత్త్వమే యామెకు బోధపడియున్న, నట్టి మాయా వాగురలలోఁ బడకపోవునుగదా!

---

౧౪ తోఁటవిందు

—(౦)—

గంగాబాయి కూఁతురు మృత్యుదేవతవాతఁ బడక తప్పింపఁబడుటచేత మరల జన్మించినదని భావించి తలిదండ్రులు గొప్పయుత్సవముం జేయ సమకట్టిరి. దేవాలయములలోఁ బూజాభిషేకములు గావించిరి. బీదలకన్నదానము చేసిరి. మిత్రులకు బంధువులకు గొప్పతోఁటవిందొకటి చేయఁ దలఁచి పట్టణమంతయు నాహ్వానపత్రికలతో నింపివైచిరి. కాస్మాపోలిటన్ క్లబ్బు సభ్యులతోఁబాటు మనయప్పలసామికిని నాహ్వానమందెను. ఈవిందు గొప్పదగుటచే నిదివఱకు దేనికిని బోవకున్నను దీనికైనఁ బోయి కన్నులవేఁడుకయైనఁ దీర్చికొందమని తలఁచి యప్పలసామి పోవ నిశ్చయించుకొనెను. ఆవిందును నడపువాఁడు తన్నుమోసముఁ జేసినవాఁ

డనికాని, యావిందు తన్నుఁద్రోసిపుచ్చి యొరునితోఁ గాఁపురముఁజేసి కన్న తన యిల్లాలిబిడ్డకై యనిగాని యతఁడెఱుఁగఁడు.

విందు పూనమల్లి బాటమీఁదనున్న 'రామానంద విలాస' మను భవనమందలి పుష్పవనములోఁ జేయఁ బడుచుండెను. ఆవనములోఁ జెట్టుచెట్టునకు నమర్పఁబడియున్న విద్యుచ్ఛక్తిచోదకతంత్రులచే దీపములు వెల్గింపఁబడెను. కొన్ని గోళాకారముగను, మఱికొన్ని చతురస్రముగాను, వేఱొకకొన్నియష్టభుజ పీఠాకృతిగను గురిచీలు నిలుపఁబడి ప్రత్యాసనసమూహమధ్యమందు నొక్కొక్కరకము మేజా బల్ల యుంపఁబడెను. ఒక్కొక కురిచీకెదుట బల్లమీఁద నెన్నియో వెండిపళ్ళెరములు, పాత్రములు, వివిధ రుచ్యాహార వస్తువులతో నింపఁబడినవి పెట్టఁబడి యుండెను. చలువ ముసుఁగులఁ గట్టి మూర్తీభవించిన నిర్మలదేవతలనఁదగి యున్న వారెందఱో వడ్డనచేయుటకు సిద్ధముగానుండిరి. అందు హైందవులలో శాకాహారులెల్ల నొక్కప్రక్కను, దొరలును మాంస భక్షకులగు నితరహైందవులును, వేఱొకప్రక్కను నాసీనులై యుండిరి. తత్రత్యఘనులసంఘములో శాసననిర్మాణసభా సభ్యుఁడగు నొక పాశ్చాత్యుఁడు నాఁటిసమావేశమున కధ్యక్షుఁడుగ నెన్నుకొనఁబడెను.

సాయంకాల మాఱుగంటల కందఱాసీనులయిరి. అధ్యక్షులు లేచి రామయ్యచెట్టిని గూర్చియు నతని యాదా

ర్యవిశేషముం గూర్చియు, నతని బిడ్డకుఁ గల్గినయాపత్తును గుఱించియు, దాని నొకమహాశయుఁడు తప్పించుటను గూర్చియు, నాంగ్లమున నుపన్యసించి తదుత్సవాగత సభ్యులపక్షమున రామయ్యకుఁ గృతజ్ఞతావందనములర్పించుచు విందుం బ్రారంభింపఁజేసెను. నందనవనములోఁ గూర్చుండి యమృతాహార మాహరించు దేవతానిచయములం బోలియున్న యా సభ్యులెల్ల విందుఁ గుడువనారంభించిరి. మనోహరమైన గీతములను 'గ్రామోఫోను' బాడుచుండఁ, బైనుండి 'ఎలక్ట్రిక్ పంకాలు' చల్లని తెమ్మెరలను వీచుచుండ, నతి రుచ్యపదార్థముల భక్షించుచు విందు లమందానందమందిరి. దొరలు మున్నగువారు పుష్టిదాయకములై తమోగుణవర్ధకములగు మాంసంపువస్తువులు సారాయములు మొదలగునవి గైకొని యొడలుమఱచి నేలం బొరలఁదొడంగిరి. రెండవపక్కఁ గూరుచుండి యెట్టి యాహారముం గైకొనక కేవలవినోదము కొఱకే వచ్చియున్న మనయప్పలసామి యాతీరుం గాంచి యచ్చెరువొందుచుండెను.

విందు ముగియుటకు ముందు రామయ్య లేచి వచ్చిన వారికెల్ల వందనములర్పించి తనబిడ్డక్షేమమునకై దైవముం బ్రార్థింపుఁడని యందఱ నర్థించెను. అతని యుపన్యాసములో నిట్టులకూడ వచించె. “నాకూతు ప్రాణములు కాపాడిన యాపురుషపుంగవుఁ డెవ్వఁడో తెలియరాకున్నది. అతని యాకారముఁజూడ ఘనసంఘములోఁ జేరిన వాఁడని యేతోఁచు

చున్నదని మాదాది చెప్పుచున్నది. మీలో నెవ్వరేని వాని నెఱింగియుందురేని నాకుఁ దెల్పిన, నేను వానిని దగినవిధముగా బహూకరింతును. నాభార్య వాని కాళ్ళమీఁదఁబడి వాఁడేమి కోరిన నది యిచ్చును." ఈమాటలు వినియుఁ దానే యారక్షకుఁడనని యెఱింగియు మన యప్పలసామి మాఱాడకుండెను. ఆహా! యేమి వానిసౌశీల్యము! ఏమి వానియుపకారగుణోన్నత్యము!

పురుషులకిట్టివిందు తోఁటలో జరగుచుండ భవనమందలి మధ్యాగారమున స్త్రీలకు గంగమ్మ మఱియొకవిందు నడపెను. దాని కడియారులోనున్న దివ్యజ్ఞానసమాజసభ్యురాలగు నొక విదుషీమణి యధ్యక్షతవహించెను. బిడ్డగంగమ్మవలె సుందరియౌటచే నందఱు దానినెత్తుకొని ముద్దాడి దాని యాయురైశ్వర్యాభివృద్ధికై ప్రార్థనలుజరపిరి. వారిలో నెవ్వరును బురుషులుండు తావునకురాకుండుటచే నప్పలసామికి గంగమ్మ కనఁబడకుండెను. ఆమెయుఁ బురుషులలోఁ దన మొదటిమగఁడు కూర్చుండియున్నాఁడని యెఱుఁగకుండెను. ఆమె యాతనిని విస్మరించినదనియే చెప్పవచ్చును.

విందుముగిసెను. ఒక్కొక్కపురుషుఁడేవచ్చి రామయ్యకరముంబట్టి జాడించి యేఁగుచుండెను. దొరలు కొందఱు హిందువులుకొందఱు తప్పఁద్రావినవారు లేవలేక తమ్ముఁలేవఁదీయఁబోవు సేవకులఁ గొట్టుచుఁ దిట్టుచుఁ బొరలుచుండ నప్పలసామి వారిలో నొక్కొక్కరిని గట్టిగాఁ బట్టుకొని వారివారిబండ్లలోఁ

గూలవేయుచుండెను. తనబంట్లవలన వానింగూర్చివిని తనక ల్లుసాయపడిన యాపురుషుని బహూకరింప రామయ్యరాఁగా నతఁడు కాన్పింపకుండెను. అతఁ డెవ్వరితో నేమియుంజెలుకక తనదారిని దానుబోయెను.

ఈవిందు జయప్రదముగా జరగుటకై నటేశము కూడఁ జాలఁదోడ్పడెను. కాని యతఁడొకవిధమైన యీర్ష్య తోనే పనిజేసెను. రామయ్య యట్టియఖండసౌఖ్య మా గంగమ్మతో ననుభవించుట యతనికిఁ గిట్టకుండెను. కొన్నాళ్ళమాత్రమే రామయ్య గంగమ్మ ననుభవింపవలె ననియు నవల నామె తనవశము కావలయుననియు, నతని సంకల్పము. అది యీడేఱునట్లు తోఁపక యతఁడీసుతో వర్తించుచుండెను. ఏదేని భేదోపాయముం బ్రయోగించి యా దంపతులను విడఁదీయ యత్నించుచుండెను.

మిత్రులెల్లఁ జనినతర్వాత రామయ్యయు నటేశము ను నొకగదిలోఁ గూరుచుండి యిట్లు ప్రసంగించిరి.

నటే—తమ్ముఁడా! నేఁటివిందు బహువినోదలీల జరగి నది. కానియెక్కడనో పల్లెటూరిలోఁ బాలమ్ముకొను గొల్లది యెక్కతె, యించుక యంగసౌష్ఠవముంగలిగి దొమ్మరవిద్దె లతో నాఁకితేటి నిన్నాకర్షించుటయు, నీవు దానివలలోఁ బడి పోయి యదియమ్మనాఁ డబ్బనాఁ డెఱుఁగని యఖండైశ్వర్య ములు నీవలనఁ బొంది తనబిడ్డక్షేమమునకై మహారాజులోన ర్చు విందు నీచేతఁ జేయించుటయుఁ జూడ నాశ్చర్యము

గొలుపక మానదుసుమా! నిన్ను దైవసాక్షిగాఁ బెండ్లియాడినది, నీవిప్పుడు వలచినకాంతకన్న నెన్నిమడుంగులో యందము గలది, కలిగినైన నిన్నుఁ దప్ప నన్యునెఱుంగనిది, యాగర్భ శ్రీమంతురాలు అట్టి నీయిల్లాలి కిట్టివైభవములు లేకపోవుట మాత్రము బాగుగలేదుసుమా?

రామ— అన్నా! నీవుచెప్పినది నిజమే. కాని నాత ప్రేమిగలదు? ఆమెకు నాభావములు పనికిరావే! నా కన్నిట వ్యతిరేకమేకదా! ఆమెపసిగా నున్నన్నినాళ్లు నేను బరస్త్రీముఖము చూచితినా? నీవు చేసికొన్న భార్యను మోసగించి పాడుపోకడలు బోవుచుంటివి గాని, నేనెన్నఁడేని యట్టులుంటి నా? నాకు సరిపడనప్పుడు తప్పుదారులం బట్టవలసివచ్చెను.

నటే—తప్పుదారులని నీవే యొప్పుకొనుచుంటివిగదా! ఇఁకనైన వానిని మానుటొప్పు. నామాటయందువా! పైపోకడ లెన్నియున్నను, భార్యను బెందనాడుట లేదే! గంగాబాయిని విడిచిపెట్టుమని నేను జెప్పను. ఆమెను బల్లవరములోనే యుంచి యామెతో నెడనెడ సుఖంపవచ్చును. ఇక్కడ నీభార్యనుంచి యామెతోఁగూడ సఖ్యత వహించియుండుము.

రామ—అదియెన్నటికి సరిపడదు. గంగాబాయిని విడుచుట నాప్రాణమును విడుచుటే. ఆమె నుపేక్షించుట నన్ను నే నుపేక్షించుకొనుటే. నాప్రేమ రెండుభాగములుగాఁ బంచియీయ వలనుపడదు. నాప్రేమరాజ్యమేలు రాణి యొక్కతె యే గాని పల్వురుగారు. అదియే గంగాబాయి.

నళే—ఇట్టి నీతివాక్యములు పల్కువాఁడవు, నీవేగంగమ్మ గర్భవతిగానుండఁగా మైలాపురములోనున్న మధురవాణి యింటికేఁగుచు దానితోఁ గొన్నిమాసములు సుఖింపలేదా?

రామ—అదిప్రేమచేఁగాదు, కామోద్రేకముచేఁగాని. నేనుమడిఁ గట్టుకొంటినని చెప్పను. ఆవేశ్యాసంపర్కము తాత్కాలికముగాఁ దెచ్చుకొన్నదేకాని శాశ్వతముగా నిల్పుకొనఁ దలఁచినది కాదు. అదియు నీవలననే సమకూడినదికావున, నాపాపము నీయదే కాని నాదికాదు.

నళే—అట్లైన మధ్యమధ్యంబున నట్టి తాత్కాలికవు బేరముల కడ్డులేదందువుకాఁబోలు? సరే. నీయిష్టమెటులో యటులేగావింపుము. నేనిఁకఁ బోవలయును.

ఇప్పుడురామయ్యతో వాదించినలాభములేదనియెంచి నళేశములేచి తనబసకుఁ బోయెను. రామయ్య ప్రియురాలి కడకుఁ బోయెను. కాని యతఁడామెతో మాటాడుటకు వీలు చిక్కలేదు. ఏలయన గంగమ్మయు నొకముసలామెయు మఱి యిద్దఱు యువతులును గూడి యేదో మాటాడుకొనుచుండిరి. రామయ్య తన పడకగదిలోనికేఁగి యించుకతడవు మేను వాల్చెను.

ఆరోగ్యముపిళ్ళగారి యత్తమామలు చెన్నపురమందే యుండిరి. మామగారికి 'బ్యాంకి' లో నొకగొప్పయుద్యోగము గలదు. ఆయనకూడ క్లబ్బులో నొకసభ్యుఁడుగావునను, బట్టణమందున్న గొప్పయుద్యోగులలో నొకఁడగుటచేతను రామ

య్య చెట్టిచే నాహ్వానింపఁబడెను. ఆతఁడును భార్యయు విం దారగించిరి. అతనిభార్యయగు సుబ్బులక్ష్మమ్మతోనా మెకూఁతు లిరువురును విందునకేతెంచిరి. ఇప్పుడు గంగమ్మ మాటాడు చుంట యాస్త్రీలతోనే. వారు, రామయ్యచెట్టిభార్య యెవ్వతెయో యనుకొనిరి. కాని పరికించి చూడఁ దనపెద్దకొ మరితయగు సుందరమ్మకు గోపాలపట్టణములోఁ బరిచయురా లగు గంగమ్మయేయని సుబ్బులక్ష్మమ్మ గుర్తింపఁగలిగెను. ఆవిందారగించు సమయమున గంగమ్మనుజూచి ,,అమ్మా ! ఇంతకుమున్ను మిమ్మెక్కడనో చూచితినని తోఁచుచున్నది. మీరెప్పుడేని గోపాల పట్టణములో నుంటిరా ? ” యనియనె ను. గంగమ్మ యుంటినని మార్వలుకుచు నావల భాషించు కొందమని నిలిపివైచెను. విందుముగిసి యందఱేఁగినతర్వాత గంగమ్మ వారిని దీసికొని లోపలిగదిలోనికిఁబోయి యిట్లు భాషింపఁదొడఁగెను.

గంగమ్మ—అమ్మా ! మీరు గోపాలపట్టణ మెప్పుడు వచ్చితిరి.

సుబ్బు—మాయమ్మాయి, సుందరమ్మ, స్టేషన్మాష్ట రుగారి భార్య యచ్చటనే యున్నది గావున, నేనాయూరికిఁ దఱుచుగాఁ బోవుచుందును. ఒకప్పుడు మిమ్మచ్చటఁజూచినట్లు జ్ఞాపకమున్నది.

గంగ—అవునమ్మా. చూచియేయుందురు. మేము గోపాలపట్టణములోనే యుండువారము. (అని సిగ్గుచేఁ దల వంచుకొనెను.)

సుబ్బ—మాకునచ్చుటఁ బొలిచ్చు గంగమ్మ మీకే మేని చుట్టమా?

గంగ—(లజ్జచే సింకనుం దలవంచియే) అమ్మా! ఆని ర్భాగ్యురాలను నేనే. నాభర్తకును నాకును గొన్నివివాదము లురాఁగా నేనీచెట్టిగారి యందనుండి జీవించుచుంటిని. నాయునికి నాభర్తకుఁ దెలియఁదనియే నానమ్మకము. మీరును నన్నుఁగూర్చి యెవ్వరికిని జెప్పకుందురుగాక యని కోరుచున్నాను.

సుబ్బ—అమ్మా! నేనెవ్వరితోఁజెప్పుదును? నాకేమికావలయును? ఏదెట్లులైనను, నీవు సుఖముగా మనుచుంటివి. పండువంటి బిడ్డను గంటివి. నాకుఁ జాలసంతోషముగానున్నది. అమ్మా! నీభర్త నీ కనుకూలుఁడేగదా!

గంగ—అమ్మా! అనుకూలుఁడే. కాని హృదయమునకేదో యావేదనయే సర్వదా కలుగుచుండును. అనందము లేకున్నది.

సుబ్బ—ఎక్కడికక్కడికే సరిపెట్టుకోవలయును. చింతల నొందరాదు.

గంగ—తమబసయెక్కడ?

సుబ్బ—తిరువళక్కేణిలోని వీరరాఘవమొదలియారు వీధియందు 111వ యింటి యందు మేము వసింతుము. ఎప్పుడేని తీరికారు, గా మాయింటి కొకసారి రాఁగోరుచున్నాను.

గంగ—తప్పకవత్తును. మీదయకెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను.

ఇట్లుసంభాషించి యాస్త్రీలు తమబసకేఁగిరి. పాలమ్మ గంగమ్మ, సర్కసుతో సాముగరిడీలుచేయు గంగమ్మాళయి దేశదేశముల వ్యాపించుకీర్తి సంపాదించుట, యవల నొక కోటీశ్వరుఁజేపట్టి గంగాబాయియై యఖండైశ్వర్యము లనుభవించుట, యెట్లు తటస్థించెనోగదా యని వారు పల్కుకొనుచు భగవంతుని వింతచెయిదముల కత్యాశ్చర్యము పడుచుఁ బోయిరి. వారు వెళ్ళినతర్వాతఁగూడ గంగాబాయి చాల సేపు చింతాసాగరమున మునిఁగియే యుండెను. అయ్యెడఁ బ్రియుఁడువచ్చి “ప్రియా! ఇప్పుడు నీకుఁ దృప్తికలిగినదా?” యని యడిగెను. తానట్లు చింతతోనుంట ప్రియునకుఁ గష్టముగాఁ దోఁచునని యెంచి గంగాబాయి లేని సంతోషముఁ దెచ్చుకొని యతనితోఁ దనకెంతయుఁ దృప్తికరముగానున్నదని పలికెను. “నేఁటివిందునకు నీమగఁడుకూడ వచ్చినట్లు నాకుఁ బొడఁగట్టినదిసుమీ!” యనియు నతఁడు పల్కెను. గంగమ్మ యాతురముతో “మీరుమాటాడలేదా? నేనిచ్చటనుండుటాయన యెఱుఁగునా?” యని ప్రశ్నించెను. “నేనుమాటాడలేదు. దూరమునుండి చూచితిని. నీయునికి యేమియు నతనికిఁ దెలియదు. తెలిసిన నల్లరిచేయఁడా?” యని మాఱు పల్కి భార్యతో శయనాగారములోనికిఁ బోయెను.

---

౧౫ పునస్సమాగమము

రామయ్యచెట్టి పెండ్లిభార్య, జానకమ్మ తేనాంపేటలోఁ దండ్రిగారి గృహమున నున్నది. ఆమెతండ్రి హైకోర్టువకీలుగా నుండి చాలధనమార్జించి చనిపోయెను. అతనికి నల్వురుపుత్రికలును నొకపుత్రుఁడును బుట్టిరి. వారిలో జానకియే పెద్దది. మగపిల్లవాఁ డందఱికన్నఁ జిన్నవాఁడు. ఇంకను గళాశాలలోఁ జదువుకొనుచున్నాఁడు. ఆపిల్లవానికిఁ దల్లియే సంరక్షకురాలుగా నున్నది. వానితోఁబాటు జానకమ్మకూడఁ బుట్టినింటి కడ నుండెను. జానకమ్మ కన్నియు సుగుణములే. ఒక్కయాభిజాత్యగర్వముమాత్ర మతిశయముగా నుండుటచే మగని యడుగులకు మడుఁగులొత్తుచు జీవించుటకుమాత్ర మొల్లకుండెను. అతనియెడ నుచితగౌరవము చూపకపోలేదు. కాని యతనికది చాలకుండెను. ప్రతిదినము మాదంపతు లెందునకో యొకందునకు వాక్కలహములోనికి దిగుచుండువారు. అది క్రమముగా ముదిరి యొకనాఁడతఁడు భార్యను వీధిలోనికిగెంటి తలుపువైచుకొనెను. ఆయవమాన మామె సహింపఁజాలక పతినేమియు బ్రతిమలాడక తిన్నఁగాఁ దల్లి కడకేఁగెను. తల్లికామె యెంతమాత్రము భారముగా నుండలేదు. తనకిప్పుడిద్దఱుకొడుకులని సంతోషించుచునియు నామెపల్కు కూఁతు నాదరించుచుండెను. ఇట్లైదేండ్లు గడచినవి. ఇరుగుపొరుగునునుండు నమ్మలక్కలు పదేపదే యామెను భర్తకడకుఁ బొమ్మనియుఁగాఁపురము నిల్పుకొనుమనియునుపదేశించుచుండిరి.

అవల భర్తదుర్నీతియు నామెకుఁ దెలిసెను. కాని యామెయ
భిమానము నైచ్యమున కొడిఁగట్టి తనయం దేతప్పు లేనిదే
భర్తపాదములపైఁ బడుట కొప్పుకొనకుండెను.

రామయ్యతో నట్లుసంభాషించి నరేశ మామటు
నాఁడు తేనాంపేటకుఁబోయి జానకితోను నామెతల్లితోను
రామయ్య యునికినిఁగూర్చి సవిస్తరముగఁ దెలియఁజేసెను.
తనయల్లుఁ డారీతి నొకగొల్లదానిని జేపట్టి యిల్లు గుల్లఁజేసికొ
నుచుంట విని జానకితల్లి మిగుల దుఃఖించెను. ,,అమ్మా! నీయ
భిమాన మొకింతతడ వావలఁ బెట్టి నీవు నీభర్తకనుకూలముగా
మాటలాడుచు నతనితోఁ గాఁపురము చేయకున్న బోలెఁడా
స్త్రీయు బొగ్గులగును. మే మెంతాదరించినను నీకత్తింటిగౌ
రవము పుట్టినింట రాదని నమ్ము,, మని యామె కూఁతునకు
బోధఁజేసెను. కూఁతురును, ,,అమ్మా! ఇప్పుడు నన్నేమిచేయు
మందువు?,, అని తల్లి నడిగెను. అప్పుడు నరేశ మధ్యపడి
యిట్లనియె. ,,తల్లీ! నీవు నేఁడు నీసర్వాభరణములను దాల్చి
వేశ్యకన్నను మిన్నగ నలంకరించుకొని యొక ఫొటో, తీయిం
చుకొని నా చేతికిమ్ము. దానిం బురస్కరించుకొని నేనొక నాటక
మాడి నీమగఁడు నీపాదములచెంతకు వచ్చునట్లు చేసెదను.
నీవు నేఁటినుండి బీచ్,కిఁ బ్రతిసాయంకాలమున వాహ్యాళికై
వచ్చుచుండుము. నీభర్తకు నిన్నుఁజూపి నీయం దతని కనురా
గముం గల్గింతును. కొలఁదిదినములలో నే నాగొల్లదానిని దఱి
మివేయించి నీయింటికి నిన్నుఁ రావింతును.,,

ఈపలుకులువిని జానకియుఁ దల్లియుఁ జాలసంతసించిరి. అతని యుపదేశప్రకార మాచరింతుమని వాగ్దానముఁజేసిరి. ఆమాటఁబుచ్చుకొని సరేశ మింటికిఁ బోయెను. రామయ్య గంగమ్మను విసర్జించినఁ దాను గైకొనవచ్చునను దుర్బుద్ధిచేతనే వాఁడిట్లు లాయిల్లాలికిఁ దోడ్పడుచుండెఁగాని సదుద్దేశముతోఁగాదు.

రామయ్యచిత్తికి గంగాబాయిమీఁద మొదటఁగల్గినంత వలపిప్పుడు లేదు. ఆమె గర్భవతిగానుండ మధురవాణి, యనఁబడువేశ్యతో నతఁడు చరించియుంట మున్నెఱింగింపఁబడెఁగదా? గంగమ్మకు బిడ్డపుట్టినతర్వాత దాని సంరక్షణమునకై కొంతకాలము వినియోగింపవలసి వచ్చుచుండెను. మునుపటివలె సర్వదా ప్రియునిచెంతఁ గూర్చుండి యతనికింపునింప ననువుపడకుండెను. ఆయమయెడల రామయ్యకించుక నిర్వేదము గల్గుచుండెడిది. కాని మొదటఁ దన హృదయవాటికను నాటుకొని యున్న గాటంపు వలపుటలుఁగును బెఱుకనతనికి వశముకాక యెటులో తృప్తిపడుచుండువాఁడు. బిడ్డపుట్టినతర్వాత గంగాబాయి యొడలిసొగసులును నించుక తగ్గిపోవుటచేత రామయ్యకు మునుపటియంతటి మమకారమామెయందుఁ గాన్పింపకుండెను. అది యప్రయత్నముగా నానాఁట క్షీణించుచుండె.

ఎటులో బిడ్డకు రెండేండ్లు నిండువఱకు వారికాఁపురము తిన్నఁగాజరిగిపోయెను. అవల గంగమ్మ మరల గర్భిణియ

య్యెను. మూఁడవనెల గర్భంబున నామెకుఁ జాల జబ్బుచేసెను. డాక్టరుదొరసానులు వచ్చి చికిత్సఁజేసిరి. కాని లాభము లేకపోయెను. గర్భమునిలువక చెడిపోయెను. ఆమెమాత్రము విశేషప్రయాసముమీఁద బ్రదికెను. మిగుల నీరసస్థితిలోనుండి యామె బలముగలుగుటకు మందులు పుచ్చుకొనుచుండెను. ఐదాఱుమాసములామె పథ్యపానములు జాగ్రత్తగాఁ జేయుచు మందు పుచ్చుకొనవలసియున్నది. ఇప్పట్ల మరల రామయ్య మనస్సు చలింపనారంభించెను. కాముకుఁడౌటచే మరల నన్య కాంతలఁ గాంక్షించుచుండెను.

ఇదియే తగినసమయమని యెంచి నటేశము జానకి 'ఫోటో' పట్టుకొని రామయ్యకడకు వచ్చి, కొంత తడవేవేవో మాటలాడి, యవల ఫోటోలు వానిసొగసు మున్నగు నంశములఁగూర్చి భాషించి కడపటఁ దనజేబులోనున్న జానకిపటముంజూపి, ‚‚ఇది యెవ్వరిదో యెఱుఁగుదువా?" యని యడిగెను. రామయ్య యాపటమునందలి స్త్రీ సౌందర్యమున కాశ్చర్యపడి, ‚‚ అన్నా! ఎవ్వరీవేశ్య? ఈమనపట్టణముననే యున్నదా?,, యని ప్రశ్నించెను.

నటే—ఈమె యీపట్టణమందున్న వేశ్యయే.

రామ—ఎక్కడనున్నది? నేఁడు మనముదాని యింటివైపునఁ బోవుదుమా?

నటే—వేశ్యయైనంతమాత్రమున మనకు లభించుననుకొంటివా? దాని యింటివైపునఁ బోయినచో దాని ప్రియు

లెవ్వరైన మనలఁ జూచి కినియవచ్చును. మన మనమానము నకుఁ బాలుకావలసివచ్చును. వలదు. దానియింటికిఁబోవలదు. అది ప్రతిసాయంకాలమున 'బీచ్'కి షికారువచ్చును. అచ్చట నొక్కతెయే యున్నవేళఁ గనిపట్టి పట్టుకొనవలయును.

రామ—అట్లయిన నేటిసాయంకాలమే పోవుదము. శుభస్యశీఘ్ర మ్మని పెద్దలందురు.

నరే—నేఁడువలదు. రేపుపోవుదము. నేఁటికి నేనేఁగి నిన్నుఁగూర్చి యుపోద్ఘాతముగాఁ గొంతపల్కివత్తును. ఒకవేళ నదిదారికి నీకు లోఁబడుననుకొనుము. అది సవతిపోరు సమ్మతించునా? అప్పుడు గంగాబాయి మాటయేమి?

రామ—అప్పటికొలఁదిఁ జూచుకొందములే. గంగాబాయి స్వస్థపడునప్పటి కెట్లులైన నాఱునెలలు పట్టునుగదా? అంతదాఁక నామెకుఁ దగినసొమ్మిచ్చి యొక్కడనో యుంచి యా వేశ్యతో గంగాబాయిని వదలివేసినటులే తెలియఁజేయవచ్చును. ఆఱునెలలు దాఁటినపిమ్మటమాట యప్పుడే యాలోచించుకొనవచ్చును.

నరే—సరే. ఆలాగుననే చేయుదము. రేపుసాయంకాలమున మాయింటికి రమ్ము. అక్కడినుండి క్లబ్బునకేఁగి యచ్చటినుండి బీచ్‌కిఁ బోవుదము. నీవును లెస్సఁగా సింగారించుకొనుము.

రామయ్యవల్లెయనెను. నరేశము గృహమునకరిగెను. మఱునాఁటి సాయంసమయమున రామయ్య విలువగల బట్టలు

గట్టి దేహమునిండ నత్తరులు పూసికొని తలకు సువాసనతైలము రాచికొని ఠీవితో బండినెక్కి బయలుదేఱెను. నటేశమును నతఁడును గూడి కొంతసేపు క్లబ్బులో నాటలాడికొని యినుఁడస్తమించిన వెనుక వయ్యాళి కేఁగిరి. తిరువళిక్కేణి ప్రక్కనున్న సముద్రపుటొడ్డున నద్దమువలె స్వచ్ఛమగు బాటప్రక్క మోటారునాఁపించి యందు విలాసలీల జానకి కూర్చుండియుండెను. ఆమె భర్తృవియోగముగల్గిన యీ యైదేండ్లలోఁ గొంచెముగా బలిసి వేషాంతరమందుండుటచే నానవాలు పట్టఁజాలనిరీతిగా నుండెను. సహజసౌందర్యము గలదగుటచేతను, పరిష్కృతమగు వేశ్యవలె నలంకరించుకొన్నదగుటచేతను బాటనేఁగు గోవాండ్లెల్ల నామెవంక విలాసముగాఁ జూచుచుఁ గారుకడకువచ్చి మాటాడ కుతూహలపడుచుండిరి. నౌకరు వచ్చినవారినెల్లఁ జీదరించి వెడలఁగొట్టుచుండెను. కొంతసేపటికి మన చెట్టియారు సోదరులు వచ్చిరి. వారి నడ్డపెట్టవలదని జానకి చోదకునితో మెల్లఁగాఁ బలికెను. వారకారు బాటకు రెండవప్రక్క నిలుపఁబడెను. నటేశము చిఱునవ్వుతో రామయ్యను వెంటఁబెట్టుకొనివచ్చి, "సుందరీ! నిన్న నేను బ్రశంసించిన రామయ్యచెట్టి యీతఁడే. ఈతఁడొక కోటీశ్వరుఁడు. మహారాజుల కప్పు కావలయునేని చెన్నపురిలో నీతఁడే యీయవలెను. నీసౌందర్యము నీరూపపటమందుఁ జూచి యతఁడు నిన్నువలచి నీచెట్టఁ బట్టవచ్చి యున్నవాఁడు" అని పలికెను.

జాన—(నునుసిగ్గు నటించుచు) అయ్యా! కాముకుల వలపు లే నెఱుంగుదును. తొలుత వలపులొలికింతురు. ఆవలఁ గికురించి మఱియొక కాంత చెంతకుఁ బోవుదురు. తుమ్మెద కొక పుష్పమును విటకాండ్రకొక వెలఁదియు నిర్ణయముండునా?

రామ—మోహనాంగీ! నేనట్టివాఁడను గాను. నే నేవనితను జేపట్టినను దగినంత కారణమున్నఁ గాని విడువను.

జాన—కారణముల కేమికొదువ? మీ మనస్సు మాఱినప్పు డెన్నియో కారణములు కన్పట్టకపోవు.

రామ—ఇంతీ! నా మాట నమ్ముము. నీవే కారణము చేతనో నేను మొదటఁ బెండ్లియాడిన కాంతవలె నుంటివి. ఆమెను దైవసాక్షికముగాఁ బరిణయమైనట్టులే నిన్నును వరించితినని నమ్మి నా చెట్టఁబట్ట నంగీకరింపుము. నీవేమి కోరిన నది యిచ్చెదను.

జాన—దైవసాక్ష్యము లీకాలమున వ్యర్థములే. ఆమెను ద్రోసిపుచ్చినట్టులే నన్నును గావింతురేమో! ఎవ్వ రెఱుంగుదురు?

రామ—నీ వెట్టి బాసలు చేయుమన్నఁ జేసెదను. నీకు నా యాస్తియంతయు వ్రాసి యిమ్మన్న నిత్తును.

జాన—మీరు పరిష్కృతముసేయు నొక కాంతను, సర్కసులో సాములు చేయువానిని, జేరఁదీసికొని యుంచెనఁట కాదా? ఆమెతో నాకెట్లు సరిపడును?

రామ—ఆమెకును నీకును సంబంధమే యుండదు.

నీవు నా పూనమల్లి బంగాళాలో నుందువు. ఆమె పల్లవరము లోనుండును.

జాన—అయ్యో! పాప మామె పేరిమను నేను బంచుకొని మీతో సుఖమనుభవించుట న్యాయముగాదు. ఆమె యొక యిల్లాలయ్యు నెంతగా మిమ్ము వలచుటచే మీయొద్దికి వచ్చియున్నదో! అట్టియామె కుత్సాహభంగము గల్గించుట నాకుఁ దగదు. వలదు. నాతోడిపొందు మీరు కోరవలదు.

రామ—మనోహారిణీ! నీవిన్ని మాటలాడవలదు. ఆమెను బూర్తిగా నిరాకరింపుమందువేని, నేఁడే కొంతభరణ మామె కేర్పాటుచేసి యామెను బంపివైతును.

జాన—సరియే. ఆమె పైఁగాఁ దెచ్చికొనఁబడినది గావున, మీరు కొంతక భరణమిచ్చి పంపివైతురు. మీ పెండ్లిపెండ్లాముమాట యేమందురు? ఆమె మంచిదిగావున మీయాటలు సాగుచున్నవి. ఆమెవచ్చి మిమ్ము నలుగ్రతిలోఁ బెట్టిన నేమిసేయుదురు?

రామ—ఆమెకుఁగూడఁ గోరినభరణమిచ్చి వదల్చుకొందును. నీవు రూపముచేతను, గంఠధ్వనిచేతను, నచ్చముగ నా పెండ్లిపెండ్లామువలెనేయుంటివి. నీవిఁక భావముచేతఁగూడ నా పెండ్లిపెండ్లామవై పొమ్ము.

నటే—సుందరీ! అన్నివిధముల నతఁడు నిన్నుఁ గోరు చున్నాఁడు నీవు మాఱుమాటడక సమ్మతింపుము.

జాన—సమ్మతింతును. కాని ముందుగా నర్కనుకాం

తకొకలేఖ, విడాకులైనట్లు తెలుపుచు, వ్రాసి, యామె కీయఁ దలఁచుకొన్న భరణ మిచ్చి వేయుఁడు. అవలఁ జూతము.

రామ—అందున కెంతోకాలము గావలయునా! ఇదిగో 'చెక్కుబుక్కు.' ఇది సదా నాజేబులోనే యుండును. ఇప్పుడే దానికొక చెక్కువ్రాసి యందులోనే యొకకమ్మయు వ్రాసి యిచ్చుచున్నాను.

అనుచు 'చెక్కుబుక్కు' తీసి యెంతమొత్త మీయనాయని యించుక యోజించి మోటారుదీపము కడకరిగి యిరువదియైదువేలకొక చెక్కువ్రాసి మఱియొక కాగితముపై నొక లేఖ యిట్లువ్రాసెను.

"గంగాబాయి! మనమిరువురము మూఁడేండ్లు స్వర్గసౌఖ్య మనుభవించితిమి. కాని కారణాంతరముచేత నేను నిన్ను విడచిపెట్టవలసివచ్చినది. నీవును రోగపీడితురాల వగుటచేత నా సౌఖ్యమున కుపయోగపడవు. నేనన్యసాహాయ్యముపై నాధారపడకతప్పదు. నేనిట్లు లోనర్చుచున్నందుల కన్యథా తలంపక, నేనిందుతోఁ బంపియున్న 'చెక్కు'ను స్వీకరించి, యందుగుర్తింపఁబడిన విత్తముతో నీవును నీకూఁతురును నెందేని కాలక్షేప మొనరింపుఁడు. నా దర్శనము నీకిఁకదొరకదు-రామయ్య చెట్టి"

లేఖయు చెక్కును రామయ్య యాసుందరిచేతిలోఁ బెట్టెను. ఆమెయు మోటారుదిగి యాకాగితములం జదువుకొని తృప్తిఁజెంది వానిని నటేశము చేతికిచ్చి "అయ్యా! తమరీకా

గితములను గంగాబాయి కందఁజేయుఁడు. నేను మీసెలవుప్రకారము రామయ్యచెట్టిగారి చెట్టఁబట్టెద" ననెను. రామయ్య యనిర్వాచ్యానందముం బొంది చప్పున నామె కరముంబట్టి "యిప్పుడే నాతో నీవు రాకతప్పదు. ఒక్కనిముసము తడవైనను నేను భరింపఁజాల" నని తన మోటారులోనికి లాగుకొని పోయెను. ఆమె "నేఁడువలదు. రేపువత్తు" నని మొరపెట్టుచున్నను వినక "నీవు నేఁడేరావలయు. రాకున్న నాయుసురులు నిలువ" వని పల్కుచు నామెను జెంతఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని "అన్నా! నీ పీమెకారెక్కి బసకేఁగుము. రేపు గలసికొంద" మని సంతోశముతో వచించెను.

రామయ్య నాఁటిరేయి నాయింతితో భూలోక స్వర్గసుఖ మనుభవించుచునుండెను. రెండుమాసము లిట్లుగడిచిన తర్వాత నామెతల్లియు సోదరుఁడును దేనాపేటనుండి వచ్చిరి. వారిలో నత్తగారి నతఁడానవాలుపట్టి, "మీరేల నాయింటికి వచ్చితి"రని యడిగెను. ఆమె "మాయమ్మాయికొఱకువచ్చితి" మనెను "మీయమ్మాయి యెవ"రన "నెదుటఁ జూచుటలేదా?" యని జానకిని జూపెను. రామయ్య యాశ్చర్యపడెను. అప్పుడు జానకి తానాడిన కపటనాటక విధము నంతయు సవిస్తరముగాఁ దెల్పెను. తాను మోహాధిక్యముచే నాడినమాటలు నిక్కువములయ్యెనని మిగుల సంతసపడి యత్తగారిని మఱఁదిని బ్రీతిమైనాదరించి, యదిమొదలుకొని భార్యనడఁబాయక రామయ్య సుఖించుచుండెను.

౧౬. మరలుఁబాటు

గంగాబాయి పలుచని సాగ్గీచీరఁగట్టి, పువ్వుల తెల్ల రవికఁ దొడిగి, కాళ్ళకు సున్నితములైన సైజారులు ధరించి కాంచనవర్ణముగల కాశ్మీరపుసేలువు మేలిముసుఁగుగా వైచుకొని, మందిరమునకు నడుమనున్న 'హాలు'లో నొకకురిచీమీఁద విలాసముగాఁ గూర్చుండియుండెను. ఆమె యిప్పుడు చాలఁ గృశించియుండెను. సహజసౌందర్యముగలవారికిఁ గార్శ్యము కూడ నొకవింతయందమునుం దెచ్చును. చిక్కిపోయియు గంగాబాయి యొకవిధమగు శృంగారమునే వహించియుండెను. కడచినరాత్రి రామయ్యసెట్టి యామెబసకు రాలేదు. కొన్నిదినములనుండి యాతనివైఖరి యించుక మాఱియుండెనని గంగమ్మ యనుమానించుచుండెను. దానికిఁదోడు గతరాత్రి యింటికిరాఁడయ్యె. ఆమె కేమియుందోఁపక చిన్నవోయియుండెను. తనపూర్వచరిత్రయెల్ల జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని తనయవివేకమునకుఁ గుందుచుండెను. చెక్కిటఁజేయిఁజేర్చి యోజనాదృష్టితోఁ గూరుచుండి యామె నడుమనడుమ దీర్ఘనిశ్వాసములం బుచ్చుచుండెను.

అట్టులుండ నటేశము వచ్చెను. ఆమె లేచి నిలువఁబడెను. చేటికయొకతె నటేశమునకొక కుర్చీవైచెను. "గంగాబాయి! నీవుకూడ నాసీనవుగమ్ము. బొత్తుగా నీరసస్థితియందున్నావు" అని యతఁడు పలికెను. గంగాబాయి, "అయ్యా! నాకిప్పుడు నీరసముగాలేదు. మనస్సులోమాత్రము మాందోళన

ము గల్గుచున్నది. కారణము చెప్పఁజాలను." అనెను.

నటే—ఆయాందోళనము నీనరములలో బలములేమి చేఁ గల్గినది. నీతోఁ గొంత మాటాడవలయును. ఒరులెవ్వ రును వినరాదు. నీచేటికె నావలకుఁ బొమ్మనుము.

గంగ—(చేటికనుదూరముగాఁబొమ్మని యాజ్ఞయిచ్చి) అయ్యా! రాత్రి చెట్టిగారింటికిరాలేదేమి? వారు సుఖు లేకదా!

నటే—వారుసుఖులే. వారంపిన సందేశము నీకెఱింగిం చుటకే నేనిటకు వచ్చితిని.

గంగ—(ఆత్రముతో)సందేశమా! ఏమని?

నటే—ఇదిగో నీయుత్తరమే యన్నియుఁదెలుపును. (అనుచు నొక సంచిలో నుంపఁబడిన జాబును, చెక్కును'జేతి కిఁబెట్టెను.

గంగాబాయి తొందరతో దానినివిప్పి చదువుకొనుచు మొగమున నాశ్చర్యము, నాందోళనము, విషాదము, మున్నగు భావములను వెల్లడించుచుండెను. లేఖ సాంతముగాఁజదివి యామె నటేశముతో, ‘‘అయ్యా! నాకాఁపురముఁ జెడఁదీసి నన్నిటకుఁ దీసికొనివచ్చి నాకిట్టి ద్రోహముచేయుట చెట్టిగారి కిఁదగునా?" యని యడిగెను.

నటే—అందునకు నేనేమిజవాబు చెప్పఁగలను? అతఁ డెప్పుడును నమ్మఁదగినవాఁడు కాఁడు. స్థిరత వానికడ సున్న యేయన వచ్చును.

గంగ—ఆమాట మొదటనే నాకేల చెప్పకపోయితిరి?

నటే—మొదటఁజెప్పిన, వాఁడు నాగొంతు కోయుకఁడా?

గంగ—ఇప్పుడు నాకేదిదారి? ఉభయభ్రష్టత్వముపరి సన్యాస మనునట్లయినది నాబ్రతుకుఁ

నటే—నేనొక యుపదేశ మొసఁగెదను. దాని నాచరింతు వేని నీకష్టములు గట్టెక్కును. నీవెట్టిచింతయుఁ బొందనక్కఱ లేదు.

గంగ—అదేదో సెలవిండు.

నటే—మొదట నీదివ్యసుందరరూపముం గాంచి నీపై వలపునిలిపినవాఁడను నేను. అవల రామయ్య నిన్మోహించి నాఁడు. మాయిరువురిలో నతఁడు చిన్నవాఁడగుటచే వాని కోర్కెఁ దీర్చుటయే మంచిదని చెప్పి మీయుభయులనడుమ నేనడ్డము రాకుంటిని. నీ వెప్పటికైన నాపాలఁ బడుదానవేయని మొదటనే తలఁచితిని. రామయ్యతో నీవిన్నాళ్ళదాఁక నుండు వనియే నేనుదలఁపలేదు. ఏదో నీకు ఋణమున్నంత కాల ముంటివి. నీవిఁక నాకడకురమ్ము. అతఁడిచ్చిన 25 వేలును నీకూఁతుపేర బ్యాంకిలో వేయింతును. నీవు గోరునంత ధనము నేనిత్తును. ఐశ్వర్యమునకు నేను రామయ్యకేమియుఁ దీసిపోని వాఁడనని నీవే యెఱుఁగుదువుగదా? కావున మాఱుమాటాడక నేఁడే నీవు మాయింటికిఁ బయనముకమ్ము. నాభార్యచే నీకూడిగముఁ జేయింతును.

గంగ—(క్రోధరక్తిమ కన్నులలోను జెక్కుటద్దముల యుందును దోఁప) అయ్యో! మీయింటికిని మఱియొకరియింటికిని వచ్చి మీసుఖమున కుపయోగపడుటకు నేను బడవుఁగత్తెను గాను. నాకర్మగతిచే, నాబుద్ధిగడ్డితిని, నేనీతప్పుదారిఁ బట్టి చరించితిని. నాయవజ్ఞతకు నాహృదయమే యొక్కొక్కతఱి నగ్నిహోత్రపుంజమై నన్ను దహించుచుండెను. అట్టులుండ మరల నీకడకురమ్మందువా? నా కాతఁడంపిన ధనమక్కఱలేదు. ఇదివఱకే నాచరితము దురితపూరితమయ్యెను. ఇంకను నారకవహ్నిలోఁబడుమందువా? చాలును. నీవు, నీతమ్ముఁడును శాశ్వతముగా సుఖింపుఁడు. నాకుఁదిండిలేకున్న బిచ్చమెత్తుకొనెదను. కాని నీవంటి పాపాత్ముని చెట్టఁబట్టనని నమ్ముముఁ ఇదే యతఁడిచ్చిన చెక్కు చించివేయుచున్నాను. (అనుచు ముక్కలుముక్కలుగావించి వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు) ఓదైవమా! నేను మహాపాపాత్మురాలిని. పూతచరితుఁడైన నాభర్తను మోసపుచ్చి యిట్టిదుర్నీతిని గైకొనిన దులకు నాకుఁ దగిన శిక్షయే గావించితివి. ఇంకను నాకుఁజేయఁదగిన శిక్ష యేదేని యున్నఁ జేయుము. నా పాపపంకమును గడిగివేయుము.

సేటు—నీ కనుభవించెడు యోగములేనప్పుడు, పరులేమిచేయఁగలరు? నీకర్మమునీది. పొమ్ము. చిలుకకుఁజెప్పినట్లు చెప్పినను వినవుగా?

గంగ—పోనయ్యా! ఇన్నియేండ్లు మీఁదఁబడియు నీకు బుద్ధిరాకున్నది. చిలుకకుఁజెప్పినట్లు చెప్పితివా? చిలుక

వలెనే నీవు నేర్పుమాటలాడుచు నీయస్థిపంజరములో బంధింపఁబడుట కియ్యకొనుచుందువా? ఇఁక నధికప్రసంగము మాని పొమ్ము.

అనుచు గంగాబాయి లేచి చివచివ లోనికేఁగి యుయ్యెలలో నిద్రించుచున్న చిన్నబిడ్డనెత్తుకొని కట్టుగుడ్డతోనే వీధిలోనికిఁ బోయెను. ఆమెతీరుఁజూచి చేటికలాశ్చర్యపడి వెంటరాఁగా గంగమ్మ "అమ్మలారా! నాకిఁక నిచ్చటనుండఁ బనిలేదు. చెట్టిగారు వేరొకకాంతను జేపట్టి నాకు స్వస్తిఁ జెప్పించినారు. మీరిఁక నాసేవకురాండ్రుగారు. నే నేవేని యపరాధము లొనర్చియున్న, నన్ను క్షమింపుఁడు. నావెంట రాక వెనుకకు మరలుఁడు" అని వారిని వారించెను. దాని వెంబడి నొక 'జట్కా' పోవుచుండ దాని సద్దకుఁగట్టించుకొని చెన్నపురిలోని తిరువళిక్కేణికిఁబోయి యందు వీరరాఘవ మొదలియారు వీధిలోనున్న సుబ్బులక్ష్మమ్మకడ కేఁగెను. ఏఁగి తనకుఁ దటస్థించిన యవమానమెల్లఁ దెల్లముగఁ జెప్పెను. సుబ్బులక్ష్మమ్మ గంగమ్మ దురవస్థకు మిగులవగచి "కర్తవ్యమేమి?" యని యడిగెను. "అమ్మా! నాయందుఁ గృపవహించి నాయీచిన్నికందును మీయొద్దనుంచుకొని మీమనుమలతోఁ బాటంతయన్నముం బెట్టి పెంపఁగోరెదను. మీరు మాఱుమాటాడక నేనిచ్చు నీభూషణముఁ గైకొని దీనికగు వ్యయముం జేయుఁడు. (అనుచుఁ దనమెడనున్న కట్టుకాసులపేరుతీసి యామెచేతికిచ్చెను.) ఇది నాకొఱకు బెంగగొనునేని

నాయొద్దికి రావించుకొందునులెండు. నేనిప్పు డెక్కడికిఁబోయె దనో చెప్పఁజాలను. ఎక్కడనున్నను నాయునికినిగూర్చి మీా కెఱింగింతును. నా కీయుపకారముమాత్ర మొనరింపుఁడు." అని గంగమ్మ సుబ్బులక్ష్మమ్మ పాదములపైఁ బడెను.

సుబ్బు—అమ్మా! నీబిడ్డను సాకుట కేయభ్యంతరమును మాకులేదు. కాని యిది పెంకెఁబెట్టుకొనినఁ జాలకష్టపడవలసివచ్చును. దీనికే మంతవ్యయమగును? నీవిచ్చు కాసులపేరు దీనిమెడలోనే యుంతునులెమ్ము. (అని కాసులపేరు శిశువు మెడలో వైచెను.) తప్పనిసరివచ్చిన దానిని విక్రయించి వలయు ఖర్చు లొనర్తును.

గంగ—(బిడ్డను సుబ్బులక్ష్మమ్మ చేతికందిచ్చి గోలుగోలున నేడ్చుచు.) అమ్మా! ఇది మీాబిడ్డయనియే యెంచుఁడు కనుటయే నావంతైనది. ఇఁక దీనిముద్దుముచ్చటలఁ జూచు నదృష్టము నాకులేదు. (కూఁతువంకఁదిరిగి) తల్లీ! ఇఁక నీకును నాకును ఋణము చెల్లినది. నిన్ను నాకుఁ బ్రసాదించిన యాదయామయుఁడగు భగవంతుఁడు నీకు దీర్ఘాయురారోగ్యములిచ్చి సమస్తైశ్వర్యములను సమకూర్చుఁగాత. నీకీ సుబ్బులక్ష్మమ్మగారే తల్లిదండ్రులు. (అని మరల నొకసారి దగ్గఱకుఁదీసికొని పలుమాఱు ముద్దుపెట్టుకొని కన్నీరు కాల్వలై పాఱుచుండఁగా దానిని గ్రమ్మఱ సుబ్బులక్ష్మమ్మ కరములందుంచెను.)

బిడ్డ తెలతెలఁబోవుచు "అమ్మా! ఎత్తో" యని చేతులు చాపుచు మీఁదికి వచ్చుచుండఁగా గంగమ్మ దాని నెత్తుకొని చాలసేపు దుఃఖించి, లక్ష్మమ్మ యేవో తినుబడి వస్తువులు తెచ్చియీయఁగా దానిని దినిపించుచుఁ గొంతతడ వుండి, యవల నొకతొట్టిలో దానిని బండుకొనఁబెట్టి, జోకొట్టి నిదురఁబుచ్చెను. సుబ్బులక్ష్మమ్మ యొకటిరెండుదినములు తమ యింట నాఁగుమనియు, బిడ్డతనతోను దనబిడ్డలతోను మచ్చిక పడినవెనుక నెచటికేఁగినను భయములేదనియు, గంగమ్మతోఁ జెప్పనామె యందులకు సమ్మతించి, బిడ్డనిదురనుండి మేల్కాంచులోపలఁ దానొకసారి భర్తకై యన్వేషించుట యొప్పని యొకరిక్షా కుదుర్చుకొని వై. యమ్. సి. యే. భవనముల కేఁగెను. అప్పలసామిజాడ యెవ్వరెఱుఁగమనిరి. అతఁడాంధ్ర భవనములో నున్నాఁడని యొకఁడు చెప్పఁగా గంగమ్మ యచటి కేఁగెను. ఆతఁడచ్చటనుండి బసమార్చి వేఱొకచోట నున్నట్టు తెలియవచ్చినది. ఆమె యాతని నెందునుగానక మరల లక్ష్మమ్మగారి యింటికివచ్చి సాయంత్రపువేళల 'బీచ్' ప్రక్కల నాతనికై వెదకఁజొచ్చెను. మూఁడు దినములదాఁక నతఁడు కన్పట్టలేదు. మూఁడవనాఁ డప్పలసామి యొక నికుంజముచెంత నాతఁడొక్కఁడేకూర్చుండి, "తండ్రీ! సింహాద్రిప్పన్నా! నేనెంతకాల మిట్టులొంటిగనుంట? నన్నెన్నటికేని నీపాదములసరసకు రావించుకొందువా? నా ప్రియురాలిని మరల నాకంటఁ బెట్టుదువా?" అనిపల్కుకొనుచు గూర్చుండియుం

డెను. అప్పటికి రాత్రిజాముమీఱినది. అదివెన్నెలరేయి బిడ్డను నిదురఁబుచ్చి గంగమ్మ దిరిగితిరిగి యలసి యొకచోఁ సేదఁ దీర్చుకొనను ద్దేశించి చెంతనేయున్న యాబీచియందలి నికుంజమును జేరెను. అయ్యెడ నప్పలసామి పల్కులు వినఁబడ నామె యతనిపాదములపైఁబడి హోరుహోరున నేడ్చి, “ప్రాణకాంతా! నేను మహాపరాధిని. మీకుఁ దోఁచినశిక్ష నాకువిధించి మరల నన్నుఁ బరిగ్రహింపుఁడు. నేనింతకాలము వెఱ్ఱియెత్తి తిరిగితిని. ఎందుంటివని నన్నడుగకుఁడు. భ్రష్టురాల నైతిననుట సత్యము. నాపాపాగ్నులు నన్ను దహించుచు న్నవి. మీ సదయశీతలకటాక్షములచే వానిని జల్లార్చి నన్నుఁ గైకొనుఁడు. నాకు మీరేగతి.” యనిపలికెను.

అప్పలసామి యామెవిధముంజూచి మిగుల జాలిపడి తానింతదనుకఁ బ్రార్థించుచుండిన శ్రీనృసింహస్వామియే తన భార్యను దనచెంతకుఁ బంపెనని తలఁచి యామెం గౌఁగిటం గ్రుచ్చియెత్తి, కొంతసేపు తానునుదుఃఖించి, యవల “గంగా! నీకోర్కెప్రకారము నిన్నేప్రశ్నము లడుగకుండఁగనే గైకొం దును. నీతప్పులనెల్ల క్షమింతును. నీవుమాత్ర మిఁక నన్ను విడివి యొక్కనిముసమునైన నుండవనియు, దుష్టులతో స్నేహముచేయవనియు వాగ్దాన మొనర్తువేని మనము రేపే బయలుదేఱి మన గోపాలపట్టణమునకుఁబోయి యెప్పటి వ్యవ సాయ వృత్తితో సుఖజీవన మొనర్తము.” అని వచియించెను.

"ప్రాణేశ్వరా! మీయాజ్ఞకు జవదాటుదునేని, నాశిరః ఖండనము సేయుఁడు. ఇదివఱకు మీకొనర్చిన యపరాధమే కాక యింకనుం జేయుదునా?" యని యామె మాఱు పల్కెను. ఇరువురును లేచిరి. అప్పలసామి భార్యను దనబసకు రమ్మని కోరెను. కాని గంగమ్మ తనస్నేహితురాలగు లక్ష్మమ్మ తనరాక కెదురుచూచుచుండుననియుఁ దానారాత్రికి భర్తబసకు రాఁజాలననియుఁ బల్కి యతఁడు తనకు దగ్గఱగనే 'అక్బర్‌సాహెబు' వీధిలో నుంట తెలిసికొని, యతనికడ, సెలవుఁబుచ్చుకొని పోయెను.

ఆరాత్రి యామె సుబ్బులక్ష్మమ్మగారి యింటనే యుండి తెల్లవాఱుజామున లేచి, నిదురించుచున్న బిడ్డను బల్మారు ముద్దిడుకొని, యాఁపఁజాలని కన్నీటిప్రవాహముం బ్రవహింపఁజేయుచుఁ గొంతసేపేడ్చి, యవల గుండెకుదురుపఱుచుకొని భర్తకడకుఁ బోయెను. బిడ్డలేచి "అమ్మమ్మా! మాయమ్మయేది?" యనియడుగ, సుబ్బులక్ష్మమ్మ యేవో మాటలుచెప్పి దానినొప్పించి తనమనుమలతో నాడించుచుఁ గాలక్షేపముఁ జేయుచుండెను. నాఁటిసాయంకాలమే గంగమ్మయు నప్పలసామియుఁ జెన్నపురివీడి గోపాలపట్టణమునకై ప్రయాణమైరి అప్పలసామి తాను బ్యాంకిలో దాఁచుకొన్నసొమ్ముఁ గైకొని తనసామగ్రియంతయుఁ గూర్చుకొని మిత్రులకడ సెలవుఁ బుచ్చుకొనెను.

మరునాఁటి మధ్యాహ్నము రెండుజాములు మీఱినప్పటికి వారు వాల్తేరుచేరిరి. అక్కడినుండి బండిచేసికొని వారు సాయంకాలమునకు గోపాలపట్టణముం జేరుకొనిరి.

---

౧౭ ఆశ్లేషము.

గోపదంపతులను స్టేషన్కడనే యూర్మ్రగముపిళ్ళగారు చూచి పరామరిశించిరి. ఆయనకు గంగమ్మయునంతమెల్ల నత్తమామలవలనఁ దెలిసినది. అతఁడు వారికి నొచ్చుమాటల నాడక, వారిక్షేమోదంతములు మాత్రమే యరసి నాఁటికిఁ దమయింట నాఁగుఁడనిబలవంతపెట్టెను. కానియప్పలసామికిఁ దమిళులతోఁ బొందన్న నొకవిధమైన గోఁతయు భయమును గల్గియుంటచే, నతఁడందులకియ్యకొనక, యూరిలోనికిఁబోయి, కరణముగారియింట బసచేసెను. కరణముగారు గోపులరాక కెంతోసంతోషించి వారి కారాత్రి తమయింట విందుఁ జేసిరి. భోజనానంతరమున గంగమ్మకరణముగారి యాఁడువాండ్రతోఁ దమయిడుమలంగూర్చి సవిస్తరముగాఁ జెప్పి యేడ్చెను. కాని తాను రామయ్యచెట్టితోఁ గొంతకాలముండిన వృత్తాంతము చెప్పలేదు. తనకుఁ గొన్నేండ్లు మతిచలించియుంటచేఁ దాను భర్తనువీడి పరస్థలమున నుండవలసివచ్చెననియు నవల మదికుదురుపడుటచే మరల భార్యాభర్తలు కలసికొనుభాగ్యము గల్గెననియు,నామె వచించెను. వారామాటలకు గంగ

మ్మకు నిజముగా నున్మాదమే కలిగెననియు, దాననున్మాద వైద్యశాలకుఁ గొంపోఁబడి చికిత్సలో నుంపఁబడెఁగాబోలుననియుఁ దలంచిరి. కాని సత్యవృత్తాంత మెఱుంగలేకపోయిరి. అప్పలసామియు గరణముగారితో భాషించుచుఁ దనయవస్థం దెలిపెను. మొదటఁ దానెట్లు కీర్తిధనముం గొల్లఁగొనఁగల్గెనో, యవలఁ దనభార్యకూడనెట్లు సాముగరిడీలలోఁ బాల్గొనివన్నెకెక్కెనదో, యినంతరమామె తమిళులమల్లయోధకు లోనై మతిఁజెడఁగొట్టుకొని తిరిగెనదో, క్రిమ్మళనామె యెట్లు తనకులభించినదో యది యంతయుఁ బూసఁగ్రుచ్చినట్లు తెలిపెను. తానుసయితే మామె దుశ్చరిత మెఱుఁగకపోవుటచేత నందునుంగూర్చి యేమియుఁ బలుకకుండెను. చాలరేయిగడచువఱకు వారిట్లు సంభాషించుకొనిరి.

మఱునాఁడు కరణముగారు తమబసకు సమీపమందు నొకయిల్లు మనయప్పలసామికి సద్దెకిప్పించి, యతనినందు విడియించిరి. అప్పలసామి కొలఁదిధనము తనకడ నుంచుకొని మిగిలినదెల్ల విశాఖపురికేఁగి యందలి బ్యాంకిలో దాఁచుకొనెను. అతని కేవృత్తియు నవలంబింపవలెనని యిచ్ఛలేదు. తనకున్న ధనముపై వడ్డిదెచ్చుకొని యనుభవింప వలయుననియే యాతనికోర్కె. అప్పుడు వ్యవసాయముచేయుదమన్న వీలుగానికాలము. ఇఁక రెండునెలలలోఁ గరణముగారికిచ్చిన

తవులు, కాలము ముగియును. అప్పటికి వ్యవసాయమందధి లాభము పుట్టునేని చూచుకొందమని యతఁడూరకుండెను.

ఇప్పుడప్పలసామియు గంగమ్మయుఁ దమజీవనపథములను బూర్తిగా మార్చుకొనవలసియున్నది. సుమారు నాలుగేండ్లనుండి యలవాటుపడిన కాఫీముఖ్యములు హఠంబున మానివేయుట కష్టము. ఆంధ్రభవనమునందుసైత మాతఁడు రుచ్యములగు హల్వాలు, షర్బత్తులు, మిఠాయీలు, తరుచుగాఁ దినుచునేయుండువాఁడు. రాజాన్నభోజన మొనర్చిన గంగమ్మ మఱియు సున్నితములైన యాహారమున కలవడినదని వేరు,గఁజెప్పనక్కఱలేదుగదా! కొలఁదిదినములదాఁక వారు ప్రాతఃకాలమున రొట్టెలు కాఫీయు నింటియొద్దనే తయారుచేసికొని తినుచుండువారు. అసలా యలవాటుకూడఁ దప్పించుకొని, మునుపటివలెఁ బాలలోఁ దోడుపెట్టియుంచిన యన్నమే యలవాటు చేసికొనిరి. రకరకముల జరీచీరలకును, లేసు పువ్వులచే నొప్పువింతవింత 'జాకెట్టు'లకును 'రిబ్బను'లకును 'సెంటు'లకును పౌడరులకును నలవాటు పడియున్న గంగమ్మ, యిప్పుడు 'సాదా' నేఁత చీరలును గుత్తంపు రైకలును దొడిఁగికొనుట కారంభించెను. రిబ్బనులజడమాని వ్రేలుముడి వైచుకొనుచుండెను. విదేశ సుంగధతైలములను విడిచి కొబ్బరనూనె రాచికొనుచుండెను. సబ్బుతో నొడలు తోముకొనుట మాని కుంకుడుకాయలును సీకాయలును నుపయోగించుకొనుచుండెను. చేతులకొకజత బంగారుగాజులు, కాళ్ళ

కొక్క కడియములజతయు, మెడలో నొకటిరెండు పేరులును, చెవులకు దుద్దులును ధరించి తక్కుంగల నగలెల్ల నమ్మించి గంగమ్మ సొమ్ముగా మార్పించెను. మరల రెండుగేదెలను రెండావులను గొని వాని పాల్పెరుగులమ్మించుటకారంభించెను. కాని, భర్తయాజ్ఞచే నామె స్వయముగా నింటింటికేఁగి పాల మ్మపద్ధతి మానుకొనెను. ఒకరిద్దరు నౌకరుల నింటనుంచుకొని యాపనులెల్ల నామె జాగ్రత్తగా నెఱవేర్చుచుండెను. అప్పల సామి నిప్పుడెల్లరు నాయఁడుగారని పిలుచుచుండిరి. అతఁడు వెనుకటికన్న నిప్పుడెక్కుడు ధనము గలవాఁడౌటచే వానినూరి లోనివారందఱు నించుక యెక్కువగౌరవముతోఁ జూచుచుండిరి.

ఇట్లు రెండుమాసములు గతించెను. కరణముగారు సాగుచేయుచున్న తనమాన్యము నప్పలసామి పుచ్చుకొని, మరల వ్యవసాయమునకు దిగెను. మున్నున్నవృత్తియే యతనికి సుఖప్రదమై యుండుటచే, నతఁడు దానికే పూనుకొనెను. తాను వ్యవసాయవృత్తియు, గంగమ్మ పాలమ్మ వ్యాపారమును జేయుచుండిరి. భర్తయానతిపై గంగమ్మ యాఱుముగముపిళ్ళ గారి యింటికిఁబోవుట పూర్తిగా మానినది. ఆమెనొక్కసారి తనయింటికి రాఁగోరుచు సుందరమ్మ నాలుగైదుమాఱులు తనదాసీజనముచేఁ దెలియఁజేసినను, నామె యేదోనెపమిడి పోవకుండెను. సుందరమ్మ యొకటిరెండు పర్యాయము లామె బసకు వచ్చినప్పుడుసైతము కొంచెముగా మాటాడెను. కాని మునుపటివలెఁ జనవున భాషింపకుండెను. తానొనర్చిన తప్పుఁ

బనికై సిగ్గుపడి యామె యట్టులున్నదికాఁబోలునని యామెను గూర్చి సుందరమ్మ యభిప్రాయ పడుచుండెను. కాని యది యామెభర్త యాజ్ఞవలనఁ గలిగినదని సుందరమ్మ యెఱుఁగకుండెను.

గోపదంపతులిట్టులుండఁ జెన్నపురిలో సుబ్బులక్ష్మమ్మ కడనున్న శకుంతల తల్లికై బెంగఁగొని నానాఁట శుష్కించుచుండెను. ఎన్నివిధముల మఱపించినను దల్లిని మఱవకుండెను. ఎన్నివినోదములఁ జూపినను దృప్తిఁ జెందకుండెను. నిద్దురలో సైతము "అమ్మా! యెత్తో! నువ్వే బువ్వపెత్తు," అని కలవరించుచుండెను. ఆ బెంగచే బిడ్డకొకవిధమైన జ్వరముపట్టి పీడించుచుండెను. వైద్యులకాపిల్లను జూపిరి. వారాబిడ్డజబ్బునకు మందులు పనిచేయవనియు దల్లికడకుఁ గొంపోవుటే కర్తవ్యమనియుఁ జెప్పిరి. వారికిఁకఁ జేయునదిలేక తల్లి బిడ్డకొఱకిచ్చిన సొమ్ములోనే కొంతవ్యయపఱిచి సుబ్బులక్ష్మమ్మను బిడ్డతో గోపాలపట్టణమునకుఁ బంపివేసిరి.

ఒకనాఁటిసాయంకాలమున నైదుగంటలకు సుబ్బులక్ష్మి శకుంతలనెత్తుకొని సుందరమ్మను దోడుగానుంచుకొని యుప్పలసామి యింటికేఁగెను. అప్పటి కప్పలసామిపొలములో నుండెను. కావున, వారు నిరాటంకముగా లోనికరిగిరి. చిక్కిశల్యమైయున్న కూఁతుఁను జూచినతోడనే గంగమ్మ చేతులు చాఁచి "మాతల్లి, మాయమ్మ, మాచిట్టిశకుంతల!," యని పల్కుచు నెత్తుకొని యక్కునంజేర్చి ముద్దిడుకొనెను. బిడ్డ తల్లి

నానవాలుపట్టి బేరుమనియేడ్వఁగాఁ దల్లి గుండెచెదరి తానును బిగ్గఱగా నేడ్వఁజొచ్చెను. అయ్యెడ సుందరమ్మయు నామె తల్లియు గంగమ్మ నూఱార్చిరి.

ఇప్పుడు గంగమ్మ యేమిచేయుటకును బాలుపోని ద్వైధభావముతో నుండెను. కన్నకడుపుగావునఁ బిల్లనొల్లనని పలుకఁజాలదు. కట్టుకొన్న మగఁడుగావున, నతనియాజ్ఞ నతిక్రమింపఁజాలదు. కడుపుఁదీపి యొకవైపున భర్తృభయ మొకవైపున, నామె నాకర్షించుచుండెను. ఆమెయేపక్కకును బోవఁజాలకుండెను. ఏదోయొక పక్కకుఁబోవకతీరదు. చెదరినమది పదిలపఱుచుకొని యామె యిట్లనియె. ""సుందరమ్మతల్లీ! నాబిడ్డను మీయింటనుంచి కాపాడకతప్పదు. ఇయ్యెడ నాకు మీరుతప్ప నితరదిక్కులేదు. నేను బ్రతికిన మున నేదోయొకవేళను మీయింటికి వచ్చి నాబిడ్డ నింపుక సేపు లాలించి వచ్చుచుందును. మంచిమాటలచేత దీని నూరడించి మఱి వచ్చుచుందును. దీనికగువ్యయమెల్ల నేనే భరింతును. నాకుఁ బుత్త్రికాభిక్షముం బెట్టుటకై, దీనిని మీశిశువులతోఁ బాటు కొంత కాలము సాఁకకతీఱదు. అమ్మా! ఇదే పాదములంటి వేఁడుదాన,, నని గోలుగోలున నేడ్చెను.

సుందరమ్మయు నామెజననియు నందుల కియ్యకొనిరి. భర్త పొలమునుండి వచ్చువేళయైనదనియు, నేఁటికి వారు బిడ్డతో గృహమునకేఁగుటయే మంచిదనియు గంగమ్మచెప్పి, శకుంతలను సుబ్బులక్ష్మమ్మచేతి కందిచ్చుచుండెను. అట్టితఱిని

నప్పలసామి క్షేత్రమునుండి యింటికివచ్చెను. వానికెదుటఁ దమిళులు కనఁబడుటచేఁ దనయాజ్ఞదప్పి చరించుచున్నదని యాతఁడు భార్యపైఁ గినిసెను. కాని కినుకచూపుటకిది సమయముగాదని యెంచి తనగదిలోనికిఁ బోవుచుండెను. దారిలోఁ దనభార్య సుబ్బులక్ష్మమ్మచేతికిచ్చు శిశువువంకఁజూఁచి యాఁగిపోయి, "యీపిల్ల యెవ"రని వారలనడిగెను. వారిలో సుబ్బలక్ష్మమ్మ మామనుమరాలని చెప్పి గంగమ్మ మానముఁ గాపాడెను. అప్పలసామి మరల బిడ్డవంకఁ దేఱిపాఱఁజూచి "నేనానడుమఁ జెన్నపురిలో నొకపిల్లను, బండికై పరువెత్తిపోవుచు వంతెనక్రింది యేటిలోఁ బడిపోవనున్నదానిని, నపాయమునుండి తప్పించి కాపాడితిని. ఆబిడ్డ రామయ్యచెట్టిగారి కూఁతురని యవ్వలఁ దెలిసినది. ఈశిశువుకూడ నచ్చు మాశిశువువలెనే యున్నది." అనెను. వారందఱుఁ దెల్లవోయిరి. "ఏల యట్లు తెలతెలఁబోవుచున్నా"రని యతఁడు వారినడుగఁగా, సుబ్బలక్ష్మమ్మ, "మఱేమియుఁగాదు. నాఁడాపిల్ల ప్రాణములిచ్చినది మీరా, యని యాశ్చర్యపడుచున్నాము. మే మారామయ్యచెట్టిగారింటికి విందునకుఁ బోయితిమి. అప్పటికి బిడ్డను గాపాడినవానిపే రెవ్వరికిఁ దెలియకుండెను. నేఁడప్రయత్నముగా మీరేయని వినుటచే వెఱఁగుపడి యిట్లుంటి"మని మాఱుపలికెను. నాఁడు తనకూఁతు ప్రాణములఁగాచిన పుణ్యాత్ముఁడు తనప్రాణకాంతుఁడే యని తెలిసినప్పుడు గంగమ్మ మరల వెనుకటి హేయజీవనమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని

యిట్టి మహోపకారశీలిని నిట్టి మహామహిమాన్వితుని, నిట్టి పురుషపుంగవుని వీడి యుక్కచంచలహృదయుని, మదాంధుని కపటశీలినిం జెట్టఁబట్టి తనదేహము, హృదయము, ఆత్మయు, నపవిత్రపఱుచుకొంటిఁగదా యని లోలోన నత్యంతదుఃఖముం బొందెను.

అప్పలసామి యట్లుపలికి తనగదిలోనికిఁ బోయెను. తమిళులు గంగమ్మకడ సెలవుఁబుచ్చుకొని బిడ్డతో నింటికిఁ బయనమైరి. వారిని వీధిగుమ్మముదాఁక వెళ్లి సాగనంపఁదలఁచి గంగమ్మకూడ నడచెను. వారు వీధిలోని కేఁగినపిమ్మట గంగమ్మ సుబ్బలక్ష్మమ్మతో మెల్లఁగా, "తల్లీ! మీరు మూఁడునాళ్లు దినములాఁగి, బిడ్డ సుందరమ్మగారితోను వారిబిడ్డలతోను బరిచయముఁగల్గించుకొని యిందుక చనవుతోఁ దిరుగాడువఱకుఁ జూచి మఱిపోవలయును. (బిడ్డవంకఁదిరిగి) అమ్మా! రేపు నీదగ్గఱకు వచ్చి నేనే బువ్వపెట్టెదను. నేఁటి కమ్మమ్మగారే నీకన్నముఁ బెట్టుదురు. అక్కడ నీకన్నయ్యలు, అక్కయ్యలు, చిన్నపాప—వీరందఱు గలరు. వారితో నాడుకొనుచుండుము. (ముందువెన్కలుచూచి ముద్దుపెట్టుకొని) పొమ్మ" అనిపల్కి వారివనిచి, లోనికిఁబోయెను.

ఇప్పట్ల నా మోహహృదయావేగము వర్ణింపఁబూనుటకన్న నూహించుకొనుఁడని చదువరులకే విడిచిపెట్టుట మేలని మానితిమి. అప్పలసామి భార్యను దమిళులతో సంపర్కమువలదని మరల గట్టిగాఁజెప్పి సాయంస్నానమునకుఁ బోయెను.

౧౮ మాతృప్రేమ.

అప్పలసామి పొలమునకో పట్టణమునకో మఱియొక చోటికో యేఁగఁగాఁజూచి, గంగమ్మ ప్రతిదినము స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికిఁబోయి బిడ్డనుచూచి కొంతసేపాడించివచ్చుచుండును. బిడ్డకు జ్ఞానమువచ్చినకొలఁదిఁ దల్లిని దఱుచుగాఁ జూడఁగోరుచుండెను. దానిపోరుపడలేక సుందరమ్మ యేదాసిచేతనో గంగమ్మను రమ్మని కబురు, పంపుచుండెను. దినమునకు రెండుసారులు కొన్నికొన్నిపట్ల మూఁడుసారులు గంగమ్మ కూఁతుకడకుఁ బోవుచుండెను. అప్పలసామి యూరలేనప్పుడు బిడ్డనుదీసికొని తమంతటే గంగమ్మయింటికివచ్చుచుండిరి. కొన్నాళ్లు రహస్యముగాఁబోయి రాఁగల్గినది. కానియు వలఁ రహస్యము దాఁగినదికాదు. తానెఱిఁగినవారలలో నొకరు కనఁబడి పలుకరించుచుండువారు. వారితో నేవో యబద్ధములు పల్కి యామె పోవుచుండెడిది. ఎన్నాళ్ళిట్లు లనృతమాడి నెగ్గుకొని రాఁగలము? ఆమెయందుఁ జాలమంది కనుమానము గల్గి భర్తతో నామెనిత్యము స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికిఁ బోవుటను గూర్చి చెప్పుచుండిరి. అప్పలసామి కోపించి భార్యను దిట్టుటయు నొక్కొకతఱిఁ గొట్టుటయుఁగూడఁ బ్రారంభించినాఁడు. తనచర్య బయటపడినప్పుడెల్ల నేదో యొకసాకుఁ గల్పించి మగనితోఁ జెప్పి యతనిని సమాధానపెట్టఁజూచుచుండెను. సుందరమ్మ గంగమ్మగుణములఁ జెఱచి యామెను దన మగనికో మఱియొకనికో తార్చుచున్నదనియు నప్పలసామి

యనుమానంపడుచుండెను. క్రమముగా గంగమ్మ మాటల యందాతనికి నమ్మకము చెడఁజొచ్చెను. ,,అయ్యో! నేనెట్లు భరింతు? కన్నకడుపగుటచేఁ గూఁతు నుపేక్షింపఁజాలను. దాని నుపేక్షింపకుండవలయునన్న భర్తను మోసము చేయక తప్పదు. మోసముచిరకాలముదాగదు. అయ్యో! దైవమా! నాకీవిషమసమస్య లేలకల్పించితివి? నిజమాడి నాకూఁతు కొంత కాతమిళులయింటి కరుగుచుంటినని నాభర్తతోఁ జెప్పుదునేని, మున్ను న్న గోడును జెప్పుచుఁ నేనింత భ్రష్టురాలనై తినని యాయనకుఁదెలియదు. తెలిసిన, విడాకులేగదా? ఈశ్వరా! నా కేదిదారి? ఏదోదారిఁజూపి రక్షింపుము. కాకున్న, నా ప్రాణములంగొని నా బాధలుడుపుము,, అని గంగమ్మతనలోఁ దాను బల్కుకొనుచుండెనుఁ

అప్పలసామి కనుమాన మెక్కువైన కొలఁది వ్యవసాయపుఁబనులడుగంటుచుండెను. అతఁడిల్లుకదలి యూరావలావలకు వెళ్లుటమానుచుండెను. ఎక్కడికేని పోయినను ద్వరితగతిని మరలివచ్చుటకు మొదలిడెను. తానిలువిడిచి యెక్కువసేపెక్కడనైన నుండవలసి వచ్చినయెడలఁ దనభార్య చర్యఁ గనుచుండుఁడని యొకరిద్దరునౌకరులను వేగులవాండ్రనుగా నియోగించుచుండెను. ఇట్టులామె బ్రతుకు కడకత్తెరలోని పోఁకచెక్కవలె నుండెను.

గంగమ్మ పగటివేళ సుందరమ్మగారి యింటికిఁబోవుట మాని, రాత్రులయందు మగఁడు నిద్దురవోయినతర్వాత,

నింటిపనులు చేయుచుండునట్లు నటించి, కూఁతుకడ కరిగి చూచి, నిద్రించుబిడ్డనులేపి, యెత్తుకొని, యేవో యాహారపదార్థములం బెట్టి లాలించివచ్చుచుండెను. శకుంతలకుఁ దెలివిదేటలువచ్చినకొలఁది నూరటగలుగుచుండెను. అది తనయీడు బాలబాలికలతో నాటలాడుకొనుట కలవాటుపడెను. కాని తల్లినిజూడకుండ నొక్కనాఁడేని నిలువలేకుండెను.

ఈరీతిగాఁ గొన్నినెలలు గడచెను. వృద్ధులపాలిట మృత్యుదేవతయగు హేమంత మేతెంచెను. గోపాలపట్టణము పర్వతప్రాంత ప్రదేశమగుటచేత నందుఁ జలి మిక్కుటముగా నుండెను. అప్పుడు చేలకుఁ గోఁతలు జరగురోజులు గావునఁ గర్షకజనులు రేయింబవలు బాటలయందుఁ దిరుగుచుండిరి. సీతుబాధ గణింపక కూఁతుపైఁగల మమకారముచేత గంగమ్మ యర్ధరాత్రమున నిలువెడలిచనుచుండ నామె నెఱిఁగిన పాలికాఁపులిద్ద ఱొకసారి కనఁబడి "అమ్మా! ఇంతనడిరేయి నెక్కడికిఁబోవుచున్నా" రని ప్రశ్నింపఁగా, నామె యాలోచించిచెప్పుటకుఁ గాలముచాలక "యొకపనిమీఁదస్టేషన్ మాష్టరుగారియింటికిఁ బోవుచున్నా,, నని మారుపల్కెను. చలియక్కువగా నున్నప్పుడెల్ల నామె తనబిడ్డయెట్లులున్నదో యని భయపడుచుండును. తఱచుగా నాబిడ్డకుఁ జలిగాలితగిలి యూపిరితిత్తులు చెడినట్టులో జ్వరముతగిలినట్టులో మఱియే యితరవ్యాధియో కలిగినట్టులో యామె యూహించుచుండును గాని, బిడ్డయానందముతోఁ దోడిబిడ్డలతో నాడుకొను

చుండుననికాని, సుఖముగా నిద్రించుచుండుననికాని,తలఁపదు. అత్యాదరః పాపశంకి ,,యనిపెద్దలుచెప్పుట కామెయే ప్రబల నిదర్శనము.

వేఱొకనాఁ డెప్పటియట్ల మగనినిద్రఁబుచ్చి గంగమ్మ సుందరమ్మయింటికిఁ జనుచుండెను. దారిలో వెనుకటిపాలి కాఁపులును, వారికామందగు నొకక్షత్రియుఁడును నామె కంటఁ బడిరి. ఆమె చెట్టుచాటునకుఁబోయి దాఁగికొనఁ జూచెను. కాని వారు లెస్సఁగాఁ దన్ను గుర్తించిరని యెఱుఁగుట చే నది మఱింత యనుమానహేతువని యూహించి యెదుటఁ బడియెను. ,,అమ్మగారు మరల వెళ్ళుచున్నారెక్కడికో!" యని యొకపాలికాఁపనెను. ఆమెకలవరపడుచు ,,స్టేషన్ మాష్టరుగారి యింటికే,, యని జవాబిచ్చి వెనుకవెనుక చూచుచుఁబోయెను. తామిదివఱ కామెనుజూచి యొకపర్యాయము మాటాడుటయు, రెండుమూఁడుసారు లామె నిశీథమున నారీతి మాష్టరుగారి బసకేగుచుండ దూరమునుండి చూచి గుర్తించుటయుఁ బాలికాఁపులు తమయజమానునితోఁ జెప్పిరి. ఆయజమానుఁడును నామెచర్య యనుమానాస్పదమే యని వచించెను.

మరుఁనాఁడాక్షత్రియుఁడు పనిఁగల్పించుకొని యప్పల సామియింటికి వచ్చి ,,అప్పలసామీ! నీకు క్షేమమేకద?,, యని యడిగెను.

అప్ప—అయ్యో! నాక్షేమమున కేమంతయులేదు. ఏదోపనియున్నఁగాని తమరు మాయింటికిరారు.

రాజు—పనేమియులేదు. నిన్నరాత్రి రెండుజాములకు నేను బాలికాఁపులతోఁ బొలమునుండి యింటికేతెంచుచుం టినిఁ అప్పుడు నీభార్య యేదోతొందరపనిమీఁదఁ గాబోలు స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింటఁకేగుచున్నది. మాపాలికాఁపొకఁ డామెను బలుకరించెను. కాని నేను మాటాడలేదు. తాను మాష్టరుగారియింటికే పోవుచున్నట్టు లామె వచించెను, అంత యర్థరాత్రమున నొంటిమై నామె యేలపోవలయునని శంకించి తిని. అప్పుడు రైలుబండ్లు వచ్చువేళయుఁగాదు. నీకేదోజబ్బు చేసినదేమోయని యనుమానించితిని. ఇనుమునకైనఁ దుప్పు వట్టునుగాని, నీకు భయములేదని మరలనూహించితిని. కాని సందేహము. దీర్చికొనుటయే మేలనియిటువచ్చితిని.నీవారోగ్య వంతుఁడవై యున్నందులకు సంతోషముగానున్నది. విశేషము లెవ్వియులేవుగదా?

అప్ప—నిన్నరాత్రమునా! నాభార్యమీకుఁ గన్పట్టె నదా! మీరు మఱియొకతెనుజూచి యామెనుగాఁ దలఁపలేదు గద?

రాజు—మీకాసందేహ మక్కఱలేదు. మాపాలికాఁపు నీభార్య యారీతిని నిశీథమున మాష్టరుగారి యింటికేఁగుచుం డ బలుసారులు చూచి నాఁడఁట ఆమెమాపక్కనుండియే

పోయినది. దీపపు వెలుతురులో నామెను బూర్తిగా జూచి తిని. కంఠధ్వని వింటిని.

అప్ప—ఆలాగుననా! (అనితల పంకించెను)

రాజు—అలజడులెవ్వియు లేవుగావున, దృష్టివడితిని. పోయెదను.

అప్ప—చిత్తము. మీదయకు మిగుల గృతజ్ఞుఁడను.

ఇట్లు లాకుత్రియుఁ శోకఘోరవిషబీజ మాగోపుని హృదయక్షేత్రమున నాటిపోయెను. దాని విషము తాఁచుఁ బామువిసమువలె నిమిషములో నప్పలసామి యొడలెల్ల వ్యా పించి యతనికొక విధమైన తాపముదయింపఁజేసెను. ఆతాప పముచే నతఁడు వేఁడినిట్టూర్పులు పుచ్చుచుండెను. మేనెల్ల స్వేదోద్గమమయ్యెను. పిచ్చియెత్తినవానివలె నతఁడు వాఁకిటఁ బ్రచారము చేయుచుండెను. ఏమిసేయుటకు నతనికిఁ బాలు వోకుండెను. అతనితీరుఁజూచి గంగమ్మ మరల నేదో కీడు మూడినదని యనుమానపడినది. కాని యట్టితఱిం దానెదుటఁ బడుటకన్నఁ బరోక్షమం దుండుటయే మేలని తలఁచి యామె వంటయింటనే కూరుచుండియుండెను. అంత నప్పలసామికొక యుపాయము తోఁచెను. అది మనస్సునకు సరిపడుచుకొని, యతఁడు తాపము నించుక చల్లార్చుకొని, తాత్కాలికముగాఁ దనకుఁగల్గిన భావోద్రేకము నడంచుకొని, యెప్పటివాలకము నే పూని, నాఁడింట మెలంగుచుండెను. తనవెనుకటిచర్య జ్ఞప్తికివచ్చికాఁబోలు నతఁడట్టులుండెనని యూహించి గంగ

మ్మయుఁ దనగుట్టు వెల్లడికాలేదనియే నమ్మి యూరట వహించి యుండెను.

రాత్రి యెప్పటివలె మగఁడును దానును భుజించిరి. మగఁడు కొంతతడవు పుస్తకమొకటి చదువుకొనుచున్నట్లు కనఁబడెఁ దాను జాలసేపు పసువులమేఁతలు పాఁడిసవరణలుఁ మున్నగుపనులయందు నిమగ్నయై యున్నట్లు నటించెనుఁ నేఁడు తనచర్య నటనమని యాతఁడు గ్రహింపఁగల్గెను. కాని యాతనిచర్యయు నటనమేయని గంగమ్మ గ్రహింపలేక పోయెను. అప్పలసామి పదిగంటలరాత్రివఱ కటులే చదువుచున్నట్టు లుండెను. గంగమ్మ యింకను బనిఁజేయుచున్నట్టులున్న నతఁ డనుమానించునని తలఁచి పనులెల్లముగించుకొని, శయనమందిరమునకుఁ బోయెను. అప్పలసామియుఁ బడకఁజేరెను. అప్పటికి గంగమ్మమేనువాల్చి నిదురనటించుచుండెను. అప్పలసామి యామెను మాటాడింపక తానును మేనువాల్చెను. గంగమ్మ కన్నులుమూసి దీర్ఘనిశ్వాసములతో నిద్దరవోవుచున్న దాని భూమికంగొని జయప్రదముగా నటించెను. అప్పలసామియుఁ గన్నులుమూసికొని కొంతసేపు చిన్నిచిన్నియూర్పులును, గొంతతడవు పెద్దపెదయూర్పులును, నవల గుఱ్ఱుతో గూడిన యూర్పులును బుచ్చి తనపాత్రముంగూడ లెస్సఁగాఁ బోషింపఁగల్గెను. మగఁడు గాఢనిద్రయే చెందుచుండెనని గంగమ్మ నిశ్చయించి చప్పుడుచేయకుండ మెల్లఁగలేచి పిల్లివలె నడుగులిడుచు, వాఁకిటికివచ్చి మరల నింకొకసారి భర్తవంకఁ

జూచి యతఁడింకను గుఱ్ఱుపట్టి నిద్రించుచున్నటులేగాంచి, పెరటి గుమ్మము తెఱచి, పైనిగొండెముంబెట్టి చప్పుచప్పున, సుందరమ్మ యింటికేఁగుచుండెను.

అది కృష్ణపక్షైకాదశి. పదునొకండుగంటలు దాఁటినను జంద్రోదయముకాలేదు. నక్షత్రములకాంతి యుండెనుగాని, దానివలనఁ జెట్లచే దట్టముగాఁగప్పివేయఁబడినబాట తిన్నఁగాఁ గాన్పింపకుండెను. ఆమె హృదయములో నెలుఁగు ప్రేమ జ్యోతియే దేదీప్యమానములైన కాంతులను ముందు పంపు చుండఁగా, గంగమ్మ నిర్భయముగా నడచి పోవఁజొచ్చెను. ఆమె వీధిలోని కేఁగుటఁగని యప్పలసామిలేచి, కఱ్ఱకత్తియొ కటి చేఁబూని తానును జప్పుడుచేయకుండఁగనే వీధిలోనికి సింహాద్వారముగుండ వచ్చినిలిచెను. అప్పటికి గంగమ్మ సుమారిరువది గజముల దూరమునఁ బోవుచున్నది. అతఁడొక తాళము వీధిగుమ్మమునకు వైచి, తానుగూడ నామె వెను వెంటనే బయలుదేఱి బాటప్రక్కలనున్న పొలాలగట్ల మీఁద నడుచుచు వచ్చుచుండెను. గంగమ్మ తన్నెవ్వరేని వెంబడించుచున్నారేమోయని నడుమనడుమ వెనుకకుఁదిరిగి చూచుచుండెడిది. కాని యప్పలసామి యామెకు గోచరింప కుండ నడుచుటచే నామె కనిపట్టలేకపోయెను. స్టేషన్మాష్టరు గారి పెరటిగుమ్మము తలుపులు గంగమ్మకొఱకు తెఱచియుంచబ వలు తెఱువఁబడియే యుండునుగావున, నామె యాద్వార

మున లోనికరిగెను. అప్పలసామియు నామె వెనువెంటనే వచ్చి యాగుమ్మముకడ నాఁగెను.

గంగమ్మ లోనికేఁగుటయు, నందు వసారాగదిలోఁ దూఁగుటుయ్యలలోఁ బండుకొని నిద్రించుచున్న బిడ్డను “అమ్మా! శకుంతలా! లే. తల్లీ!” యనిపిలిచి లేపుటయు, పిలిచినంతనే యులికిపడి యాబిడ్డలేచి గంగమ్మను గాఁగిలించుకొని, “అమ్మా! ఇప్పలా! వచ్చావు? నేను బువ్వతిన్నే లేదు” అని చెప్పుటయు, “అయ్యో! వెఱ్ఱితల్లీ! నారాక కొంచెమాలస్య మైనంతమాత్రమున నీవు బువ్వతినవలదా? అత్తయ్యగారు తినుపించలేదా?” యని యామె బిడ్డనడుగుటయు, లేదని బిడ్డమూర్వలికి యేడ్చుటయు, నామె బిడ్డనెత్తుకొని దగ్గఱనున్న యొకచిన్న ‘బీరువా’ కడకేఁగి యందున్న పెట్టెలోని ‘బిస్కట్టు’ కొన్నితీసి పెట్టుటయుఁ, గడపట బిడ్డనడ్డాలలో వైచుకొని పాఁగుడిపి నిద్రఁబుచ్చుటయు, నప్పలసామి కాంచెను. అతని కాశ్చర్యము, భయము, శోకము, క్రోధము, మఱియు నేవేవో జనించెను. కాని గభీరహృదయుఁడగుటచే వేనిని బైకిరానీయలేదు. “ఆహా! ఈచర్యఁ గప్పిపుచ్చుటకే కాఁబోలుఁ నిది ‘యెందుంటివని నన్నడుగకుండు. భ్రష్టురాలనైతి ననుట సత్యమని, నాతో నలనాఁడు వచించినది! ఇది యెంత జగవెంత! ఎంతమోసకత్తె! అనసూయ నొక ముసలి దానితో సుందరమ్మ వచ్చినప్పుడీ బిడ్డనే యిదిమోసుకొని యున్నది. దీనివైఖరింజూడ నీశిశువు దీని కుపభర్తవలనఁ గల్గి

నదనుట కెట్టిసందియమును లేదుగదా? రామయ్యచెట్టి బిడ్డను నేనొకతటఁ గాపాడితినని చెప్పినప్పుడిదియుఁ దక్కుంగల తమిళస్త్రీలును నివ్వెఱపడిరి. ఆనివ్వెఱపాటున కర్థమిప్పుడు గోచరించుచున్నది. ఈబిడ్డయే రామయ్యచెట్టి బిడ్డకావలయును! ఇదినేను సందేహించినట్టుగా రామయ్యచెట్టితో లేచిపోయి యుంటనిజమే. ఆహా! వాఁడెంతమోసగాఁడు! 'అమ్మతోడు. నేనెట్టి పాపకార్యమును జేసియెఱుఁగ' నని కల్లబొల్లిమాటలాడి నాకు నమ్మకముం బుట్టించినాఁడు. తమిళదేశపు మోసమంతయు వానికడనే యున్నదిగదా! నాతో మాటాడునపుడు స్నేహరస మొలికించుచు వికటమందహాస మొనర్చుచు మాటాడినాఁడు. వాని వాలకముంగాంచి, వాఁడు విశ్వాసపాత్రుఁడనుకొంటిని. నాకొంప దీసినాఁడు. పయోముఖవిషకుంభము, గోముఖవ్యాఘ్రము! ఇదియామూరనే నన్నుఁగికురించి పరపురుషునితో వేశ్యవలెఁ గాఁపురముఁ జేయుచు మూఁడేండ్లుండుట నేను గ్రహింపకపోయితినే! నావంటి మందుఁడుండునా? నేను బెండ్లాడినకాంత పరపురుషునిఁ జేపట్టి వానివలనఁ గన్నకూఁతునకు వర్ధంత్యుత్సవముం జేయుచుండఁగా, నెట్టి యనుమానమును లేక నేనాయుత్సవమునందుఁ బాల్గొని విందుఁగుడువ నేఁగితినిగదా! నాకన్న గొప్పయవివేకి లోకములోనుండునా? (ఒకనిట్టూర్పుపుచ్చి) ఇప్పుడేమి చేయవలయును? ఇది భ్రష్టయని మున్నెఱిఁగియున్నను, దీనిమరితరహాస్య మామూలముగా నెఱుఁగకపోవుటచే నేనూరటఁ గాంచి

మరల దీనితోఁ గాఁపురమున కియ్యకొంటిని. ఇది యొనర్చిన పాపము రూపముం దాల్చినాయెట్టయెదుటఁగన్పట్టుచుండ నేనిఁక న్నెట్లుసహింపఁ గలుగుదును? ఓదైవమా! నాకేదారి కల్పింతువు? నేనుదీనిని విసర్జింపఁ జూచినను, నాపరితాప మడంగదు. ఇదియు దీనిబిడ్డయు నాకంటఁ బడునప్పుడెల్ల నాయువమా నాగ్ని రగిలి నన్ను దినదినము దహించి వేయుచుండునుగదా? ఆయగ్నిచే దహింపఁబడి దినక్రమమున నేనాఁడో చచ్చుటకన్న, నేఁడే యేయుపాయముచేతనో ప్రాణములు గోలుపోవుట యుత్తమమార్గ మగునుగదా! ఓయీశ్వరా! నన్నీ భూలోకరంగమున నవతరింపఁజేసి నాచే నాడింపఁదగిన నాటకమాడించితివి. నీవు నేపథ్యమున నిల్చి నన్ను నీకడకురమ్మని పిలిచెడు ఘంటానాదము నీవుచేయుచున్నట్లు నాకు గోచరించుచున్నది. ఇఁక నీపాత్ర నిష్క్రమింప వలసినదే. ఇదేవచ్చుచున్నాను. ఉన్నపాటుననే వచ్చుచున్నాను. నేను సవరించుకొనవలసి నదేదియు లేదు. అయిన నొక్కసారి నాభార్యతో మాటాడి మఱివచ్చుచున్నాను." అని తనలోఁదాను బల్కికొని, జోలపాటలఁబాడుచుఁ దనబిడ్డను జోకొట్టుచున్న భార్యనుబిలిచి యిట్లుప్రసంగించెను.

అప్ప—గంగూ! (అని పిలుచునప్పటికి గంగమ్మ యులికిపడి బిడ్డనచ్చటనే దిగవిడిచి యీవలకువచ్చెను.) నిన్నొక్కప్రశ్నముమాత్రమే యడిగెదను, దానికిసరియైన జవాబు,

దేవుఁడేసాక్షిగా నున్నాఁడనియెంచి, వెంటనే చెప్పుము. ఆశిశు
వునకును నీకునుగల సంబంధమేమి?

గంగ—(తనులత వడఁకుచుండ నిలిచియున్నది, యొ
క్కపాటున నతనిపాదముల పై వ్రాలి) ప్రాణేశ్వరా! మహా
పాపాత్మురాలనగు నేనింకను దాఁపఁగలనా? ఆబిడ్డ నేను గన్న
కూన. దానిపైఁగల మోహముచే నేను మీయాజ్ఞ నతిక్ర
మించి యిటకు వచ్చుచున్నాను. కడుపుఁదీపిని ద్రోయఁజాలక
యుఁ దమయానతి దాఁటఁజాలకయు నాపడుతాప మా యీ
శ్వరునికే యెఱుక. గుప్తకృత్యము ప్రాణముతోకదా, యేలవిడు
వరాదని యూహించితిని. కాని నేను మృతినొందిన, నాబిడ్డ
గతి యేమగునో, యదికూడ నన్ను వెంబడింప వలసియుండు
నేమోయని సంకోచించి యాప్రయత్నము మానితిని. రూ
పొందిన నాపాపము దమకుఁ జూపుట యధికతాపహేతువని
యందునకు సాహసింపనైతిని. నాగుట్టు బట్టబయలయ్యెను
గనుక, నేనిఁకజీవింపరాదు. నన్ను మీచేతులతోఁ జంపి
యీపిల్లనుమాత్రము కాపాడుఁడు. నాయాత్మకు శాంతి
గలుగును.

అప్ప—ఇప్పుడు నిన్ను శిక్షింపవలసిన పనేమియులేదు.
పుత్త్రికామోహముచే నీవొనరించిన యీరహస్యచర్య యంత
గానింద్యముగాదు. బుద్ధిపూర్వకముగా నీవుచేసిన ఘోరపాప
మునకై నీవు పశ్చాత్తాపపడుటకును వలనుగాకుండ, నీకా
బిడ్డయడ్డంకియైనది. అంతేకాక యది నీదురితములను బెఱుఁగఁ

జేయుచున్నది. కాని యది నోరెత్తుఁగని కూనయగుటచే, దాని నేమనఁగలము? నేను మాత్రమిఁక నీకడనుండఁజాలను. ప్రజలమొగములు చూడఁజాలను. నేనెందేనిపోయెద. నాకిఁకఁ బ్రపంచముతోఁ బనియేలేదు.

గంగ—అయ్యో! హృదయేశ్వరా! మీరేయెందేని పోయిన, నిఁకనేనా? నాబిడ్డకిప్పుడు కొంచె మింగితము గలుగుచున్నది. ఇఁక నెవ్వరో దానిని గాపాడకపోరు. కావున నేను మీవెనువెంటవత్తును. దయతో నారాకకనుమతింపుఁడు. మిమ్ముఁవిడిచి నేను మనఁజాలను.

అప్ప—అదివట్టమాట. మూఁడేండ్లు మనలేదా?

గంగ—నాచపలబుద్ధి నన్నట్టు లీడ్చుకొనిపోయినది. అందుసకు నేనుబడు తాపము నాహృదయమునకేగాని యొరులకెఱుకపడదు. మున్నెట్లు వర్తించినను, నిఁకముందట్లు మీ యెడఁబాటునుసహింపఁజాలను. మిమ్ముఁవీడిన యుత్తరక్షణమున నేను గుండె వ్రీలఁజనిపోవుదును. నామాట నమ్ముఁడు. అది నిశ్చయము.

అప్ప—నేనునమ్మను. ఇఁకనీదారినీది. నాదారినాది. నాకు భగవంతుని యాహ్వానము వచ్చినది. అతఁడొనర్చు గంభీరవిషాణధ్వని నాకువిస్పష్టముగా వినఁబడుచున్నది. నేనిఁకఁ బోవకతప్పదు.

అని చివాలున నతఁడు వెనుకకుఁ దిరిగిరొక్కపరువుచ

బోవఁజొచ్చెను. „నేను మి మ్మనుగమించుదాననే" యనుచు గంగమ్మయు నాతనివెంబడిఁ బరుగిడెను.

---

౧౯ నిధనము.

—)o(—

అప్పలసామి చంగుచంగున దుముకుచుఁ బొలముల వెంబడిఁ బరువెత్తి యొకయేటిలోదిగి దాని నవలీలనీఁది యావలనున్న కొండనెక్కి వేగముగాఁ బోవుచుండెను. అతనికి గమ్యస్థాన నిర్ణయములేదు. పోవుటకొఱకే పోవుచుండెను. గంగమ్మ యాతని ననుసరించి యేటిదాఁకఁ బరుగెత్తఁగల్గెను. కాని యామె కీఁతరాదు. కనుక నేటిలోదిగి ముందునకుఁ బోలేక, యేటిగట్టువెంబడిని గొండకావలిప్రక్కకుఁద్వరితగతిని బోవుచుండెను. మనస్సు చలించి యొక్కమచ్చుననే పరుగిడు నప్పలసామి కొండకొనఁ జేరినతర్వాత నడుగులు తడఁబడుటచే జాఱిపడెను. ఆపాటుచే నతఁడు మూర్ఛిల్లి రాలపై దొరలి పోవుచు నడుమనొకభూరివృక్షమడ్డురాఁగా దానిచే నాఁపఁబడి యుండెను. అతనికిఁ జైతన్యమేలేదు. దేహమంతయు గాయములయ్యెను. మనస్సులోనిగాయము చెప్పనక్కఱయేలేదు కదా! ఏటిగట్టునఁ బరుగులిడు గంగమ్మ మఱియొక కొండ నారోహించి భర్తకై వెదకుచుండెను. „నాథా! నాప్రాణ నాథా!" యని పేరెలుంగునఁ బిలుచుచు నామెపోవుచుండెను.

అప్పటికిఁ జంద్రోదయము కానున్నది. ఆకసమించుక ధావళ్యమువహించి యుండెను. ఆమె యొక్కతీరుననే పర్వత శిఖరమునకుఁ బరుగుపరుగునఁ బోయెను. అక్కడనిలిచి మరల "ప్రాణనాయకా! ఎచ్చటనున్నావు? నన్నిట్టి విషమపరీక్షకు లోనుగావించుట తగవుగాదు." అని యఱచెను. గొంతెత్తి యేడ్చెను. కాని యామెది యరణ్యరోదనమయ్యెను. అంతఁ గ్రమముగాఁ జంద్రుఁడుదయించుటయుఁ దత్కిరణములు వృక్షాగ్రములును గొండకొనలును నెక్కుటయుఁ దటస్థించెను. వెన్నెలవెలుంగునకుఁ గరంబు మఱుంగుచేసికొని గంగమ్మ యన్నిప్రక్కలం గలయం జూచెను. ఎదుట నింకొకకొండయు, రెండుకొండలకును మధ్యమందొక ప్రవాహమును నామెకుఁ గాన్పించెను. తానిందాఁకఁ దరింపఁజాలకపోయిన యేఱదియే కాఁబోలు ననియుఁ, దాను భర్తయెక్కిన కొండకాక వేఱొక కొండ నెక్కితిననియు, నామెగ్రహింపఁ గల్గెను. క్రమ్మఱఁ గంఠమెత్తి భర్తను బిలిచెను, ఆకొండమీఁద నతఁడు కాన్పిం చునేమోయని తన విశాలనయనముల నింకను విశాలతరములు గావించి యరసెను. అప్పుడొకమూలుగు వినఁబడెను. ఆమె మఱియు నాత్రముతో నారయఁ జొచ్చెను. తన కెదుటి కొండ చరియమీఁద నొకతరువును బట్టుకొని యొకమనుజుఁడు పండుకొనియున్నట్లు లామెకుగోచరమయ్యెను. మఱియుం బరికించి చూడ నామనుజుండు తొడిగికొన్న తెల్లనిచొక్కాయ గంగమ్మ కనిపట్టఁగల్గెను. తనభర్తయు నట్టిచొక్కాయనే

నాఁడుదొడిగికొని వచ్చుటచే, సతఁడు తన నాథుఁడేయని నిశ్చయించి, వేగముగా నాతనికడకుఁ బోవలెనను కుతూహలము చేతఁ దానెక్కిన కొండ చరియ యందుఁబరువిడుచుఁ గ్రిందికి దిగఁ జొచ్చెను. ఆపరువున నామెకును గాలు జాఱెను. తూలి పడెను. ఆమె పడినచోటించుక సమముగానుంటచే నామె క్రిందికి జాఱిపోవుచుండెను. పట్టుకొనుట కాధారమేమియు నామెకుఁ లభింపకుండెను. రెండునిముసములట్లు జాఱుచున్న, నామె తప్పక క్రింది లోయలో నిమోటఁబడును. తుదకామె కొక పాషాణశృంగ మవలంబముగా దొరకి దానిం బట్టి వ్రేలాడుచుండెను. కాని యామె పై కెగఁబ్రాకుట కేమియు వీలు లేకుండెను. ఇట్టులుండి యామె తన వెనుకతట్టునను్న కొండ చరియమీఁదఁ బడియున్న భర్తనుద్దేశించి,"నాథా! నేనీ యేటఁ బడి పోవుచున్నాను. నాప్రాణసంరక్షణముం జేయవా? ఆయాసముచేఁ బట్టుదప్పుచున్న" దని కేకలిడెను.

వెన్నెలసోఁకుటచే నప్పలసామి మూర్ఛనుండి తేఱుకొనెను. ఆతఁడా యార్తనాదమువిని లేచిచూడ నెదుటనున్న కొండమీఁద నొక ఱాతికొనను బట్టుకొని వ్రేలాడుచున్న తనభార్యగాన్పించెను. అతఁడామెను గాపాడనామానవాయని యించుక తర్కించుకొని, యవల నెట్టివారలైనను నార్తుఁ జెంది రక్షణముఁ గోరునప్పుడు రక్షణముంబొంద నర్హులేయని తలఁచి భార్యను గావనిశ్చయించుకొని, తనదగ్గఱనున్న చెట్టు మీఁదుగాఁబోయి, దాదాపుగా నావలికొండ నంటియుండు

దానిశాఖల కొనలకుఁబోయి చూచెను. భార్యబారెఁడు దూరములోనున్నది. కాని యందునిలిచి చేతులుచాపిన, నందకున్నది. అప్పుడతనికి మున్నుసర్కసులోనేర్చిన విద్యయేయాధారముగాఁదోఁచి, తనపాదములు రెండును జెట్టుఁగొమ్మకుఁదగిలించి గట్టిపట్టుచేఁ దనదేహమునునిలుపుకొని, తలక్రిందుగా వ్రేలాడుచుఁదనచేతులతో భార్యపాదములం బట్టయత్నించుచు నూఁగులాడు చుండెను. ఆచెట్టు వ్రేళ్లుగల తావు గుల్లనేలయగుటచేత, బరువుగల మానిసియొకఁడు దాని కొనఁగొమ్మలం బట్టివ్రేలుట చేత, నది క్రమముగా వంగి, దానివ్రేళ్లు తెగిపోవుచుండెను. మఱిమూఁడునాలు గూఁపులలో నతఁడు గంగమ్మ యడుగుల నందికొనఁగల్గెను. ఇప్పుడు తరువున కిరువురిభారము గలుగుటచే మూలములు పూర్తిగా విచ్ఛేదనమందెను. ఇద్దఱు నేటఁగూలుదురవస్థ గలుగవచ్చునని యప్పలసామిభయపడి భార్యను బ్రవాహపు టొడ్డుననుండు నిసుకతిన్నెల మీఁదికి విసరివైచెను. ఆమెయు సాముగరిడీలనేర్చినదేకావున, నాపతనమునందు గొప్పదెబ్బలు తగులకుండ నేలఁబడెను. అంతఁ జెట్టుతోఁబాటు మనకథానాయకుఁడును బ్రవాహములోఁ బడిపోయెను. అతఁడుపడినచోట నొకరాతిగుట్ట నీళ్ళలో మునిఁగి యుండెను. దానిపై నాతఁడువ్రెత్తుగా బడుటచే నతని శిరస్సు పగిలెను, శరీరభాగములలో మఱికొన్నిటికిని గట్టిదెబ్బలు తగిలెను. తలదిమ్మ ఘటించుటచే నప్పలసామి కొంతవడి మేనెమఱచి యుండెను. అవలఁ గొంత

తెలివివచ్చెనుగాని, యతనికి భరింపరాని యాయాసము తోఁచుచుండెను. తానిఁక బ్రతుకనని తలఁచి యతఁడెట్టులేని గట్టును జేరికొనఁగోరి, యేటఁబడి మెలమెల్లఁగా బారలువైచుచునీఁదఁజొచ్చెను. ఎంతో ప్రయాసముమీఁద నతఁడొడ్డునకు రాఁగలిగెను. కాని వచ్చిన కొన్ని నిముసములకే యధికాయాసముచేతను, విశేషరక్తస్రావముచేతను, నతనిగుండె యాఁగిపోయెను. అప్పలసామి కీర్తిశేషుఁడయ్యెను.

సికతాతలంబునం బడియున్న గంగమ్మ యించుక తేఱుకొని, యేటఁబడిన మగఁడు బయటికి వచ్చెనో లేదో చూడఁగోరి, లేచియరయఁగాఁ దనకించుకదవ్వున నాతఁడు పడియుంటయామె గాంచి, మెల్లఁగా నతనికడకేఁగెను. చైతన్యము లేకపడియున్న నాథునింగాంచి యామెకలవరపడి „నాథా! యేలయిట్టులుంటి” రని పలుకుచుఁ జేతితోఁదట్టిలేపెను. అతఁడు మాఱ్వలుక లేదు. కదలించినఁ గదలలేదు. నాసికారంధ్రములకడ వ్రేళ్లుంచిచూడ, నూపిరివచ్చుచున్నట్లుకనఁబడలేదు. ఆమెమఱియుఁ గలఁతపడి „అయ్యో! ప్రాణేశ్వరా! పలుకరేమి? ”యని దేహమంతయుఁ గంపింపఁజేసిచూచెను. కాని జవాబు లేకుండెను. అంతనామె గుండెబాఁదుకొనియుఁ దల నేలపైఁ బగులఁగొట్టికొనియు నేడువసాగెను. ఆయాసముచేఁ బ్రాణముకడంటెనదేమో మరలఁ గొంత సేపటికైనఁ దెలివివచ్చునేమోయనియామె యూఁగిచూచెను. కాని యేమియు మార్పుకనంబడదయ్యె. అప్పుడామె తనభర్త తనకొఱకై ప్రాణములు గోల్పోయెనని యే నిశ్చయించుకొని

దిక్కులన్నియు మాఱ్మ్రోయునట్లుగా బిగ్గఱగా రోదన మొనరించెను. అది యర్ధరాత్రి మించుకమీఱియున్న సమయము. నిర్జనప్రదేశము. ఆమెకు మాఱ్పలుక నక్కలును గుడ్లగూబలును దప్ప నితరములు లేవు. ఆమె యెంత సేపేడ్చినను, నోదార్చువా రెవ్వరును లేరు. "అయ్యో! నేనెంత దుర్మార్గురాలను! నాబ్రతుకాదినుండియుఁ గళంకపూరితమైయే యుండెఁగదా! చిన్ననాఁడు, తల్లిమాట పెడచెవినిఁ బెట్టి యామెకిష్టములేని పెండ్లి చేసికొంటిఁగదా! దానిచే నామె మనస్సు నలయించితిని. తరువాత నాభర్త కిష్టములేని పట్టణ జీవనమునకుఁ బురికొల్పి యతనితోఁ బాటు మహాపట్టణమున నివసించుచు నారోగ్యకరములగు నభ్యాసముల నాచారములను విడిచిపెట్టి, తుదకు నీతికూడఁ బోఁగొట్టుకొని యన్యపురుషునితోఁ గాఁపురమొనర్చితిఁగదా! అత్తఱి నేననుభవించిన వైభవములకు గర్వపడి కన్నుగానక చరించితిఁగదా! నేనొర్చిన పాపములకుఁ బ్రత్యక్షఫలమైన నాకూఁతునందు వెఱ్ఱిమమత నొందియుండి యీమహానుభావునిఁ బలుభంగుల మోస మొనరించితిఁగదా! నాచర్యఁ గప్పిపుచ్చుట కెందఱితోనో యెన్నోయబద్ధముల నాడి యుంటిఁగదా! కడపటి నిముసమందుసైతము నాకుపకృతియొనరించుటకే యత్నించిన నాహృదయేశ్వరునిఁ బత్తెఱంగుల మోసపుచ్చితిఁగదా! తుదకితని ప్రాణములఁ బోఁద్రోలు ఘోరవిపత్తును గల్పించితిఁ గదా! నేనితనిని వెంబడింపకున్న నిట్టి యాపదరాదుగదా! (డగ్గుత్తికతో) నేనే యీయన మరణమునకుఁ గారకురాలనైతిని. ఈమహామహుని నాపొట్టఁబెట్టి

కొంటిని. ఇఁకనేనీభూమిపై బ్రతికి యేమిప్రయోజనము? (అని యొకింత తడవాఁగి) తల్లీ! శకుంతలా! నాకునీతోఁ బూర్తిగా ఋణము చెల్లినది. నీవిఁక నెవ్వరి పాలఁబడుదువోగదా! నారుపోసిన దేవుఁడు నీరుపోయఁడాయని యింతదనుక ధైర్యము వహించి నిన్నుపేక్షించుచుంటిని. ఇప్పుడు నిన్నుఁబూర్తిగా లోకమునకు విడిచిపెట్టి నాదారిని నేనేఁగుచున్నాను. తల్లీ! దయామయుఁడగు నీశ్వరుఁ డనాధబాలికవగునీయెడ ననుకంపఁబూని నీకాయురాదులొసఁగి నిన్ను సర్వదా కాపాడుఁగాత! ఈశ్వరుఁడే నీకు మాతాపితలు. ఉదారస్వభావులగు ప్రజలే నీకుఁ జుట్టములు."

అనుచు నామెపరివేదన మొనర్చి యామె భర్తకళేబరమునకు మూఁడు ప్రదక్షిణములు గావించి యతని పాదములపైఁబడి కన్నీటిచే నభిషేకమొనరించి, యచ్చటి కొండపైనున్న రాలలోఁ బెద్దదియొకటి దొరలించుకొనివచ్చి దానిని నడుమునకు, భర్త పంచకొంగుచించి త్రాడుగా నుపయోగించి, కట్టుకొని, "హర హర! మహాదేవ!" యని కేకవెట్టుచు నీటిలోనికిదిగి లోతునీళ్లలోనికిఁ బోయి యొకటిరెండు బుడగలతో మునిఁగిపోయెను. అప్పటికి మూఁడుజాములరాత్రి మీఱియున్నది. పక్షులు రెక్కలాడించుచున్నవి. ఆమె వైచిన కేక యాప్రక్క నడుచుచున్న యొక పాలికాఁపునకు వినఁబడ నతఁడు వేగముగా నదిలోనికిదిగి చూచెను. వాఁడు మంచి యీఁతగాఁడగుటచే నేఱంతయుఁ గలయనీఁదెను. గంగమ్మ ప్రాణవాయువులు విడిచియే యున్నను, రాతి బరువుక్రింది

కాఁమె దేహమును గుఱ్ఱింగఁజేయుటచే నది పైకిఁ దేలకుండెను. వాఁడట్టు కొంతతడవీఁదఁగా నవల వానికొకచోట బుడగలు వచ్చుచున్నట్టులు, చేఁపలు తండోపతండములుగా నంటుఁజేరి యున్నట్టును బొడఁగట్టెను. అతఁడక్కడ నొక్కమునుకవైచి తడవిచూడ గంగమ్మదేహము సోఁకెను. వాఁడా దేహమునుబట్టి యొడ్డునకీడ్చుకొనివచ్చిచూడఁగా నొకస్త్రీ, తానెఱిఁగిన గంగమ్మయే. ఈమె బలవన్మరణముం గూర్చి యీమెభర్తకుఁ దెలియఁజేయుట యొప్పనితలఁచి యతఁడు త్వరితగతిని నడచి పోవుచుండఁగా, దారిలోఁ గాలికి మఱియొకశవము తగిలెను. దానిం బరికించిచూడ నది యప్పలసామిశవమే యయ్యెను. అతఁడా దంపతుల మరణమున కాశ్చర్యపడి, దానిని గ్రామాధికారుల కెఱింగింతమని యూరిలోనికిఁ బోయి కరణముగారిని లేపి యావద్వృత్తాంతమును జెప్పెను.

మఱునాఁటి యుదయమున కాయూరివారెల్ల నామేటిదరికి వచ్చిరి. బిడ్డతో నార్మొగముపిళ్లగారును, సుందరమ్మయు వచ్చిరి. బలవన్మరణమగుటచేఁ బోలీసువారుకూడ వచ్చిరి. పండ్రెండుగంటల వఱకుఁ బంచాయితీ జరగుచునే యున్నది. ఆర్మొగముపిళ్లగారు గంగమ్మ దుశ్చరితమెల్ల నచ్చటఁ గూడినవారికి వినిపించిరి. సుందరమ్మ కడచినరేయినప్పలసామి తనయింటికివచ్చి భార్య బిడ్డనులాలించుచుండఁ జూచి యామెతోఁ బ్రసంగించుటను గూర్చి సవిస్తరముగఁ దెలిపెను. ఉభయులును బ్రతుకులపై రోసి ముందప్పలసామియు నవల గంగమ్మయు నేటఁబడి

ప్రాణములు విడిచిపెట్టి రని నిశ్చయించి, తీర్పట్లు వ్రాయించి, రెండుశవములను గలయఁగట్టించి శ్మశానవాటికిఁ గొంపోయిరి. ఆశవముం గొనిపోవునప్పుడు గ్రామములోని గొల్లలందరు మరలఁ గోలాటములతోను, రామభజనలతోను గూడ నడచి యూరంతయు నూరేఁగించుచుఁ బోయిరి.

ఆ గోపదంపతుల మరణవార్త గోపాలపట్టణమందే కాక విశాఖపురిలోఁగూడఁ దెల్లవారుసరికిఁ దెలిసెను. కర్ణాకర్ణి నావార్త గోడేవారి లోఁగిటనుం డెలిసెను. అక్కడ నూడిగముచేయుచున్న మాణిక్యమ్మ యావార్తవిని నెత్తిగొట్టుకొని నేడ్చుచు గోపాలపట్టణమున కేతెంచెను. ఆమె వచ్చుసరికి శవములు దహనము చేయఁబడుటకుఁ జితిపై నెక్కింపఁ బడెను. కూఁతుశవముపైఁ బడి యామె చాలసేపేడ్చి తానును నచ్చటివారితోఁ బాటన్ని బియ్యమాశవముల నోళ్లనిడి గంగమ్మకూఁతును జూచుటకు స్టేషన్‌మాష్టరుగారి యింటి కేఁగెను.

ఇట్లు మనకథకు నాయికానాయకులగు నాగోపదంపతులు కథావశేషులైరి. వారి జీవచారిత్ర మాంధ్రులకే గాక హైందవుల కెల్లర కనేకనీతుల బోధించుచున్నది. వానినెల్ల సరయుపని చదువరులకే విడిచిపెట్టి మేము నుడువమానితిమి.—

౨౦ ఉపసంహారము.

మాణిక్యమ్మ "కూఁతురా, కూఁతురా" యని పెద్ద పెట్టున నేడ్చుచు స్టేషన్మాష్టరుగారియింటి కేఁగునప్పటికి, సుం

దరమ్మ శకుంతలకు స్నానముఁ జేయించి తలతుడిచి యెత్తుకొని లాలించుచుండెను. శకుంతల బిక్కమొగమువైచుకొని, సుందరమ్మ బుజ్జంపుమాటలనేమియుఁ జెవినిబెట్టక, వెలవెలఁబోయి చూచుచుండెను. అమ్మమ్మ యాక్రిందనధ్వని విని పిల్లకూడ నేడువఁజొచ్చెను. మాణిక్యమ్మ సుందరమ్మ యొడిలోనున్న మనుమరాలినెత్తుకొని, బిగ్గఁగౌఁగిలించుకొని బిట్టువాపోవఁ జొచ్చెను. "అమ్మా! నోరెఱుఁగని యీకూన గుండెచెదరఁ గొట్ట నెట్లొడ్వఁ దగునా? నీవు గర్భశోకమును లోలోన నిమిడ్చికొనవలయుఁ గాని యీబిడ్డ కెఱుక పఱుపరాదు. నీకీబిడ్డయే కూఁతురు. గంగమ్మమాట తలపెట్టకు" మని యోదార్చెను. మాణిక్యమ్మ బిడ్డయడలునని పొరలిపొరలి వచ్చుదుఃఖమును దిగమ్రింగుచు లోలోనఁ గుములుచుఁ గూరుచుండెను.

కొంతతడవున కాగొమ్మగము పిన్నగారుకూడ స్టేషనునుండి యింటిలోనికివచ్చి మాణిక్యమ్మను బరామర్శించిరి. గోపదంపతులు గతజీవన విధానమంతయుఁ బూసగ్రుచ్చినట్టు లామెతోఁ జెప్పిరి. ఈరీతిఁ గొంతసేపు జరిగినతర్వాతఁ బిళ్ళగారు మాణిక్యమ్మను శకుంతలను వెంటఁబెట్టుకొని గ్రామములోనికేఁగి కరణముగారిని దర్శించి యప్పలసామి కాఁపురమున్న యింటిలోనికిఁ బోయిరి. కరణముగారు గ్రామమందున్న గౌరవనీయులగు మనుజులను గొందఱిని బిలిపించి, వారియెదుట నప్పలసామియాస్తియంతయు మాణిక్యమ్మకిచ్చి శకుంతలకు యుక్తవయస్సు వచ్చినతర్వాత దానిని దుర్వినియోగము చేయకుండ నప్పగించు పద్ధతిమీఁద నొకటివ్రాయించి యందు మాణిక్య

మ్మ చేవ్రాలు చేయించి కరణకప్రభృతులచే సాక్షివ్రాళ్లు చేయించి, యప్పగించిరి. అప్పలసామి చరాస్తియంతయు బండ్లపై నెక్కించి పిళ్లగారు తమబసకుఁ గొనిపోయి, బిడ్డకాశౌచ దినములు గడచిన పిమ్మట నొక శుభముహూర్తమున మాణిక్యమ్మతో బిడ్డను విశాఖపురికిఁ బయనముచేసి పంపిరి. సుందరమ్మకూడ నొకటి రెండువారములు బిడ్డ ముత్తవ్వయొద్ద నలవాటు పడువఱకుండుటకు నిశ్చయించుకొనియేఁగెను.

మాణిక్యమ్మ తానూడిగముచేయు జమీందారిణి యొద్దకు బిడ్డను గొనిపోయి దానియవస్థయెల్లఁ జెప్పి యంగలార్చెను. జమీందారిణి యాబాలికపై ననుకంపఁబూని యెన్నో చొక్కాయలును గుట్టించి యాడుకొనుటకుఁ బెక్కు కీల్బొమ్మలిచ్చి యాదరించెను. పిళ్లగా రొకనాఁడు విశాఖపురికిఁ బోయి యప్పలస్వామి బ్యాంకిలో దాచుకొన్న రొక్కమంతయు బిడ్డపేరవ్రాయించి దానికి శాశ్వతోపకార మొనరించి తమభార్యను వెసికొని సొంతబిడ్డనువీడినను జననీ జనకులవలెఁ గంటఁ దడిపెట్టుకొనుచు గోపాలపట్టణమునకుఁ జనిరి.

శకుంతల శుక్లపక్ష శశాంకునివలె దినదిన ప్రవర్ధమానయగుచు నమ్మమ్మయింటఁ బెరుఁగుచుండెను. ఆమె రూపరేఖావిలాసములకుఁ దెలివిదేటలకు నెల్లవారును ముచ్చటపడుచుండిరి. దానికిఁ దల్లియందమునుదండ్రి యౌదార్యమును గల్గుటచే, నది మిగుల దర్శనీయమై యున్నది. దాని చుఱుకుఁదనముఁ జూచి రాణిగారు దానిని దొరతనమువారి బాలికా పాఠశాలకుఁ బంపి చదువుఁ జెప్పింపఁ దొడఁగిరి. అది యేఁటే

టఁ బరీక్షలలోఁ బ్రిప్రథమురాలుగాఁ గృతార్థయగుచు వి బహూకృతులను గాంచుచుండెను.

పౌరులెల్లరును దాని సుగుణసంపదను గొనియాడఁ చుండ, స్వజాతి గోవులెల్ల నట్టివిద్యావతి గుణవతి తమకు ములోఁ గలదని గర్వపడుచుండ, గర్భశోకమును మఱచిపోఁ మాణిక్యమ్మ దానికెల్ల ముచ్చటలను దీర్చుచుఁ గాలము గడుపుచుండఁ దా నభిమానము వహించి పోషించుచున్న ఓ భావియుగమునఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచఁగలదనిజమీందారిణి యానంద ముతో నెదురుచూచుచుండ, స్వర్గపురమున నెడతెగని యా నంద మనుభవించుచున్న గోపదంపతులు తామీలోకములో నాటివిడిచిన మొలక యీశ్వరకృపవలన లెస్సఁగా వృద్ధిపొఁ దుచున్నదని కని మోదమందుచుండ, శకుంతల నేఁటికిని విశా ఖపురియందే యమ్మమ్మయింటనే పెరుఁగుచున్నది. విద్య నేర్చు చున్నది. సాటివిద్యార్థినులతోఁ జకచక నడుచుచు బడికిఁ బోవుచున్నది. ఆటపాటలయందు విద్యాగ్రహణమందు నిరం తరోత్సాహినియై యున్నది.

శకుంతలకు దీర్ఘాయురైశ్వర్యాదు లొసంగి యీశ్వ రుడు రక్షించుఁ గాతమని కోరుచుఁ గథాకథనమును విరమిం చుచున్నాము. గోపదంపతుల సత్యనీతివర్తనములఁ గూరి చదువరులే యరదురుగాక.

ఓమ్ తత్సత్.

శ్రీ సీతారామాంజనేయ ముద్రాక్షరశాల:—రాజమండ్రి.